

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**YABANCI SERMAYENİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE
ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süleyman ŞEN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ömür Süer Baklacı

EYLÜL 2014

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması süresince değerli görüşleri ile bana yol gösteren ve destek olan danışman hocam Doç. Dr. Ömür Süer Baklacı'ya, ekonometrik analiz kısmında desteğini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Haluk Levent'e sonsuz teşekkürler ederim.

Ayrıca, benim bugünlere gelmemde en çok katkısı olan, en zor ve sıkıntılı zamanlarımda hep yanı başımda olan aileme, babam Veysel Şen'e, annem Emine Şen'e, erkek kardeşim Mehmet Emin Şen'e, minik kardeşim Pelin Ecehanım Şen'e ve bana karşı hoşgörü, sabır ve anlayış gösteren nişanlım Edibe Verda Taş'a sonsuz teşekkürler ederim.

Son olarak , maddi ve manevi hiçbir desteği benden esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan sevgili arkadaşlarım Serkan Bal ve Oğuzhan Nacak başta olmak üzere tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler ederim.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
SEMBOL LİSTESİ	ivi
TABLO LİSTESİ	vi
RESUMÉ	vii
ABSTRACT	xii
ÖZET	xvii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: BANKACILIK SEKTÖRÜ ve YABANCI SERMAYE	3
1.1. Bankacılıkta Uluslararasılaşma	3
1.2. Yabancı Sermayeli Banka Girişlerinin Ülkelerin Ekonomik Sistemleri ve Ulusal Bankacılık Sistemleri Üzerine Etkileri	6
İKİNCİ BÖLÜM: YABANCI SERMAYELİ BANKA GİRİŞLERİNİN BANKACILIK SİSTEMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR	10
2.1. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar	10
2.1.1. Etkinlik Üzerine Yapılan Çalışmalar	12
2.1.2. Finansal Performansı Etkileyen Faktörleri İnceleyen Çalışmalar	15
2.1.2.1 Gelişmiş Ülke(ler) Üzerine Yapılan Çalışmalar	15
2.1.2.2. Gelişmekte Olan Ülke(ler) Üzerine Yapılan Çalışmalar	20
2.1.3. Farklı Finansal Performans Göstergeleri Açısından Karşılaştırmalı Analizler	26
2.2. Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Yapılan Çalışmalar	34
2.2.1. Etkinlik Üzerine Yapılan Çalışmalar	34
2.2.2. Finansal Performansı Etkileyen Faktörleri İnceleyen Çalışmalar	37
2.2.3. Farklı Finansal Performans Göstergeleri Açısından Karşılaştırmalı Analizler	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YABANCI SERMAYE ve TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ	46
3.1. 2000 Yılına Dek Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	46
3.2. Kasım 2000 Sonrası Türk Bankacılık Sektörü	54
3.3. 2012 Yılı Sonu İtibariyle Türk Bankacılık Sektörü	64
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: YABANCILAŞMA SÜRECİNİN TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN BANKALARIN SEÇİLMİŞ RASYOLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA	67
4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	67
4.2. Hipotezler	67
4.3. Araştırmada Kullanılan Veri Seti	69

4.4. Araştırmanın Yöntemi	69
4.5. Araştırmanın Bulguları.....	75
BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ ve ÖNERİLER	79
KAYNAKÇA.....	83
EKLER.....	89
ÖZGEÇMİŞ	98

KISALTMALAR

BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
BFSRs	: Bank Financial Strength Rating (Banka Finansal Güç Derecesi)
CAMEL	: Capital Adequacy (Sermaye Yeterliliği), Asset Quality (Varlık Kalitesi), Management Adequacy (Yönetim Yeterliliği), Earnings (Kazanç Durumu), Liquidity (Likidite)
CAMELS	: Capital Adequacy (Sermaye Yeterliliği), Asset Quality (Varlık Kalitesi), Management Adequacy (Yönetim Yeterliliği), Earnings (Kazanç Durumu), Liquidity (Likidite), Sensivity to Market Risk (Piyasa Risklerine Duyarlılık)
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
FVÖK	: Faiz ve Vergi Öncesi Kâr
GLS	: Generalized Least Squares (Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi)
GMM	: Generalized Method Of Moments (Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi)
GSYH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
OLS	: Ordinary Least Squares (En Küçük Kareler Yöntemi)
SFA	: Stochastic Frontier Analysis (Stokastik Sınır Yaklaşımı)
SUR	: Seemingly Unrelated Regressions (Görünürde İlişkisiz Regresyon Yöntemi)
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TP	: Türk Parası
VZA	: Veri Zarflama Analizi
YP	: Yabancı Para

SEMBOL LİSTESİ

R^2	: Çoklu korelasyonun karesi, ilişkinin kuvvetinin ölçümü
USD	: Amerikan Doları
TL	: Türk lirası
β	: Eğim Katsayısı
α	: Sabit Terim
t	: t-testi istatistikî değeri
χ^2	: Ki-kare dağılımı test istatistiği değeri

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 2.1: Yabancı sermayeli banka girişlerinin bankacılık sistemleri üzerindeki etkilerini inceleyen panel veri regresyon yöntemi kullanılarak yapılmış önemli çalışmalar	31
Tablo 3.1: Osmanlı döneminde kurulan bankalar	47
Tablo 3.2: 1938 yıl sonu itibariyle Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar	49
Tablo 3.3: 1923-1980 yılları arasında Türk bankacılık sistemindeki banka sayıları 51	
Tablo 3.4: TMSF tarafından el konulan bankalar (1999-2001 dönemi)	56
Tablo 3.5: TMSF bünyesinde bulunan ve sonrasında el değiştiren ya da kapatılan bankalar	58
Tablo 3.6: Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonrasında Türk bankacılık sektörünün yapısal göstergeleri.....	59
Tablo 3.7: 2002-2013 döneminde, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı bankaların bazı bilanço verileri (milyon TL).....	61
Tablo 3.8: Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörü içerisindeki payı	63
Tablo 3.9: 2012 Aralık sonu itibariyle Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankalar ve tarihsel gelişimleri	65
Tablo 4.1: Araştırmanın veri setinde yer alan mevduat bankaları	69
Tablo 4.2: Araştırmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler.....	72
Tablo 4.3: Analizde kullanılan bağımsız değişken grupları.....	73
Tablo 4.4: Örneklemde yer alan halka açık bankalar.....	74
Tablo 4.5: Bağımlı ve bağımsız değişkenler için analizlerde kullanılan kısaltmalar	75
Tablo 4.6: Sabit etkiler modeli.....	76
Tablo 4.7: Rassal etkiler modeli.....	77
Tablo 4.8: Sonuçların Unite ve Sullivan’ın (2003) çalışması ile karşılaştırılması ...	78
Tablo 5.1: Türk bankacılık sektörü üzerine yapılan çalışmalar	82

RESUMÉ

L'objectif de cette étude est d'examiner l'impact du processus d'internationalisation, qui est en croissance depuis les dix dernières années, sur le secteur bancaire turc. Dans cet objectif, dans la première partie de l'étude, le concept d'internationalisation est défini, puis les effets des entrées des banques aux capitaux étrangers sur l'économie nationale et le système bancaire national sont étudiés. Dans la deuxième partie, les études menées dans le monde et en Turquie, mettant en évidence les effets des entrées de capitaux étrangers sur l'efficacité et la performance financière des banques, sont résumées. La troisième partie traite l'historique du secteur bancaire turc. Premièrement, la période allant de l'époque Ottomane jusqu'à l'année 2000 est étudiée, ensuite l'accent est porté sur les crises de Novembre 2000 et Février 2001 ainsi que sur les événements post-crise. Finalement, dans la quatrième partie, les effets de l'internationalisation des banques commerciales actives dans le secteur bancaire turc sur les ratios financiers sélectionnés, sont analysés en utilisant la méthode de la régression sur données de panel.

Le monde est devenu de plus en plus petit avec l'émergence de notions similaires comme la mondialisation, la multinationalisation, l'internationalisation et avec les entreprises qui assurent une activité en dehors de leur pays d'origine. La première partie se concentre sur ces concepts et traite l'internationalisation du secteur bancaire. Ensuite sont étudiés les effets de l'internationalisation survenant dans le secteur bancaire sur les systèmes économiques et systèmes bancaires des pays.

Le concept de mondialisation a émergé premièrement avec le développement technologique qui s'est produit dans le domaine de la communication, du transport suite à la 2ème Guerre Mondiale et avec le suivi des événements mondiaux par différents pays grâce aux découvertes. Le terme "mondialisation a commencé à être utilisé dans les années 60, puis s'est employé dans tous les domaines dans les années 90.

Depuis 1971, les activités de commerce international ont augmenté avec la libéralisation financière qui a eu lieu dans de nombreux pays. L'argent est l'objectif et l'outil le plus important du cycle commercial. En raison de l'augmentation des flux de capitaux entre les pays, l'internationalisation des banques, étant la source d'argent des pays, est devenue inévitable. Lorsque les banques s'internationalisent, elles choisissent des structures organisationnelles de base telles que la correspondance bancaire, les bureaux de représentation, les succursales, les organisations associées et dépendantes.

Les banques de pays développés qui réalisent des investissements en capital aux pays en développement, ont un impact sur l'économie et le système bancaire du pays d'accueil. Les banques étrangères rehaussent le niveau de développement financier des pays et contribuent au développement des systèmes d'audits. La concurrence dans le secteur bancaire augmente avec les entrées des

banques étrangères et par conséquent, les banques commencent à travailler d'une manière plus efficace. Cependant, les conséquences sont totalement contraires pour les banques de pays en développement qui s'installent dans un pays développé.

Dans la deuxième partie, les études, menées dans le monde et en Turquie, mettant en évidence les effets des entrées de capitaux étrangers sur le secteur bancaire des pays, sont résumées. Ces études sont séparées en deux groupes principaux : (1) les travaux sur l'efficacité, (2) les travaux sur la performance financière.

En tenant compte des travaux sur l'efficacité de la littérature universelle, les différences institutionnelles entre le pays d'origine des banques étrangères et leur pays d'accueil influencent l'effet des banques étrangères sur les systèmes bancaires du pays hôte. Alors qu'une banque à capitaux étrangers se trouvant dans un pays développé travaille moins efficacement que les banques du pays hôte (Lensink et autres, 2008), il est observé que les entrées des banques étrangères, de pays développés, activent le secteur bancaire du pays (Claessens et autres, 2001; Unite et Sullivan, 2003; Lensink et Hermes, 2004), améliorent leurs systèmes bancaires.

Dans la littérature universelle, les études effectuées sur la performance financière sont réalisées aussi bien pour un seul pays que pour plusieurs pays. L'effet de l'augmentation de l'existence de banques étrangères sur la performance financière des banques est étudié selon deux groupes, qui sont les études menées dans les pays développés et les études menées dans les pays en voie de développement. Dans la littérature, le ratio de rentabilité des actifs (Claessens et autres, 2001; Unite et Sullivan, 2003; Lensink et Hermes, 2004; Jeon et Miller, 2005; Lensink et Naaborg, 2007; Pasiouras et Kosmidou, 2007; Naaborg et Lensink, 2008; Shen et autres, 2009; Arora, 2010; Lee et autres, 2012; Claessens et VanHoren, 2012; Azam et Siddiqui, 2012; Acheampong, 2013) et le ratio de rentabilité des fonds propres (Jeon et Miller, 2005; Azam et Siddiqui, 2012) sont généralement utilisés comme mesures de la performance financière. En outre, la marge d'intérêt nette (Claessens et autres, 2001; Unite et Sullivan, 2003; Lensink et Hermes, 2004; Lensink et Naaborg, 2007; Okuda et Rungsomboon, 2007; Naaborg et Lensink, 2008; Fungacova et Poghosyan, 2009; Shen et autres, 2009; Lee et autres, 2012), les frais généraux (Claessens et autres, 2001; Lensink et Hermes, 2004; Naaborg et Lensink, 2008) et les revenus hors intérêts (Claessens et autres, 2001; Unite et Sullivan, 2003; Lensink et Hermes, 2004; Lee et autres, 2012) ont également été utilisés dans la littérature comme mesures de la performance financières.

En ce qui concerne les recherches étudiant l'effet des entrées des banques étrangères sur les systèmes bancaires, la performance financière des pays développés ; elles n'aboutissent pas à une conclusion commune. Il existe des études montrant que les banques locales sont plus rentables que les banques étrangères (Claessens et autres, 2001; Lensink et Naaborg, 2007) et, au contraire,

des études montrant que les banques étrangères sont plus rentables que les banques locales (Lensink et Hermes, 2004).

Par ailleurs, lorsque les études sur les pays en voie de développement sont prises en compte; notamment, les banques étrangères de pays développés qui s'installent à des pays en développement ont une supériorité dans le domaine technologique et plus d'expérience (Lensink et Hermes, 2004; Claessens et Van Horen, 2012), et travaillent d'une manière plus rentable que les banques locales (Claessens et autres 2001; Jeon et Miller, 2005; Azam et Siddiqui, 2012; Claessens et Van Horen, 2012). En outre, il existe également des études qui concluent que les entrées des banques aux capitaux étrangers entraînent une diminution de la rentabilité des banques locales (Unite et Sullivan, 2003; Okuda et Rungsomboon, 2007).

En Turquie, les résultats des travaux étudiant les effets des entrées des banques étrangères sur l'efficacité du secteur bancaire turc montrent que les banques étrangères travaillent plus efficacement que les banques locales (Işık et Hassan, 2002; El-Gamal et İnanoğlu, 2002; Önal et Sevimsever, 2006).

La méthode de régression et/ou les analyses comparatives des ratios ont été utilisés dans les travaux étudiant l'effet des entrées des banques étrangères sur la performance financière du secteur bancaire turc. Les résultats des études procédant à la méthode de régression montrent que les entrées des banques étrangères diminuent la rentabilité du secteur bancaire (Ata, 2009; Özkan, 2011; Şavk, 2013). Par ailleurs les résultats des études procédant à l'analyse comparative des ratios montrent qu'il n'y a pas de différence significative entre la rentabilité des banques locales et étrangères (Ünsal et Duman, 2005; Aktaş et Kargın, 2007; Köse, 2009).

Dans la troisième partie de cette étude, l'histoire du secteur bancaire turc est traitée. L'évolution de la période Ottomane à aujourd'hui est prise en compte.

Dans la période Ottomane, les affaires bancaires ont réellement commencé avec la Banque Ottomane créée en 1856 (Keskin et autres, 2008; s.1). Après la Banque Ottomane, de nombreuses banques locales et étrangères ont été créées jusqu'à la proclamation de la République. L'expérience acquise par l'exécution de tâches bancaires primitives par les agents de change et banquiers de Beyoğlu, souvent d'origines étrangères, est considérée comme une raison de la multiplication de l'internationalisation durant les dernières années de l'Empire (Yüzgün, 1982; s.12).

Après la proclamation de la République, la banque nationale s'est développée rapidement et la première banque à capitaux privés Türkiye İş Bankası a été créée et des initiatives ont été lancées pour la Banque Centrale de la République de la Turquie (Kocabaşoğlu, 2001; s.28). Alors que les banques étrangères étaient actives dans le secteur durant les premières années de la République, le système bancaire national s'est développé avec les politiques des années suivantes et les réformes qui ont eu lieu, et les banques locales sont devenues plus actives dans le secteur.

Les sociétés de portefeuille bancaire se sont répandues dans le secteur bancaire à partir des années 80. Certaines sociétés qui sont entrées en difficulté financière avec le temps, ont entraîné des faillites bancaires en fournissant de grandes quantités de fonds de leurs banques. Entre les années 1998 et 2002, de nombreuses banques ont été transférées aux Fonds d'assurance et de Garantie des Dépôts (TMSF) (Takan, 2002; s.16-17). La vague d'emprunts à court terme sur le marché intérieur des banques publiques et de certaines banques privées ayant un nombre important de DIBS [titres des emprunts nationaux de l'État] comme Demirbank a précipité la crise de Novembre 2000. L'effet de la crise a voulu être réduit avec le financement de 7,5 milliards de dollars, assuré par le FMI (Aydın, 2006; s.189-190). Par la suite, un environnement d'insécurité s'est installé en Février 2001 sur les marchés financiers avec l'impact des tensions politiques (Parasız, 2005; s.109).

Le transfert des banques à TMSF et les problèmes rencontrés suite à la crise ont rendu la restructuration du secteur bancaire turc inévitable. Durant le processus de restructuration, le "Programme de Passage à une Économie plus Forte" est entré en vigueur en Avril 2001 en premier lieu. Le secteur bancaire turc qui a commencé à se rétablir à partir de 2003, est devenu un centre attractif pour les banques étrangères. Profitant de la situation de crise, les banques étrangères ont commencé à augmenter leurs investissements en Turquie à partir de l'année 2003.

L'effet de l'entrée de capitaux étrangers dans le secteur bancaire turc sur les ratios financiers sélectionnés des banques actives dans le secteur, est analysé dans la partie recherche de l'étude. Les hypothèses établies en utilisant la méthode de régression sur données de panel et en s'inspirant de l'étude d'Unite et Sullivan sont (2003) présentées ci-dessous :

- *Hypothèse 1* : Une augmentation du capital étranger entraîne une diminution des marges d'intérêt.
- *Hypothèse 2* : Une augmentation du capital étranger entraîne une diminution des profits comptables.
- *Hypothèse 3* : Une augmentation du capital étranger entraîne une augmentation des activités hors prêts.
- *Hypothèse 4* : Une augmentation du capital étranger entraîne une augmentation du risque à court terme.

La marge d'intérêt est exprimée par la part de la différence entre revenus d'intérêt et frais d'intérêt dans l'actif total; le profit comptable est exprimé par la part du profit avant impôts dans l'actif total; les activités hors prêts sont exprimées par la part des revenus hors intérêts nets dans l'actif total; le risque à court terme est exprimé par la part des prêts non remboursés bruts dans les prêts totaux. Les variables indépendantes sélectionnées pour expliquer ces variables dépendantes sont les suivantes: la variable indiquant la propriété étrangère, la variable

indiquant si la banque est ouverte au public ou non, la variable indiquant si la banque est une banque publique ou non, les rapports indiquant la suffisance des fonds propres des banques, la situation de liquidité, la taille des actifs et les données économiques générales. Comme les banques de développement et d'investissement ne peuvent être comparées aux banques commerciales qui sont habilitées à accepter des dépôts, elles ont été exclues de l'échantillonnage. L'étude se penche sur la période 2002-2012 et porte sur 31 banques internationales actives dans le secteur bancaire turc. Les données ont été recueillies de la Banque Centrale de la République de Turquie (TCMB), l'Institut de la Statistique (TUIK), l'Association Turque des Banques (TBB), des rapports d'activités des banques et des rapports d'audits indépendants. Le Test de Hausman a été effectué sur l'ensemble des données et le modèle de régression sur données de panel approprié a été sélectionné pour chaque hypothèse. Les hypothèses sont testées à un intervalle de confiance de 90%. Les modèles appliqués sont le modèle à effets fixes pour les hypothèses 2 et 3 et le modèle à effets aléatoires pour les hypothèses 1 et 4. L'application a été effectuée à l'aide du logiciel R.

Les résultats aux tests réalisés montrent que l'augmentation des capitaux étrangers réduit la rentabilité du secteur bancaire turc ; mais n'a pas d'effet statistiquement significatif sur les marges d'intérêt, les activités hors prêts et les risques à court terme.

D'autre part, les marges d'intérêt sont élevées dans les banques publiques. La caractéristique d'être ouvert au public réduit les risques à court terme.

Concernant l'effet des variables indépendantes relatives aux ratios financiers des banques, il est observé que plus la taille des actifs des banques augmente, plus leurs profits et risques à court terme augmentent et leurs marges d'intérêt diminuent. D'autre part, plus les fonds propres détenus par la banque en réponse à ses risques totaux augmentent, plus les profits comptables, les risques à court terme et les marges d'intérêt augmentent significativement. Plus la part des actifs liquides dans le total des actifs augmente, plus les risques à court terme diminuent.

Les analyses prennent en compte les effets des données économiques utilisées sur le secteur bancaire. L'augmentation du taux d'inflation entraîne une augmentation des activités hors prêts, des marges d'intérêt et des risques. Par ailleurs, le taux de croissance réel diminue, la marge d'intérêt et les profits comptables. L'augmentation des taux d'intérêt, qui est un autre indicateur économique, entraîne seulement une augmentation des revenus des activités hors prêts.

Parmi les études menées sur le secteur bancaire turc, du point de vue de la rentabilité, les résultats ne coïncident pas avec l'étude de Denizler (2000) mais coïncident avec les études de Özkan (2011) et Şavk (2013). Cela peut être expliqué par la période prise en considération qui est très différente de celle de l'étude de Denizler (2000), mais similaire à celles des études de Özkan (2011) et Şavk (2013).

ABSTRACT

The aim of this dissertation is to investigate the effects on the Turkish banking sector, of the foreign acquisitions trend, which has been on the rise throughout the last decade. In this respect, the concept of 'internationalization' has been defined in the first section of this study, followed by a survey into the effects of market entries by foreign-capital banks on the national economy and the national banking system. The second section comprises a literature survey of global and national studies on the effects of foreign capital inflow on the efficiency and financial performance of banks. The third section deals with the historical development of the Turkish banking sector, starting out with an analysis of the period covering the Ottoman era and up to year 2000, followed by a discourse on the crises of November 2000 and February 2001 and post-crisis developments. In the fourth section, a panel data regression method has been utilized in order to analyze the effects on selected financial ratios of the internationalization of commercial banks that operate within the Turkish banking sector.

The world is in a shrinking trend, as a result of the initiation of concepts such as globalization, multi-nationalization, internationalization and the ability of organizations to conduct business outside of their national borders. These concepts have been discussed in the first section, with an emphasis on internationalization in the banking sector. Consequently, the effects of internationalization in the banking sector on economic systems and banking systems around the world have been examined.

The concept of globalization first appeared following World War II, as countries in different parts of the world began to follow up on world events as a result of post-war technological innovations and progress in communication and transportation. The term 'globalization' began to find use in the 1960's, and it has finally become mainstream in the 1990's.

International trade has been on the rise in line with the financial liberalization adopted by numerous countries since 1971. The foremost objective and means of the business cycle is money. As a result of the rise in the flow of capital between countries, the internationalization of banks, which constitute their money supply, has become inevitable. In their internationalization effort, banks prefer fundamental organizational structures such as correspondent banking, representation, branch offices, affiliates and agencies.

Banks engaged in capital investment from developed countries into developing countries pose effects on the economy and the banking system of the host country. Foreign banks raise a country's level of financial development and contribute to developments in its auditing structure. Foreign bank entries are followed by an increased level of competition in banking sectors, prompting banks to achieve higher levels of efficiency. Nevertheless, results are just the opposite in the case of a bank from a developing country penetrating a market in a developed country.

The second section comprises a literature survey of global and national studies on the effects of foreign capital inflow on the efficiency and financial performance of banks. These studies have been classified into two groups: (1) studies on efficiency, (2) studies on financial performance.

As far as global literature on efficiency is concerned, corporate variances between the home state of a foreign bank and the country that it is entering into have an influence on the efficiency of foreign banks over the banking system of the hosting country. While a foreign capital bank in a developed country operates less efficiently than domestic banks (Lensink et al, 2008), it has been observed that foreign market entries by banks from developed countries boost efficiency (Claessens et al, 2001; Unite and Sullivan, 2003; Lensink and Hermes, 2004) and improve the banking systems of hosting countries.

Academic literature reveals that studies on financial performance can focus on a single country or cover a number of countries. The impact of the growing existence of foreign banks on the financial performance of banks has been studied in two segments, one focusing on developed countries and the other on developing countries. Return on assets (Claessens et al, 2001; Unite and Sullivan, 2003; Lensink and Hermes, 2004; Jeon and Miller, 2005; Lensink and Naaborg, 2007; Pasiouras and Kosmidou, 2007; Naaborg and Lensink, 2008; Shen et al, 2009; Arora, 2010; Lee et al 2012; Azam and Siddiqui, 2012; Claessens and VanHoren, 2012; Acheampong, 2013) and return on equity (Jeon and Miller, 2005; Azam and Siddiqui, 2012) have been generally used ratios in the literature as foremost performance measures. In addition to profitability, ratios related to net interest margin (Claessens et al., 2001; Unite and Sullivan, 2003; Lensink and Hermes, 2004; Lensink and Naaborg, 2007; Okuda and Rungsomboon, 2007; Naaborg and Lensink, 2008; Fungacova and Poghosyan, 2009; Shen et al., 2009; Lee et al., 2012), general expenses (Claessens et al., 2001; Lensink and Hermes, 2004; Naaborg and Lensink, 2008) and non-interest revenues (Claessens et al., 2001; Unite and Sullivan, 2003; Lensink and Hermes, 2004; Lee et al., 2012) have been used in the literature.

A common finding has not been spotted in studies concerning the impact of foreign bank entry on the financial performance of banking systems in developed countries. While there are papers concluding that domestic banks are more profitable than foreign banks (Claessens et al, 2001; Lensink and Naaborg, 2007), there are also those that determine exactly the opposite, that foreign banks are more profitable than domestic banks (Lensink and Hermes, 2004).

When studies concerning developing countries are looked into; particularly those banks that emanate out of developed countries and expand into developing economies tend to generate higher profitability (Claessens et al, 2001; Jeon and Miller, 2005; Azam and Siddiqui, 2012; Claessens and Horen, 2012) due to their technological superiority and experience (Lensink and Hermes, 2004; Claessens and Horen, 2012). Beside them, there are also some papers concluding that an increase in foreign ownership in national banking sector, decreases the profitability of national banks (Unite and Sullivan, 2003; Okuda and Rungsomboon, 2007).

When papers on the impact of foreign entry into the Turkish banking sector on effectiveness are considered, the general conclusion tends to be that foreign banks operate more efficiently than domestic ones (Isik and Hassan, 2002; El-Gamal and Inanoglu, 2002; Onal and Sevimsever, 2006).

As far as studies on the impact of foreign entry on the general financial performance of the Turkish banking sector is considered, regression analysis and/or comparative ratio analysis have been the main types of quantitative analysis. As a result of studies taking the regression analysis route, it has been observed that foreign entry tends to diminish profitability within the sector (Ata, 2009; Ozkan, 2011; Savk, 2013). Studies employing a comparative ratio analysis have not produced a significant finding as to any difference in the profitability of domestic and foreign banks (Unsal and Duman, 2005; Aktas and Kargin, 2007; Kose, 2009).

The historical development of the Turkish banking sector has been elaborated upon in the third section of this paper. Developments throughout the Ottoman era to this day have been discussed.

Banking in the Ottoman period has practically begun with the establishment of Osmanli Bankasi in 1856 (Kesin et al, 2008; p. 1). Following Osmanli Bankasi, up till the declaration of the Republic, numerous domestic and foreign banks have been formed. One of the reasons of increased foreignization during the final years of the Empire can be pointed out as the experience gained by goldsmiths and bankers of foreign origin in the Beyoglu area, where they had been undertaking the duties of a bank, albeit in a primitive manner (Yuzgun, 1982; s. 12).

The national banking system began to show rapid development following the declaration of the Republic, primarily with the establishment of Turkiye Is Bankasi as the first private equity bank, followed by the initiation of an effort to form a Turkish Central Bank, namely the T.C. Merkez Bankasi (Kocabasoglu, 2001; s. 28). While foreign banks were effective in the sector during the initial years of the Republic, policies and reforms enacted during the following years helped strengthen the national banking system, thereby enabling domestic banks to be effective in the sector.

Group banking started to gain popularity in the banking sector as of 1980. Some of these groups which later on ended up facing financial difficulties have caused bank insolvencies as a result of the large amounts of funds they have withdrawn out of their group banks. Many banks have been subject to foreclosure by the Savings Deposit Insurance Fund (SDIF) between 1998 and 2002 (Takan, 2002; p. 16-17). The domestic short-term borrowing turmoil of state banks and also some private banks such as Demirbank, which held large stocks of government bonds have triggered the crisis in 2000. A subsequent USD 7.5 billion funding supplied by the IMF was used for an attempt to diminish the impact of this crisis (Aydin, 2006; p. 189-190). Later on, February 2001 marked the beginning of a loss of confidence in financial markets due partly to political tensions in the country (Parasiz, 2005; p. 109).

Banks taken over by the SDIF and the post-crisis dilemmas made it inevitable for the Turkish banking sector to be reconstructed. As the primary phase of this reconstruction, a 'Strong Economy Initiative' has been adopted in April 2001. The Turkish banking sector, which has shown signs of recuperation since 2003, gradually became a center of attention for foreign banks. Foreign banks, seeing the crisis as an opportunity, started to increase their investments in Turkey as of 2003.

In the analysis part of this study, the impact of foreign investment in the Turkish banking sector on the selected financial ratios of banks that were already active in the sector has been assessed. Inspired by the work of Unite and Sullivan (2003), the following hypotheses have been tested using a panel data regression analysis:

- *Hypothesis 1* : An increase in foreign capital results in a decrease in interest margins.
- *Hypothesis 2* : An increase in foreign capital results in a decrease in accounting profits.
- *Hypothesis 3* : An increase in foreign capital results in an increase in non-lending activities.
- *Hypothesis 4* : An increase in foreign capital results in an increase in bank risk in the short-term.

Interest margin is the share within total assets of the difference in interest income and interest costs. Accounting profit is the share within total assets of pre-tax profits. Non-lending activities are measured by the share within total assets of the net non-interest income. Short-term risk is measured by the share within total assets of gross non-performing loans. Independent variables selected to explain these dependent variables are as follows: foreign ownership variable, dummy variable indicating whether the bank is listed on the stock exchange, dummy variable indicating whether the bank is a state bank, ratios representing capital adequacy, liquidity, asset size and general economic data. Since development and investment banks cannot be compared to commercial banks that possess an authorization to accept deposits, they have not been included in the sample. The study covers the period spanning from 2002 to 2012, and has been conducted on 31 commercial banks active in the Turkish banking sector. The data has been acquired from the Central Bank of The Republic of Turkey, the Turkish Statistical Institute, the Banks Association of Turkey, activity reports of banks and independent audit reports. A Hausman test has been conducted on the data, and the panel data regression model suitable for each hypothesis has been selected. The hypotheses have been tested to a significance level of 90%. A fixed effects model has been applied to hypotheses 2 and 3, while a random effects model has been applied to hypotheses 1 and 4. These applications have been made over the R Programme for Statistical Computing.

As a result of the tests, it has been observed that an increase in foreign capital decreases profitability in the Turkish banking sector, while it has no statistically significant impact on interest margins, non-lending activities or short-term risk.

On the other hand, interest margins of state banks are relatively higher and, being traded on the stock exchange tends to reduce short-term risks.

Regarding the effects of independent variables on the financial ratios of banks, it has been observed that as the asset size of banks increases, their profits and the short-term risks they bear also increase whereas their interest margins tend to decrease. On the other hand, their accounting profits, short-term risks and interest margins tend to increase significantly as their equity increases. As the share of liquid assets within total assets increase, their short-term risks tend to decrease.

The economic data used in these analyses have implications over the banking sector. An increase in inflation rate tends to increase non-lending activities, interest margins and risks. Real economic growth rate on the other hand tends to decrease interest margins and accounting profits. An increase in interest rates, yet as another economic indicator, tends to cause an increase only in non-lending activities.

The results do not agree with those of Denizer's study (2000), however do agree with those of Ozkan's (2011) and Savk's (2013) studies, which are amongst the studies on Turkish banking sector, in terms of profitability. This can be justified by that the period analyzed is quite different than the period analyzed in Denizer's study (2000), while it is similar to the period analyzed by Ozkan's (2011) and Savk's (2013) studies.

ÖZET

Bu tez çalışmasının amacı, son on yıldır artan yabancılaşma sürecinin, Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın birinci bölümünde; uluslararasılaşma kavramı tanımlanmış, ardından yabancı sermayeli banka girişlerinin ulusal ekonomi ve ulusal bankacılık sistemi üzerine etkileri incelenmiştir. İkinci bölümde; yabancı sermaye girişlerinin, bankaların etkinlikleri ve finansal performansları üzerindeki etkilerini ortaya koyan dünyada ve Türkiye’de yapılmış çalışmalar özetlenmiştir. Üçüncü bölümde; Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Öncelikle Osmanlı döneminden 2000 yılına kadar olan dönem ele alınmış, ardından Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri üzerinde durulmuş ve kriz sonrasındaki gelişmeler aktarılmıştır. Dördüncü bölümde ise, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ticari bankaların uluslararasılaşmasının, seçilmiş finansal oranlar üzerindeki etkileri panel veri regresyon yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Küreselleşme, çokuluslulaşma, uluslararasılaşma gibi birbirinin benzeri kavramların doğması ve işletmelerin uluslarından ötede iş yapmaları ile birlikte dünya giderek küçülmektedir. İlk bölümde bu kavramlar üzerinde durularak, bankacılık sektöründeki uluslararasılaşmaya değinilmiştir. Ardından, bankacılık sektöründe meydana gelen uluslararasılaşmanın, ülkelerin ekonomik sistemleri ve bankacılık sistemleri üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Küreselleşme kavramı ilk olarak, 2. Dünya Savaşı’ndan sonra iletişim ve ulaşım alanlarında meydana gelen teknolojik gelişmeler ve atılımlar sonucunda dünyadaki olayların farklı ülkeler tarafından takip edilmesiyle ortaya çıkmıştır. 1960’larda küreselleşme sözcüğü telaffuz edilmeye başlanmış, 1990’larda ise her alanda etkin hale gelmiştir.

1971 yılından bu yana bir çok ülkede gerçekleşen finansal liberalizasyon ile birlikte uluslararası ticaret faaliyetleri artmıştır. Ticaret döngüsünün en önemli amacı ve aracı paradır. Ülkeler arasında artan sermaye akımları sonucunda ülkelerin para kaynakları olan bankaların uluslararasılaşması da kaçınılmaz hale gelmiştir. Bankalar uluslararasılaşırken; muhabir bankacılığı, temsilcilikler, şubeler, ilişkili ve bağımlı kuruluşlar gibi temel örgütsel yapılanmaları tercih etmektedirler.

Gelişmiş ülkelere yatırım yapan bankalar, gittikleri ülkelerin ekonomileri ve bankacılık sistemleri üzerinde etkili olmaktadır. Yabancı bankalar, ülkelerin finansal gelişmişlik düzeyini arttırmakta ve denetim sistemlerinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Yabancı banka girişleri ile birlikte, bankacılık sektörlerinde rekabet artmakta ve sonuç olarak, bankalar daha etkin çalışmaya başlamaktadırlar. Ancak, gelişmekte olan ülke bankası gelişmiş ülkeye gidiyorsa, sonuçlar tam tersi şekilde olmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; yabancı sermaye girişlerinin, ülkelerin bankacılık sektörleri üzerindeki etkilerini ortaya koyan, dünyada ve Türkiye’de yapılmış çalışmalar özetlenmiştir. Bu çalışmalar iki ana gruba ayrılarak incelenmiştir: (1) etkinlik üzerine yapılan çalışmalar, (2) finansal performans üzerine yapılan çalışmalar.

Dünya literatüründe, etkinlik üzerine yapılan çalışmalar ele alındığında, yabancı bankanın geldiği ülke ile, ev sahibi ülke arasındaki kurumsal farklılıklar yabancı bankaların ev sahibi ülkelerin bankacılık sistemleri üzerindeki etkinliğini etkilemektedir. Gelişmiş ülkede bulunan bir yabancı sermayeli banka, ev sahibi ülke bankalarından daha az etkin çalışırken (Lensink ve diğ., 2008), geliştirmekte olan ülkeye giden yabancı sermayeli bankaların gittikleri ülkelerin, bankacılık sektörlerini etkinleştirdiği (Claessens ve diğ., 2001; Unite ve Sullivan, 2003; Lensink ve Hermes, 2004), bankacılık sistemlerini geliştirdiği tespit edilmiştir.

Dünya literatüründe, finansal performans üzerine yapılmış olan çalışmalar tek bir ülke üzerine yapıldığı gibi bir çok ülke üzerine de yapılmaktadır. Yabancı banka varlığındaki artışın, bankaların finansal performansları üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar; gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalar ve geliştirmekte olan ülkelerde yapılan çalışmalar olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Finansal performans ölçütü olarak literatürde genellikle aktif karlılığı oranı (Claessens ve diğ., 2001; Unite ve Sullivan, 2003; Lensink ve Hermes, 2004; Jeon ve Miller, 2005; Lensink ve Naaborg, 2007; Pasiouras ve Kosmidou, 2007; Naaborg ve Lensink, 2008; Shen ve diğ., 2009; Arora, 2010; Lee ve diğ., 2012; Azam ve Siddiqui, 2012; Claessens ve VanHoren, 2012; Acheampong, 2013) ve özkaynak karlılığı oranı (Jeon ve Miller, 2005; Azam ve Siddiqui, 2012) kullanılmıştır. Karlılığın yanı sıra, net faiz marjı (Claessens ve diğ., 2001; Unite ve Sullivan, 2003; Lensink ve Hermes, 2004; Lensink ve Naaborg, 2007; Okuda ve Rungsomboon, 2007; Naaborg ve Lensink, 2008; Fungacova ve Poghosyan, 2009; Shen ve diğ., 2009; Lee ve diğ., 2012), genel giderler (Claessens ve diğ., 2001; Lensink ve Hermes, 2004; Naaborg ve Lensink, 2008) ve faiz dışı gelirlerin toplam aktif içindeki oranları da (Claessens ve diğ., 2001; Unite ve Sullivan, 2003; Lensink ve Hermes, 2004; Lee ve diğ., 2012) finansal performans ölçütü olarak literatürde kullanılmıştır.

Yabancı banka girişlerinin gelişmiş ülkelerin bankacılık sistemlerinin finansal performansı üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar ele alındığında ortak bir bulguya ulaşılamamıştır. Yerel bankaların yabancı bankalardan daha karlı olduklarını tespit eden çalışmalar (Claessens ve diğ., 2001; Lensink ve Naaborg, 2007) ve tam tersine yabancı bankaların yerel bankalardan daha karlı olduklarını tespit eden çalışmalar da (Lensink ve Hermes, 2004) mevcuttur.

Geliştirmekte olan ülkeler üzerine yapılan çalışmalar ele alındığında ise, özellikle gelişmiş ülkelere giden yabancı bankalar, teknoloji alanındaki üstünlükleri ve deneyimleri sayesinde yerel bankalardan daha karlı çalışmaktadırlar (Claessens ve diğ., 2001; Jeon ve Miller, 2005; Azam ve Siddiqui, 2012; Claessens ve Horen, 2012). Bunun dışında, yabancı sermayeli banka girişlerinin yerel bankaların karlılığını azalttığı sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur (Unite ve Sullivan, 2003; Okuda ve Rungsomboon, 2007).

Türkiye’de, yabancı banka girişlerinin, Türk bankacılık sektörünün etkinliği üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar ele alındığında, yabancı bankaların yerel bankalardan daha etkin çalıştıkları sonucuna ulaşıldığı görülmektedir (Işık ve Hassan, 2002; El-Gamal ve İnanoğlu, 2002; Önal ve Sevimsever, 2006).

Yabancı banka girişlerinin, Türk bankacılık sektörünün finansal performansı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalarda regresyon yöntemi kullanılmıştır. Bunun yanı sıra karşılaştırmalı oran analizi yöntemi ile yerel ve yabancı sermayeli bankaları karşılaştıran çalışmalar da mevcuttur. Regresyon yöntemi ile yapılan araştırmaların sonucunda, yabancı banka girişlerinin bankacılık sektörünün karlılığını düşürmekte olduğu tespit edilmiştir (Ata, 2009; Özkan, 2011; Şavk, 2013). Karşılaştırmalı rasyo analizi ile yapılan çalışmalar sonucunda, yerel ve yabancı bankaların karlılıkları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Ünsal ve Duman, 2005; Aktaş ve Kargın, 2007; Köse, 2009).

Çalışmanın üçüncü bölümünde; Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ele alınıp, Osmanlı döneminden, günümüze kadar olan gelişmeler aktarılmıştır.

Osmanlı döneminde fiili olarak bankacılık, 1856’da kurulan Osmanlı Bankası ile başlamıştır (Keskin ve diğ, 2008; s.1). Osmanlı Bankası’nın ardından, Cumhuriyet’in ilanına kadar birçok yerli ve yabancı banka kurulmuştur. Beyoğlu’nda genelde yabancı kökenli sarrafların ve bankerlerin ilkel olarak banka görevini yürütmeleri sonucunda kazandıkları deneyim, İmparatorluğun son yıllarında yabancılaştırmanın çok olmasının bir sebebi olarak gösterilebilir (Yüzgün, 1982; s.12).

Cumhuriyet’in ilanından sonra ulusal bankacılık sistemi hızlı bir gelişim göstermeye başlamış, öncelikle ilk özel sermayeli banka olan Türkiye İş Bankası kurulmuş ve T.C. Merkez Bankası için girişimler başlamıştır (Kocabaşoğlu, 2001; s.28). Cumhuriyet’in ilk yıllarında yabancı bankalar sektörde etkin iken, ilerleyen yıllarda izlenen politikalar ve gerçekleştirilen reformlar ile ulusal bankacılık sistemi gelişmiş ve yerel bankalar sektörde etkin hale gelmiştir.

1980 yılından itibaren bankacılık sektöründe holding bankacılığı yaygınlaşmaya başlamıştır. Zamanla finansal açıdan sıkıntıya giren bazı holdingler, sahibi oldukları bankalardan büyük miktarlarda fon temin etmek suretiyle, banka iflaslarına yol açmışlardır. 1998 ve 2002 yılları arasında birçok banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na (TMSF) devredilmiştir (Takan, 2002; s.16-17). Kamu bankalarının ve büyük ölçüde DİBS taşıyan Demirbank gibi bazı özel bankaların iç piyasada kısa vadeli borçlanma telaşına girmeleri Kasım 2000 krizini tetiklemiştir. IMF’den sağlanan 7.5 milyar dolar finansman ile krizin etkisi azaltılmaya çalışılmıştır (Aydın, 2006; s.189-190). Ardından, 2001 yılının Şubat ayında, siyasi gerginliğin de etkisiyle finans piyasalarına karşı bir güvensizlik ortamı oluşmaya başlamıştır (Parasız, 2005; s.109).

TMSF’ye devrolan bankalar ve kriz sonrasında sektörde yaşanan sorunlar, Türk bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasını kaçınılmaz hale

getirmiştir. Yeniden yapılandırma sürecinde ilk olarak, Nisan 2001 tarihinde “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” yürürlüğe girmiştir. 2003 yılından itibaren toparlanmaya başlayan Türk bankacılık sektörü yabancı bankalar için cazibe merkezi haline gelmiştir. Krizi fırsat bilen yabancı bankalar, 2003 yılından itibaren Türkiye’deki yatırımlarını arttırmaya başlamışlardır.

Çalışmanın araştırma bölümünde; Türk bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişinin sektörde faaliyet gösteren bankaların seçilmiş finansal oranları üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Panel veri regresyon yöntemi kullanılarak, Unite ve Sullivan’ın (2003) çalışmasından esinlenerek oluşturulan aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

- *Hipotez 1* : Yabancı sermayede artış, faiz marjlarında azalışa yol açar.
- *Hipotez 2* : Yabancı sermayede artış, muhasebe karlarında azalışa yol açar.
- *Hipotez 3* : Yabancı sermayede artış, kredi dışı faaliyetlerde artışa yol açar.
- *Hipotez 4* : Yabancı sermayede artış, kısa vadede risk artışına yol açar.

Faiz marjı, faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki farkın toplam aktif içindeki payı ile; muhasebe karı, vergi öncesi karın toplam aktif içindeki payı ile; kredi dışı faaliyetler, net faiz dışı gelirlerin toplam aktif içindeki payı ile; kısa vadede risk, brüt takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payı ile ifade edilmektedir. Bu bağımlı değişkenleri açıklamak üzere seçilmiş bağımsız değişkenler şunlardır: yabancı sahipliği gösteren değişken, bankanın halka açık olup olmadığını gösteren değişken, bankanın kamu bankası olup olmadığını gösteren değişken, bankaların sermaye yeterliliğine, likidite durumuna, aktif büyüklüğüne ilişkin oranlar ve genel ekonomik veriler. Kalkınma ve yatırım bankaları, mevduat kabul etme yetkisi olan ticari bankalar ile kıyaslanamayacağı için, örneklem dışı bırakılmışlardır. Çalışma, 2002-2012 dönemini kapsamaktadır ve Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 31 adet ticari banka üzerinden gerçekleştirilmiştir. Veriler, TCMB’den, TÜİK’den, TBB’den, bankaların faaliyet raporları ve bağımsız denetim raporlarından temin edilmiştir. Veri seti üzerinde Hausman testi yapılmış ve her bir hipotez için uygun olan panel veri regresyon modeli seçilmiştir. Hipotezler % 90 güven aralığında test edilmişlerdir. 2. ve 3. hipotezler için sabit etkiler modeli; 1.ve 4. hipotezler için rassal etkiler modeli uygulanmıştır. Uygulamalar R paket programı üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Yapılan testlerin sonucunda, yabancı sermayedeki artışın Türk bankacılık sektörünün karlılığını azalttığı; fakat faiz marjları, kredi dışı faaliyetler ve kısa vadeli risk üzerinde istatistikî olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Öte yandan, kamu bankalarında faiz marjları yüksektir. Halka açık olma durumu ise, kısa vadeli riskleri azalmaktadır.

Bankaların finansal oranlarına ilişkin bağımsız değişkenlerin etkilerine gelince, bankaların aktif büyüklüğü arttıkça karlarının ve kısa vadeli taşıdıkları

risklerin arttığı, faiz marjlarının ise azaldığı gözlenmektedir. Diğer yandan, bankanın taşıdığı toplam riske karşılık elinde bulundurduğu özkaynak arttıkça muhasebe karları, kısa vadeli taşıdıkları riskleri ve faiz marjları istatistikî olarak anlamlı bir şekilde artmaktadır. Likit aktiflerin toplam aktifler içindeki payı arttıkça kısa vadeli riskler azalmaktadır.

Analizlerde kullanılan ekonomik verilerin bankacılık sektörü üzerinde etkileri bulunmaktadır. Enflasyon oranındaki artış; kredi dışı faaliyetleri, faiz marjlarını ve riskleri arttırmaktadır. Reel büyüme oranı ise, faiz marjlarını ve muhasebe karlarını azaltmaktadır. Bir başka ekonomik gösterge olan faiz oranlarındaki artış, yalnızca kredi dışı faaliyet gelirlerinde artışa yol açmaktadır.

Sonuçlar karlılık açısından, Türk bankacılık sektörü üzerine yapılan çalışmalardan; Denizer'in (2000) çalışması ile örtüşmemekte, ancak Özkan'ın (2011) ve Şavk'ın (2013) çalışmalarıyla örtüşmektedir. Bunun sebebi de çalışmamda incelediğim dönemin Denizer'in (2000) çalışmasında ele alınan dönemden çok farklı, fakat Özkan'ın (2011) ve Şavk'ın (2013) çalışmalarında ele alınmış olan döneme benzer olması şeklinde yorumlanabilir.

GİRİŞ

1970’li yıllarda finansal liberalizasyon ve teknolojik gelişmeler ile birlikte, gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren bankalar, ülkelere oranla daha az gelişmiş, kâr marjlarının yüksek olduğu, büyümeye ve dolayısıyla ticarete aç olan ülkelere yatırım yapmışlardır ve halen yapmaktadırlar. Yapılan bu yatırımlardaki önemli nedenlerden biri de gelişmekte olan ülkelerdeki finansal krizlerdir. Finansal krizler sonrasında kriz yaşayan ülkelerin finansman ihtiyaçları artarken, gelişmiş ülkelerde bulunan büyük sermayeli bankalar için bu bir fırsat oluşturmaktadır. Bu bağlamda, 2000 ve 2001 krizlerini yaşamış olan Türkiye, yabancı bankalar için cazip bir yatırım bölgesi haline gelmiş ve Türk bankacılık sektöründeki yabancı sermaye 2002 yılından itibaren artış göstermeye başlamıştır. Artan yabancı sermayenin ülkelerin bankacılık sektörleri üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye üzerine yapılmış sınırlı sayıda çalışma mevcut olup, yabancı sermayenin, Türk bankacılık sistemi üzerindeki etkilerini incelemek önem arz etmektedir. Bu noktadan yola çıkarak hazırlanan bu çalışmanın amacı, yabancı sermaye artışının, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ticari bankaların, finansal performanslarına ve taşıdıkları riskin düzeyine ilişkin seçilmiş finansal oranları üzerindeki etkisini incelemektir. Bu bağlamda, çalışma 4 bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, bankacılıkta uluslararasılaşma kavramı incelenerek, uluslararasılaşmanın nedenleri, avantajları ve dezavantajları tartışılmaktadır. Ardından yabancı sermayeli banka girişlerinin ulusal ekonomi ve ulusal bankacılık sistemi üzerine etkileri incelenmektedir.

İkinci bölümde, yabancı sermaye girişlerinin banka performansı ve bankacılık sistemi üzerine etkilerinin incelendiği ulusal ve uluslararası düzeyde yapılmış çalışmalara yer verilmektedir. Öncelikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yapılan çalışmaların incelendiği bu bölümde, Türkiye üzerine yapılmış sınırlı sayıdaki çalışmaya da yer verilmektedir.

Üçüncü bölümde, yabancılaşma ekseninde Türk bankacılık sektörü iki ana başlıkta incelenmektedir. Öncelikle, 2000 yılına kadar olan gelişmeler ele alınmakta, ardından Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri üzerinde durulmakta ve kriz sonrası sektördeki gelişmeler aktarılmaktadır.

Son bölümde ise, Türk bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişinin, sektörde faaliyet gösteren ticari bankaların, finansal performanslarına ve taşıdıkları riskin düzeyine ilişkin, seçilmiş finansal oranları üzerindeki etkisi incelenmektedir. Bu amaç doğrultusunda, Unite ve Sullivan'ın (2003) Filipinler bankacılık sektörü üzerine gerçekleştirdikleri çalışmadan esinlenilerek aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

- *Hipotez 1* : Yabancı sermayede artış, faiz marjlarında azalışa yol açar.
- *Hipotez 2* : Yabancı sermayede artış, muhasebe karlarında azalışa yol açar.
- *Hipotez 3* : Yabancı sermayede artış, kredi dışı faaliyetlerde artışa yol açar.
- *Hipotez 4* : Yabancı sermayede artış, kısa vadede risk artışına yol açar.

Bir başka ifade ile, Türk bankacılık sektöründeki yabancı sermaye artışının; faiz marjlarını ve muhasebe karlarını azaltacağı, kredi dışı faaliyetleri ve kısa vadeli riski ise arttıracığı beklenmektedir. 2002-2012 döneminde Türk bankacılık sektöründe faaliyet göstermiş olan 31 adet ticari banka üzerinde gerçekleştirilen çalışmada, analizler için panel veri regresyon yöntemi kullanılmaktadır.

Analizlerin ardından, sonuçlar özetlenecek, yabancı sermayedeki artışın Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini inceleyen daha önce yapılmış olan çalışmalarla karşılaştırılacak ve öneriler sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: BANKACILIK SEKTÖRÜ ve YABANCI SERMAYE

Finansal serbestleşme ile birlikte, uluslararası sermaye kavramı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, bu bölümde bankacılıkta uluslararasılaşma kavramı üzerinde durulacak ve bankaların uluslararasılaşırken temel aldıkları örgütsel yapılanmalar açıklanacaktır. Ardından, yabancı sermaye girişlerinin ülkelerin ekonomik sistemleri ve bankacılık sistemleri üzerindeki etkileri irdelenecektir.

1.1. Bankacılıkta Uluslararasılaşma

Küreselleşme, çokuluslulaşma, uluslararasılaşma gibi birbirinin benzeri kavramların doğması ve işletmelerin uluslarından ötede iş yapmaları ile birlikte dünya giderek küçülmektedir. 1997’de Tayland’da başlayan krizin bir çok ülkeye yayılması ve yine aynı şekilde 2008 krizinin neredeyse bütün ülkelerde hissedilmesi, dünyanın ne kadar küçüldüğünün, bir başka deyişle, globalleştiğinin göstergesidir. Sosyal bilimlerin her dalında sıkça karşımıza çıkan küreselleşme kavramı, son yıllarda özellikle yaşanan finansal krizler ile birlikte, finans sektöründe de kendinden oldukça sık söz ettirmektedir. Bu bağlamda pek çok araştırma yapılmaktadır.

Cambridge Learner’s Dictionary’ye göre; *küreselleşme*, “bir şeyin dünyanın her yerinde aynışması” olarak tanımlanmaktadır. Finansal açıdan yapılan tanım ise, “büyük işletmelerin dünyanın her bir ucuna yönelip, oralarda iş yapması” şeklindedir. Literatürde sıkça karşımıza çıkan bir diğer kelime olan *uluslararasılaşma* da küreselleşme ile aynı doğrultuda olup, “bir şeyin uluslararası hale getirilmesi” anlamını taşımaktadır (Cambridge Learner’s Dictionary, Erişim tarihi: 02.10.2013).

Lechner ve Boli’ye (2000) göre, küreselleşme kavramı ilk olarak, 2. Dünya Savaşı’ndan sonra iletişim, ulaşım alanındaki gelişmeler ve teknolojik atılımlar ile birlikte dünyadaki olayların farklı ülkelerde takip edilmesiyle

oluşmaya başlamıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde, Anglo-Saxon kökenli olan *küreselleşme* sözcüğü telaffuz edilmeye başlanmış ve 1990'lı yıllara gelindiğinde her alanda etkin bir şekilde kullanılmaya başlamıştır.

İşletmelerin küreselleşmesi kapitalizmin doğurduğu bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Karl Marx da bu konu hakkında; “Sermaye ürünleri, sürekli genişleyen pazarlar arar ve dünyanın tüm yüzeyinde burjuvaziliği kovalar. Dolayısıyla işletmeler her yere yerleşmeli, bağlantılar kurmalı ve barınmalıdır” demektedir (Karl Max’tan aktaran Arnold ve Sikka, 2001).

Obstfeld ve Taylor (2004) küreselleşmeyi dört bölümde incelemektedirler:

- 1) 1870-1914 yıllarını kapsayan, altın standardı ile küresel ekonominin tohumlarının atıldığı ve 1. Dünya Savaşı’nın başlaması ile son bulan dönem.
- 2) 1914-1945 yıllarını kapsayan, 2 adet dünya savaşının yaşandığı, ekonomik açıdan gerileme dönemi. Bu süreçte yaşanan savaşların ve ekonomik buhranın etkisi ile, küresel ekonomi durma noktasına gelmiş ve ülkeler ticarete iş birliğinden kaçınmışlardır.
- 3) 1945-1971 yıllarını kapsayan, küresel ekonominin Uluslararası Para Fonu’nun kurulması ile tekrar canlandığı ve atağa kalktığı dönem.
- 4) 1971’den günümüze dek, finansal liberalizasyonun bir çok ülkede gerçekleşmesi ile birlikte uluslararası ticaretin arttığı ve sermaye değiş tokuşlarının daha çok görüldüğü dönem.

Ticaret döngüsünün en önemli aracı ve amacı paradır. Dolayısıyla, küreselleşen dünyada para kaynaklarının da küreselleşmesi kaçınılmazdır. Gilpin, Kapstein, Lash ve Urry de yaptıkları çalışmalarda, bankacılık ve finans sektörünün işletmeler içinde en çok küreselleşmiş sektör olduğunu ifade etmektedirler (Gilpin, 1987; Kapstein, 1994; Lash & Urry, 1994’den aktaran Arnold ve Sikka, 2001).

Uluslararası bankacılık kavramı aslında yeni bir kavram değildir. Avrupa'daki ticaretin finansmanı ile ilgilenen Ricardi of Luca, Medici ve Fugger'in 13.-16. yüzyıllarda Avrupa'da banker niteliği taşıdıkları görülmektedir. 19. yüzyıla gelindiğinde, İngiltere Krallığı'nın dış ticaretini finanse etmek amacıyla gelişen sömürge ülkelerinde bankalar kurduğu görülmüştür (Ekren, 1986; s.5-7). 1970'li yıllarda finansal liberalizasyon ve teknolojik gelişmeler ile birlikte gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren bankalar, ülkelere oranla daha az gelişmiş, kâr marjlarının yüksek olduğu, büyümeye ve dolayısıyla ticarete aç olan ülkelere yatırım yapmışlardır ve halen de yapmaktadırlar. Yapılan bu yatırımlardaki bir diğer etken de gelişmekte olan ülkelerdeki finansal krizlerdir. Finansal krizler sonrası ülkeler fon ihtiyacı duymaktadırlar ve gelişmiş ülkelerde bulunan büyük sermayeli bankalar için bu bir fırsat oluşturmaktadır.

Finansal liberalizasyon sonrasında yaşanan global krizler ile birlikte ulusal bankacılık sektörlerinde yabancı sermaye payı artış göstermeye başlamıştır. Bankalar uluslararasılaşırken bir takım temel örgütsel yapılanmaları takip etmektedirler. Bu temel örgütsel yapılanmaların en başında; muhabir bankacılığı, temsilcilikler, şubeler, ilişkili ve bağımlı kuruluşlar gelmektedir (Seyidoğlu, 1997; s. 409).

- *Muhabir Bankacılığı*: İki farklı ülke bankalarının birbirleri üzerinden muhabir banka hesabı tutması ile kurulan bankacılık ilişkisidir (Seyidoğlu, 1997; s.409). Muhabir bankacılık sistemi, bir bankanın müşterisine, anlaşmalı olunan bir başka ülkedeki banka müşterilerine ulaşmayı sağlar ve dünya çapında iş yapma fırsatı verir (Eun ve diğ, 2012; s.201).
- *Temsilcilik*: Bir bankanın muhabirleri ile olan ilişkilerinde ana bankanın çok uluslu müşterilerine yardımcı olduğu, ana bankanın uluslararası alanda çalışması için tasarlanmış örgütlenme şeklidir (Eun ve diğ, 2012; s.201). Temsilcilik faaliyetlerini yerine getiren birimler, yabancı bankaların birer

şubesi değildir ve dolayısıyla mevduat kabul etme, kredi verme gibi temel bankacılık faaliyetlerini yerine getiremezler (Takan, 2002; s.89).

- *Şube*: Hem ana ülkenin bankacılık düzenlemelerine, hem de içinde faaliyet gösterdiği ev sahibi ülkenin bankacılık düzenlemelerine tabi olan, bulunduğu ülkede yerel bir banka gibi faaliyetlerini sürdüren örgütlenme şeklidir. Yabancı bankaların gittikleri ülkelerde şubeleşmelerinin en önemli sebebi, bankacılık sektöründeki tüm temel faaliyetlerin ve servislerin sunulmasıdır (Eun ve diğ, 2012; s.201).
- *İlişkili Banka*: Bir kısmı yabancı ülkedeki ana bankanın sahipliğinde olan, ama ana banka denetiminde bulunması gerekmeyen, yerel ülke yasalarına göre kurulmuş olan banka türüdür. Bu tür bankalar yeni kurulan ya da hisselerinin bir kısmı yabancı bankalar tarafından satın alınmış olan bankalardır (Seyidoğlu, 1997; s.413).
- *Bağımlı Banka*: İlişkili banka gibi ev sahibi ülkedeki düzenlemelere ve yasalara göre kurulan, mülkiyetinin bir kısmının veya tamamının yabancı ülkedeki ana bankaya ait olduğu örgütlenme şeklidir (Eun ve diğ, 2012; s.202). Yerel yasalara göre kurulan bu bankalar, bağlı oldukları ana banka kadar güvenilir konumdadırlar (Ekren, 1986; s.102; Takan, 2002; s.91).

1.2. Yabancı Sermayeli Banka Girişlerinin Ülkelerin Ekonomik Sistemleri ve Ulusal Bankacılık Sistemleri Üzerine Etkileri

Yabancı sermayeli banka girişlerinin ülke ekonomileri üzerine etkisinin incelendiği en kapsamlı çalışmalardan biri Ross Levine'nin 1997'de yayınlanan çalışmasıdır. Levine'ne (1997) göre yabancı sermayeli bankalar, ülkelerdeki finansal gelişmişlik düzeyinin artmasına üç şekilde yardımcı olmaktadır:

- 1) Yabancı sermayeli bankalar bulundukları ülkelerde rekabeti arttırarak ve daha modern bankacılık tekniklerini getirerek, yerel bankaların verdiği hizmetin kalitesini arttırlar.

- 2) Yabancı sermayeli bankalar, ülkelerin ekonomik sistemlerinde varolan; muhasebe, denetim ve derecelendirme kurumlarında kalite artışına yardımcı olurlar.
- 3) Yabancı sermayeli bankalar, ev sahibi ülkede yeni yasal düzenlemeler getirilmesine olanak sağlayarak, ülkenin finansal gelişmişlik düzeyinin artışına yardımcı olurlar.

Yabancı sermayeli banka girişleri daha iyi bir denetim sistemi getirmekte, şeffaflığı arttırmakta ve kamuyu aydınlatma derecesini yükseltmektedir. Bununla birlikte, bankacılık sistemine olan güvenilirlik artmaktadır (Claessens ve Klingebiel, 2001).

Lensink ve Hermes (2004) çalışmalarında, yabancı banka girişlerinin pozitif bir spill-over¹ etkisi yaratabileceğini savunmaktadırlar. Yabancı bankalar gittikleri ülkelere yeni bankacılık teknikleri götürmektedirler. Yerel bankalar da bu teknikleri kopya edebilmektedirler. Dolayısıyla, yabancı banka girişleri ülkelerdeki düzenleme ve denetleme sistemini geliştirmektedir. Bunun yanı sıra, devletin ulusal finans sektörü üzerindeki belirleyici rolü de yabancı banka girişleri sonucunda azalmaktadır.

Claessens ve Van-Horen (2013), yabancı bankaların ulusal ekonomi üzerindeki etkilerini şöyle özetlemektedirler: Yabancı bankalar; (1) finansal aracılığın maliyetini düşürür ve kalitesini artırır; (2) firmaların ve hane halkının finansal hizmetlere ulaşımını artırır ve son olarak; (3) finansal hizmet alıcılarının performansını ve karlılığını artırır. Bu etkiler ile birlikte, rekabette, ürünlerde, teknolojiye ve bilginin yayılımında artış, yerel reformların uygulanabilmesinde de pozitif bir ivme meydana gelmektedir.

Yabancı banka girişlerinin ulusal bankacılık sistemlerinde rekabeti artırıcı etkisi literatürde genel kabul görmüştür (Levine, 1997; Lensink ve Hermes, 2004; Eisneis ve Kaufman, 2008; Claessens ve Van-Horen, 2013). Artan rekabet sonucunda yerel bankalar maliyetlerini düşürerek ve finansal hizmet çeşitliliğini

¹ *Spill-over effect*: Yayılma etkisi. Bir olaya doğrudan etki etmeyen fakat bütünü etkileyen dışsalılıklardır.

arttırarak; başka bir deyişle, etkinliklerini arttırarak yabancı rakipleri ile rekabet eder konuma gelmektedirler (Lensink ve Hermes, 2004).

Yabancı sermayeli bankaların, gittikleri ülkelerde bulunan yerel bankaların etkinliklerini arttırmakta olduğu ve bunun sonucunda ulusal bankacılık sektörünün etkinleştiği bir çok araştırmada ifade edilmektedir (Claessens ve diğ., 2001; Unite ve Sullivan, 2003). Artan rekabet sonucunda sektörde meydana gelen etkinlik, yerel ve yabancı bankaların finansal performansı üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler bırakabilmektedir. Yabancı sermayeli banka girişleri ile birlikte, yerel bankaların karlılığının arttığı sonucuna ulaşan çalışmaların (Acheampong, 2013; Lensink ve Naaborg, 2007) yanısıra, yabancı girişlerinin sektörün karlılığını negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur (Unite ve Sullivan, 2003; Okuda ve Rungsomboon, 2007; Lee, ve diğ. 2012).

Claessens ve Van-Horen (2013) çalışmalarında, yabancı bankaların, ev sahibi ülkelerin yerel bankalarına göre daha yüksek düzeyde maliyetlere katlandıklarını belirtmektedirler. Yerel bankalara oranla daha az bilgiye sahip olan yabancı bankalar, aynı zamanda genel merkezlerine olan uzaklıktan dolayı sıkıntılar yaşayabilirler. Ancak, sahip oldukları daha modern bankacılık teknikleri ve stratejileri (Levine, 1997), bunun yanısıra merkezlerinden elde edebildikleri düşük faizli kaynaklar (Mian, 2003), yabancı bankaları yerel bankalardan avantajlı kılmaktadır.

Yabancı bankalar; gerektiği zaman ülke dışından kaynak bulma yetisine sahip oldukları için, herhangi bir kriz döneminde, kredilerde daralmaya gitmediklerinden dolayı yerel bankalara göre daha sağlam kredi kaynağı olarak görülmektedirler. Diğer banka gruplarına oranla daha istikrarlı bir kredi kaynağı olan yabancı bankalar, bulundukları ülkeleri şoklara karşı daha dirençli kılmaktadırlar ve gittikleri ülkelerde finansal istikrar sağlamaktadırlar (Çakar, 2003).

Yabancı sermayeli banka girişlerinin ülkelerin ekonomik sistemleri ve bankacılık sistemleri üzerindeki etkisi, bankanın ana ülkesinin gelişmişlik seviyesine ve gittiği ev sahibi ülkenin gelişmişlik seviyesine göre

değişebilmektedir (Lensink ve diğ., 2008). Literatürde genel kabul gören yargı, gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere giriş yapan yabancı sermayeli bankaların, bankacılık sektöründe rekabeti ve etkinliği arttırdığı, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere giriş yabancı sermayeli bankaların ise dezavantajlı olduklarından dolayı etkin çalışmadıkları yönündedir.

Özetle, yabancı sermayeli banka girişlerinin yerel bankacılık sektöründeki etkileri üzerine yapılan çalışmalarda, *ev sahibi ülke avantajı* ve *global avantaj* hipotezleri üzerinde durulmaktadır. *Global avantaj hipotezi*; gelişmiş ülkeden gelişmekte olan ülkeye giden yabancı sermayeli bankanın, gittiği ülkeye götürdüğü teknoloji ve deneyim sayesinde rekabet gücünün yüksek olması ve gittiği ülkenin bankacılık sektöründe etkinlik artışı meydana getirmesi durumunu ifade etmektedir. Diğeri, *ev sahibi ülke avantajı hipotezidir*. *Ev sahibi ülke avantajı hipotezi*; yabancı sermayeli bankanın, gittiği ülkede bilgi, deneyim vb. eksikliklerinden ve dil, kültür gibi farklılıklardan dolayı, yerel bankalardan daha az etkin olması durumunu ifade etmektedir (Berger ve diğ., 2000).

İKİNCİ BÖLÜM: YABANCI SERMAYELİ BANKA GİRİŞLERİNİN BANKACILIK SİSTEMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR

Finans literatüründe, yabancı sermayeli bankaların bankacılık sistemleri üzerindeki etkilerini inceleyen pekçok araştırma mevcuttur. Bu çalışmalar, yabancı sermayeli bankaların etkisini etkinlik ve finansal performans açısından inceleyen araştırmalar olarak gruplandırılabilir. Çalışmanın bu bölümünde, bu araştırmalar, dünya ve Türkiye başlıkları altında özetlenmektedir.

2.1. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Yabancı sermayeli banka girişlerinin bankacılık sistemleri üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar iki ana hatta incelenecektir. Bunlar, (1) etkinlik üzerine yapılan çalışmalar ve (2) finansal performans üzerine yapılan çalışmalardır.

Etkinlik üzerine yapılan çalışmalar sonucunda, yabancı sermayeli banka girişlerinin gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerini etkinleştirdiği ve bankacılık sistemlerini geliştirdiği, ancak gelişmiş ülkelerin bankacılık sistemlerinde olumlu etkilerinin olmadığı tespit edilmektedir. Gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere gelen yabancı sermayeli bankalar; getirdikleri deneyim ve teknolojinin yanı sıra, ana ülkelerinden elde ettikleri finansal kaynak ile birlikte ev sahibi ülkenin bankacılık sistemi üzerinde rekabeti artırıcı etkide bulunmaktadır. Yabancı sermayeli bankalar, bu etkileri ile bulundukları ülkelerin bankacılık sistemlerinin daha etkin çalışmasında rol oynamaktadırlar. Gelişmekte olan ülkeler üzerine yapılan çalışmalarda, yabancı bankaların özellikle maliyet etkinliği açısından yerel bankalardan daha etkin çalıştıkları tespit edilmiştir (Bonin ve diğ, 2005; Havrylchyk, 2006; Bokpin 2013).

Yabancı sermayeli banka girişinin ev sahibi ülkenin bankacılık sektörünün finansal performansı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar ele alındığında;

finansal performans ölçütü olarak genellikle aktif karlılığının (Claessens ve diğ, 2001; Unite ve Sullivan, 2003; Lensink ve Hermes, 2004; Jeon ve Miller, 2005; Lensink ve Naaborg, 2007; Pasiouras ve Kosmidou, 2007; Naaborg ve Lensink, 2008; Shen ve diğ, 2009; Arora, 2010; Lee ve diğ. 2012; Azam ve Siddiqui, 2012; Claessens ve VanHoren, 2012; Acheampong, 2013) ve özkaynak karlılığının (Jeon ve Miller, 2005; Azam ve Siddiqui, 2012) kullanıldığı görülmektedir. Bunların yanı sıra, net faiz marjının toplam aktif içindeki payı (Claessens ve diğ, 2001; Unite ve Sullivan, 2003; Lensink ve Hermes, 2004; Lensink ve Naaborg, 2007; Okuda ve Rungsomboon, 2007; Naaborg ve Lensink, 2008; Fungacova ve Poghosyan, 2009; Shen ve diğ, 2009; Lee ve diğ., 2012), genel giderlerin toplam aktif içindeki payı Claessens ve diğ, 2001; Lensink ve Hermes, 2004; Naaborg ve Lensink, 2008) ve faiz dışı gelirlerin toplam aktif içindeki payı (Claessens ve diğ, 2001; Unite ve Sullivan, 2003; Lensink ve Hermes, 2004; Lee ve diğ., 2012) gibi oranlar da literatürde finansal performansı açıklamak için kullanılmaktadır. Finansal performans üzerine yapılan çalışmalar, gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalar ve gelişmekte olan ülkelerde yapılan çalışmalar olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

Yabancı sermayeli banka girişinin ev sahibi ülkenin bankacılık sektörünün finansal performansı üzerindeki etkilerini inceleyen, gelişmiş ülkeler üzerine yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde, yerel bankaların yabancı bankalardan daha karlı olduklarını tespit eden çalışmaların (Claessens ve diğ, 2001; Lensink ve Naaborg, 2007) yanı sıra, yabancı bankaların yerel bankalardan daha karlı olduklarını tespit eden çalışmalar (Lensink ve Hermes, 2004) da mevcuttur. Gelişmekte olan ülkeleri ele alan çalışmalarda ise genel olarak yabancı bankaların yerel bankalardan daha karlı oldukları tespit edilmiştir (Claessens ve diğ, 2001; Jeon ve Miller, 2005; Azam ve Siddiqui, 2012; Claessens ve Horen, 2012).

Bu bölümde öncelikle, yabancı banka girişlerinin bankacılık sistemlerinin etkinliği üzerindeki etkisiyle ilgili yapılan çalışmalara yer verilmektedir. Devamında, yabancı banka girişlerinin finansal performansını etkileyen faktörleri inceleyen çalışmalar özetlenecek ve son olarak da farklı finansal göstergeler üzerinden yerel ve yabancı bankaların karşılaştırıldığı çalışmalara yer verilecektir.

2.1.1. Etkinlik Üzerine Yapılan Çalışmalar

Etkinlik üzerine yapılan çalışmalar, gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalar ve gelişmekte olan ülkelerde yapılan çalışmalar olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Bu bölümde, öncelikle gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalar kısaca ele alınacak, daha sonra gelişmekte olan ülkeleri ele alan çalışmalar özetlenecektir.

Berger, DeYoung, Genay ve Udell (2000), Fransa, Almanya, İspanya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'ni ele aldıkları çalışmalarında, bankacılık sektörlerinde bulunan yerel ve yabancı sermayeli bankaların etkinliklerini araştırmışlardır. Gelişmiş ülkeler üzerine yapılan bu çalışma 1993-1998 dönemini kapsamakta olup, X-etkinlik yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, ev sahibi avantajı hipotezini desteklemekte olup, yerel bankaların yabancı bankalardan daha etkin çalıştıkları tespit edilmiştir.

Lensink, Meesters ve Naaborg (2008), yabancı bankaların etkinliğinin; ev sahibi ülkedeki kurumsal yönetimden ve ev sahibi ülke ile yabancı bankanın merkezi olan ülke ² arasındaki kurumsal farklılıklardan kaynaklanıp kaynaklanmadığını incelemişlerdir. Araştırma, 1998-2003 dönemini kapsamakta ve 105 farklı ülkeden 2095 adet ticari bankayı içermektedir. Araştırmada etkinliği ölçmek için stokastik sınır analizi yöntemi kullanılmıştır. Etkinliği ölçmek adına örneklemin tümü için iki ayrı model oluşturulmuştur. Bunlardan ilki, yabancı sahipliğin etkinlik üzerindeki etkisini ölçmekte iken; ikincisi ise, ev sahibi ülkedeki kurumsal yönetişimin etkinlik ile ilişkisini ölçmektedir. Araştırmada kurulan ilk modele³ göre, yerel bankaların yabancı bankalara oranla daha etkin olduğu tespit edilmiştir. Kurumsal yönetişimin eklenmesiyle oluşturulan modelde de yerel bankaların daha etkin olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak, ev sahibi ülkenin kurumsal yönetişim kalitesinin artması ile yabancı bankaların etkinliğinin artması arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Yabancı bankalar ile ülkelerin kurumsal yönetişimleri arasındaki ilişkiyi incelemek için kurulan modelde de,

² Yabancı bankanın merkezi (geldiği ülke)

³ Yabancı sahipliğin etkinlikteki etkisini ölçen model

özellikle devlet yönetiminin kötü olduğu ev sahibi ülkelerde bulunan yabancı bankaların etkinliklerinin az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun ötesinde, ana ülke ile ev sahibi ülke arasındaki kurumsal yönetim farkının artması da yabancı bankaların etkinliğini azalmaktadır. Ülkenin gelişmişlik seviyesi ile yabancı bankanın etkinliği arasında güçlü bir ilişki vardır.

Bonin, Hassan ve Watchel (2005), geçiş ekonomisi olarak kabul edilen 11 ülkeyi⁴ kapsayan araştırmalarında, bankacılık sistemlerindeki yabancı varlığının, bankaların etkinliği üzerindeki etkisini incelemişlerdir. 1996-2000 döneminin ele alındığı araştırma, 225 adet bankayı kapsamaktadır. Öncelikle, stokastik sınır yaklaşımı (SFA) ile etkinlik skorları elde edilmiştir. Ardından, regresyon yöntemi ile, sahiplik yapısının aktif karlılığı ve banka etkinlikleri üzerindeki etkisi test edilmiştir. Araştırma sonucunda, aktif karlılığı ile sahiplik yapısı arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunmazken, yabancı bankaların yerel bankalara göre maliyet etkinliği açısından daha etkin çalıştıkları tespit edilmiştir.

Havrylchuk (2006), yerel ve yabancı bankalarının etkinliklerini incelemek amacı ile Polonya’da bir araştırma gerçekleştirmiştir. 1997-2001 dönemine odaklanan ve Polonya bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin %95’ini kapsayacak sayıda bankadan oluşan bir örnekleme inceleyen çalışmada veri zarflama yöntemi kullanılmıştır. Polonya bankacılık sektöründe, 1997 yılında %15.3 olan yabancı payının, 2001 yılında %69.2’ye çıktığı görülmektedir. Bankaların maliyet etkinliği, teknik etkinlik ve dağıtım etkinliği açısından incelendiği çalışmada, yerel bankaların maliyet etkinliği, teknik etkinliği ve dağıtım etkinliği sırasıyla, %52.92, %76.49 ve %69.57; yabancı bankaların etkinlikleri ise sırasıyla, %73.25, 82.74 ve %87.72 olarak hesaplanmıştır. Görüldüğü üzere, bütün etkinlik alanlarında yabancı bankalar yerel bankalardan daha etkindirler.

Sensarma (2006), Hindistan bankacılık sektöründe bulunan yerel ve yabancı bankaların etkinlikleri üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. 1986-2000

⁴Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Hırvatistan, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovenya, Slovakya.

dönemini kapsayan çalışmada SFA yöntemi kullanılmıştır. Bankalar kamu bankaları, özel yerel bankalar ve yabancı bankalar olmak üzere 3 grupta incelenmiş olup, maliyet etkinliği ve verimlilikleri açısından karşılaştırılmışlardır. Her iki açıdan da, yabancı bankaların en az etkin olan banka grubu olduğu tespit edilmiştir.

Bokpin (2013), Gana bankacılık sektörü üzerine olan çalışmasında, sahiplik yapısı ve kurumsal yönetişimin bankaların etkinliği üzerine etkisini incelemiştir. 1999-2007 dönemini ele alan çalışmada, SFA ile bankaların maliyet ve kar etkinlikleri incelenmiştir. Ardından, bu etkinlik değerleri ile sahiplik yapısı ve kurumsal yönetim değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek üzere bir regresyon modeli kurulmuştur. Elde edilen sonuçlar göstermektedir ki, yabancı bankaların maliyet etkinliği düzeyi, yerel bankalarinkinden yüksektir. Ancak, kar etkinliği açısından sonuçlar istatistikî olarak anlamlı değildir.

Etkinlik üzerine yapılan çalışmalar ele alındığında, yabancı sermayeli bankanın faaliyette bulunduğu ev sahibi ülkenin gelişmişlik düzeyinin önem arzettiği görülmektedir. Global avantaj hipotezi ve ev sahibi ülke avantajı hipotezi çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığında, gelişmekte olan ülkelerde faaliyette bulunan yabancı sermayeli bankaların, ev sahibi ülkelerin bankacılık sektörlerini etkinleştirdikleri (Bonin ve diğ., 2003; Havrylchuk, 2006; Bokpin, 2013), ancak gelişmiş ülkelerde faaliyette bulunan yabancı sermayeli bankaların ev sahibi ülkelerin bankacılık sektörlerinde yerel bankalardan daha az etkin oldukları (Lensink ve diğ., 2008) tespit edilmektedir. Sensarma (2006), çalışmasında, sonuçların Hindistan bankacılık sektörü için literatürden farklı olduğunu tespit etmiştir. Sensarma'ya (2006) göre, bunun sebebi yabancı sermayeli bankaların çok az mevduat tutmalarıdır. Bu bölümde, daha çok gelişmekte olan ülkeler üzerinde yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Bu çalışmanın araştırma sahası olmakla birlikte, gelişmekte olan ülke kapsamında değerlendirilebilecek Türkiye üzerine yapılmış çalışmalara ise ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

2.1.2. Finansal Performansı Etkileyen Faktörleri İnceleyen Çalışmalar

Yabancı sermayenin finansal performans üzerine etkisini inceleyen çalışmalar; gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler üzerine yapılan çalışmalar olmak üzere iki grupta incelenebilir. Bu bölümde, öncelikle gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalar ele alınacak, daha sonra da Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeleri ele alan çalışmalar özetlenecektir.

2.1.2.1 Gelişmiş Ülke(ler) Üzerine Yapılan Çalışmalar

Gelişmiş ülkeler üzerine yapılan çalışmalar; genellikle tek bir ülke yerine, bir çok ülkenin verisini içeren örneklemeler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bir çok ülkeyi kapsayan bu çalışmaların genelinde, hem gelişmekte olan ülkeler, hem de gelişmiş ülkeler örneklemde yer almaktadır (Claessens ve diğ, 2001; Lensink ve Hermes, 2004; Lensink ve Naaborg, 2007; Lee ve diğ, 2012; Claessens ve Van Horen, 2012).

Claessens, Demirgüç-Kunt ve Huzinga (2001) bankacılık sektöründe yabancı varlığının etkilerini incelemek üzere gelişmiş ve gelişmekte olan 80 farklı ülkeden toplam 7900 adet ticari bankayı kapsayan bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. 1988-1995 dönemini kapsayan çalışmalarında, panel veri regresyon analizi ile yerel ve yabancı sermayeli bankaların; faiz marjları, genel giderler, ödenen vergiler ve kârlılık yönünden ne şekilde farklılaştıklarını incelenmişlerdir. Bağımlı değişkenleri; faiz marjı/toplam aktif, faiz dışı gelirler/toplam aktif, vergi öncesi kâr/toplam aktif, genel giderler/toplam aktif ve kredi karşılıklar/toplam aktif olan araştırmanın bağımsız değişkenleri; bankacılık sistemindeki yabancı banka oranı⁵ dışında, yerel banka değişkenleri⁶ ve ekonomik göstergelerdir⁷. Elde edilen sonuçlara göre, sektördeki yabancı banka varlığının artması ile birlikte yerel bankaların kârlılığı, faiz dışı gelirleri ve genel giderleri

⁵ yabancı banka sayısı / toplam banka sayısı

⁶ özsermaye / toplam aktif, faiz dışı gelirler / toplam aktif, kısa vadeli kaynaklar / toplam aktif, genel giderler/toplam aktif

⁷ kişi başına düşen GSYH, yıllık büyüme oranı, yıllık enflasyon oranı, reel faiz oranı

düşmektedir. Yabancı sermaye girişi ile net faiz marjları ve kredi kayıp karşılıkları arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Kontrol değişkenleri ele alındığında ise; enflasyon oranındaki ve reel faiz oranındaki artışın, bankaların net faiz marjlarını ve vergi öncesi karlarını arttırdığı, genel giderlerini ise azalttığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Lensink ve Hermes (2004), yabancı banka girişlerinin yerel bankacılık üzerinde kısa dönemde oluşan etkilerini incelemişlerdir. Ayrıca yazarlar, söz konusu etkilerin ev sahibi ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyeleri ile olan ilişkileri üzerinde de durmuşlardır. 1990-1996 dönemini kapsayan ve 48 ülkenin verisi ile gerçekleştirilen çalışmada, ev sahibi ülkenin bankacılık sektörünün yabancılaşıma düzeyi iki farklı şekilde ölçülmüştür: (1) ülkedeki yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranı, (2) yabancı banka aktiflerinin toplamının bankacılık sektöründeki toplam aktiflere oranı. Panel veri regresyon yöntemi kullanılan araştırmada, bankaların gelir yapısına⁸, karlılık durumuna⁹ ve maliyet yapısına¹⁰ ilişkin oranlar bağımlı değişkenler olarak kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler olarak ise, yabancılaşıma düzeyine ilişkin değişkenlerin yanı sıra, bankaya özgü oranlar¹¹ ve ülkelerin ekonomik göstergeleri¹² kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, ekonomik gelişmişlik seviyesinin düşük olduğu ülkelerde, yabancı banka girişi yerel bankaların maliyetlerini ve faiz marjlarını arttırmaktadır. Ancak, karlılıkları ile ilgili istatistikî olarak anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde ise, bölgeden bölgeye değişiklik göstermekle beraber, yabancı banka girişi; yerel bankaların maliyetlerini, faiz marjlarını ve karlılıklarını azaltmakta ya da olumlu veya olumsuz bir etki göstermemektedir.

Pasiouras ve Kosmidou (2007), Avrupa Birliği'ne üye olan 15 ülkeyi kapsayan çalışmalarında, yerel ve yabancı bankaların karlılıklarını etkileyen içsel (bankacılık sektörüne ilişkin oranlar) ve dışsal (ekonomik göstergeler) faktörleri

⁸net faiz marjı / toplam aktif , net faiz dışı gelirler / toplam aktif

⁹vergi öncesi kar / toplam aktif

¹⁰toplam genel giderler / toplam aktif , kredi değer düşüş karşılığı / toplam aktif

¹¹(kısa ve uzun vadeli mevduat + diğer mevduat dışı kısa vadeli finansman) / toplam aktif, özsermayenin defter değeri/toplam aktif, (nakit, diğer bankalarda faiz dışı mevduat kazancı, diğer mevduat dışı kısa vadeli fonlama) / toplam aktif, personel giderleri ve diğer faiz dışı giderler / toplam aktif

¹²kişi başına düşen GSYH, GSYH'nın yıllık büyüme oranı, yıllık enflasyon oranı

incelemişlerdir. 1995-2001 dönemini kapsayan çalışma, Avrupa Birliği üyesi 15 ülkede faaliyet gösteren toplam 584 banka verisi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Panel veri regresyon yöntemi kullanılan çalışmanın bağımlı değişkeni aktif karlılık oranı iken, bağımsız değişkenleri; içsel¹³ ve dışsal¹⁴ faktörlere ilişkin göstergelerdir. Analizler, yerel bankalar, yabancı bankalar ve genel sektör için ayrı ayrı yapılmıştır. Bütün gruplarda sermaye yeterliliği ve maliyet etkinliği en belirleyici içsel faktörlerdir. Genel sektör ele alındığında, bankaların karlılığında en etkin rol oynayan içsel faktörün, sermaye yeterliliği rasyosu olduğu tespit edilmiştir. Sadece yabancı bankalar ele alındığında ise; karlılıkta en etkin rol oynayan içsel faktör maliyet yönetimi etkinliğidir. Dışsal faktörler olarak ele alınan enflasyon oranı ve GSYH büyüme oranı her üç grup için de istatistikî olarak anlamlıdır; fakat yerel ve yabancı bankalar için birbirine zıt yöndedir. Enflasyon oranı ve GSYH büyüme oranının yerel bankaların aktif karlılığı üzerindeki etkisi pozitif iken, yabancı bankalar üzerindeki etkisi negatiftir.

Lensink ve Naaborg (2007), bankalardaki yabancı sermaye artışının, faiz gelirleri ve kârlılık üzerindeki etkisini panel veri regresyon yöntemini kullanarak incelemişlerdir. 1998 – 2001 dönemini kapsayan veri seti, 73 farklı ülkeden, toplam 511 bankadan oluşmaktadır ve BankScope veri tabanından temin edilmiştir. Bağımlı değişken olarak; vergi öncesi kâr ve net faiz marjı kalemleri ele alınmış olup, bu iki kalem için iki ayrı regresyon denklemi oluşturulmuştur. Araştırmada kullanılan açıklayıcı değişkenler ise, bankaya özgü değişkenler¹⁵ ve ekonomik göstergelerdir¹⁶. Bunların dışında, yabancı sermaye etkisinin ülkenin gelişmişliğine bağlı olarak değişebileceği öngörüsü ile etkileşim terimi¹⁷ kullanılmıştır. OLS ve GMM yöntemleri kullanılarak yapılan testler sonucunda, yabancı sermaye artışının bankaların performansını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Vergi öncesi kâr ve net faiz marjı, yabancı sermaye artışı ile ters orantılıdır. Etkileşim terimi ise her bir regresyonda anlamsız

¹³ özsermaye / toplam aktifler, toplam giderler / toplam gelirler, krediler / kısa vadeli yükümlülükler, bankanın toplam varlığı (Euro cinsinden)

¹⁴ yıllık enflasyon oranı, GSYH büyüme oranı, en büyük 5 bankanın toplam varlıkları / sektördeki toplam varlıklar, mevduat bankalarının toplam aktifleri / GSYH, borsa kapitalizasyon oranı / mevduat bankalarının toplam aktifleri, borsa kapitalizasyon oranı / GSYH

¹⁵ yabancı sahiplik yapısı (sermayedeki yabancı payı), genel giderler / toplam aktif, kredi karşılıkları / toplam aktif, özsermaye / toplam aktif

¹⁶ enflasyon oranı, büyüme oranı, kişi başına düşen GSYH

¹⁷ kişi başına düşen GSYH * yabancı sahiplik yapısı

çıkmıştır. Bu demektir ki, yabancı sahiplik yapısının banka performansına etkisi, ev sahibi ülkenin kişi başına düşen milli gelirine bağımlı değildir. Bu araştırma, ev sahibi ülke avantajı teorisini¹⁸ desteklemektedir. Bir başka ifade ile, yabancı sahiplik oranı düşük olan bankalar, yabancı sahiplik oranı yüksek olan bankalara oranla daha iyi performans sergilemektedirler.

Lee, Hsieh ve Dai (2012), yabancı sermayeli bankaların, ülkelerin yerel sermayeli bankalarını gelir, kârlılık ve maliyet açısından nasıl etkilediklerini incelemişler ve bu iki banka grubu arasındaki ilişkinin ev sahibi ülkedeki ekonomik ve finansal gelişmişlik düzeyine bağlı olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırmada panel veri regresyon yöntemi kullanılmıştır. 1999-2006 dönemini kapsayan veri seti, 39 farklı ülkeden ve toplam 795 bankadan oluşmaktadır. Bağımlı değişken olarak; net faiz marjı, faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı, vergi öncesi karın toplam aktiflere oranı, personel giderleri ve faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı ve kredi karşılıklarının toplam aktiflere oranı kalemleri ele alınmıştır. Yabancı sahiplik oranının bağımsız değişken olarak kullanıldığı araştırmada diğer iki bağımsız değişken grubu; bankaya özgü değişkenler¹⁹ ve ülkeye özgü değişkenler²⁰ dir. Çalışmada, testler öncelikle pooled OLS modeli, sabit etkiler modeli ve rassal etkiler modeli ile yapılmıştır. Ancak çalışmanın ana hatlarını dinamik modelleme (GMM) yöntemi oluşturmaktadır. Dinamik modelde, ülkeye özgü değişkenler, faktör değişkenler (FAC) adı altında toplanmıştır. Faktör değişkenler içinde en önemli olan gruplar, ülkedeki ekonomik gelişmişlik seviyesine ilişkin değişken²¹ grubu ve finansal gelişmişlik seviyesine ilişkin değişken²² grubudur. Dinamik modelde, öncelikle faktör değişkenler ele alınmamış ve bu durumda, yabancı varlığındaki artışın yerel bankaların karlılığını ve genel giderlerini istatistikî olarak anlamlı düzeyde düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Ardından, faktör değişkenler de modelin içine alınarak ekonomik ve finansal gelişmişliğin önemi tespit edilmiştir. Sonuç olarak, ekonomik gelişmişlik seviyesi düşük olan ülkelerde bulunan yabancı bankaların varlığının, yerel

¹⁸ home field advantage theory, Berger et al., 2000

¹⁹ kısa ve uzun vadeli mevduatlar ve diğer mevduat dışı kısa vadeli finansmanın toplam varlıklara oranı, öz sermayenin toplam varlıklara oranı, mevduat dışı kısa vadeli finansmanın toplam varlıklara oranı

²⁰ GSYH'nın yıllık büyüme oranı, yıllık enflasyon oranı, kişi başına düşen GSYH

²¹ GSYH'nın yıllık büyüme oranı, kişi başına düşen GSYH

²² mevduat bankaları tarafınca verilen özel kredilerin GSYH'a oranı, hisse senedi piyasasının devir hızı

bankaların gelirini, kârlılığını ve genel giderlerini pozitif yönde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Finansal gelişmişlik, ev sahibi ülkedeki bankacılık sektörünün ve borsanın gelişmişliğini ifade etmektedir. Bankacılık sektörünün gelişmiş olduğu ülkelerde faaliyet gösteren yabancı bankaların, yerel bankaların net faiz marjlarını, kârlılıklarını, genel giderlerini ve kredi karşılıkları kalemlerini pozitif yönde etkiledikleri görülmektedir. Borsanın gelişmiş olduğu ülkelerde ise, yabancı banka varlığındaki artış, yerel bankaların faiz dışı gelirlerinde ve kredi karşılıklarında artışa sebep olur.

Claessens ve Van Horen (2012), 51 farklı ülkeyi ele aldıkları çalışmalarında, yabancı bankaların yerel rakiplerinden daha iyi finansal performans gösterip göstermediklerini incelemişlerdir. 1999-2006 dönemini kapsayan çalışmada panel veri regresyon yöntemi kullanılmıştır. Yabancı sahipliğin kukla değişken ile ifade edildiği çalışmada, performans ölçütü olarak vergi öncesi karın toplam aktiflere oranı kullanılmıştır. Çalışmada; yabancı bankanın menşei olan ana ülkenin ve ev sahibi ülkenin karakteristik özelliklerinin²³, bankaların karakteristik özelliklerinin²⁴ ve ana ülke ile geline ülke arasındaki mesafeyi ifade eden bağımsız değişkenlerin²⁵ karlılık üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, çalışma kapsamında bulunan 51 ülkenin ondördünde yabancı bankaların yerel bankalardan daha karlı oldukları, sekizinde ise yerel bankaların yabancı rakiplerine göre daha karlı oldukları tespit edilmiştir. Çalışmanın kapsamında bulunan ülkelerin çoğunluğunda, iki ayrı sermaye yapısındaki bankaların karlılıklarında istatistikî olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Çalışma kapsamındaki tüm ülkelere ait veriler üzerinden gerçekleştirilen panel veri analizi sonuçlarına göre, özellikle düşük gelir seviyesindeki gelişmekte olan ülkelerde, yabancı bankaların yerel bankalara göre

²³ ana ülkenin gelişmekte olan ülke olduğunu gösteren kukla değişken, Lerner indeksi, M2 / ev sahibi ülke GSYH'sı, düzenleyici kalitesi, kredi bilgi indeksi

²⁴ bankanın toplam aktifleri / bankacılık sektörünün toplam aktifleri, toplam krediler / toplam aktifler, toplam sermaye / toplam aktifler, aktif karlılığının standart sapması, kredi hacminin ortalama büyüme hızı, toplam mevduat ve kısa vadeli finansman / toplam yükümlülükler, bankanın devlet bankası olma durumunu gösteren kukla değişken, bankanın çalışmaya başladıktan sonra 4 yıl içinde faaliyetlerini durdurup durdurmadığını gösteren kukla değişken, bankanın ev sahibi ülkede aktif çalıştığı yıl sayısı

²⁵ yabancı bankanın geldiği ülke ile ev sahibi ülkenin aynı bölgede olduğunu gösteren kukla değişken, yabancı bankanın geldiği ülke ile ev sahibi ülke arasındaki mesafenin logaritması (logkm), yabancı bankanın geldiği ülke ile ev sahibi ülkenin aynı dili konuşup konuşmadığını gösteren kukla değişken, ev sahibi ülkenin sömürge ülkesi olup olmadığını gösteren kukla değişken

daha karlı oldukları görülmektedir. Bu faktörler, yabancı bankaların gittikleri ülkelerdeki finansal performanslarını pozitif yönde etkilemektedir. Banka karakteristikleri ele alındığında ise, büyük ölçekli yabancı bankaların küçük ölçekli yabancı bankalara oranla daha iyi performans sergiledikleri görülmektedir.

Gelişmiş ülkeleri ele alan çalışmaların sonucunda genel bir yargıya ulaşılamamaktadır. Yerel bankaların yabancı bankalardan daha karlı olduğunu tespit eden çalışmaların (Claessens ve diğ., 2001; Lensink ve Naaborg, 2007) yanısıra, yabancı bankaların yerel bankalardan daha karlı olduklarını tespit eden çalışmalar (Lensink ve Hermes, 2004; Lee ve diğ. 2012) da mevcuttur.

Bir çok araştırmada finansal performans ölçütü olarak ele alınan net faiz marjı açısından yapılan incelemelerin neticesinde; yabancı sermaye girişlerinin sektörün faiz marjlarını azalttığı tespit edilmiştir (Lensink ve Hermes, 2004; Lensink ve Naaborg, 2007). Ancak, finansal gelişmişlik düzeyini bankacılık sektörünün ve borsanın gelişmişliğine dayandıran, Lee ve diğ. (2012), yabancı girişleri ile faiz marjlarının ve genel giderlerin de arttığını tespit etmişlerdir.

2.1.2.2. Gelişmekte Olan Ülke(ler) Üzerine Yapılan Çalışmalar

Gelişmekte olan ülkeleri ele alan çalışmaları, tek bir ülke üzerine yapılmış çalışmalar ve birden fazla ülke üzerine yapılmış çalışmalar olarak gruplandırabiliriz. Öncelikle tek bir ülke üzerine yapılmış olan çalışmalar aşağıda özetlenmektedir.

Unite ve Sullivan (2003), yabancı sermaye girişi hakkında yapılan düzenlemeler sonucunda artan yabancı bankaların, yerel bankalar üzerindeki etkisini incelemek amacı ile Filipinler bankacılık sistemi üzerine bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. 16 adet ticari banka üzerinde gerçekleştirilen araştırma, 1990-1998 dönemini kapsamaktadır. Panel veri regresyon yöntemi kullanılan araştırmada, yabancı banka girişinin; net faiz marjlarını, faaliyet performanslarını²⁶ ve riskleri²⁷ ne şekilde etkilediği incelenmiştir. Regresyon

²⁶ muhasebe kârı, faiz dışı gelirler, operasyonel maliyetler

analizlerinde, bağımsız değişken olarak, sistemdeki yabancı sermaye varlığını ölçmek için kullanılan iki değişkenin dışında bankaların seçilmiş rasyoları²⁸ ve ekonomik göstergeler²⁹ kullanılmıştır. Sistemdeki yabancı varlığını ölçmek için kullanılan değişkenler; sistemdeki yabancı sermayeli banka sayısının toplam banka sayısına oranı ve her bir yerel bankanın sermaye yapısındaki yabancı yüzdesidir. Çalışmada 5 adet hipotez oluşturulmuştur: (1) yabancı varlığındaki artış, net faiz marjlarını düşürür; (2) yabancı varlığındaki artış, muhasebe kârlarını düşürür; (3) yabancı varlığındaki artış, kredi dışı faaliyetleri arttırır; (4) yabancı varlığındaki artış, faaliyet giderlerini düşürür; (5) yabancı varlığındaki artış, kısa vadede bankanın taşıdığı riski arttırır. Çalışmanın sonucunda, yabancı varlığındaki artışın net faiz marjlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşürdüğü tespit edilmiştir. Bu sonuca ek olarak; yabancı sermaye girişi ile birlikte yerel bankaların, özellikle de aile grubuna bağlı olanların, kârlılıklarında düşüş meydana gelmektedir. Diğer hipotezler ele alındığında ise; yabancı varlığının artması ile faaliyet giderlerinin düştüğü ve kısa vadede bankanın taşıdığı risklerin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik faktörlerden gayri safi yurtiçi hasılanın da muhasebe kârları ile pozitif yönde ilişkili ve faaliyet giderleri ile ise negatif yönde ilişkili olduğu görülmüş ve bu ilişkilerin de istatistikî olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Faiz dışı gelirler ele alındığında ise, ülke içinde reel faiz oranlarının artışı, bankaların faiz dışı gelirlerini olumlu yönde etkilemektedir. Unite ve Sullivan (2003) özetle, yabancı banka girişlerinin yerel bankaları daha etkin çalışmaya zorladığı ve kişisel ilişkilere dayalı bankacılık işlemlerini azalttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Okuda ve Rungsomboon (2007), Tayland bankacılık sektörünü ele aldıkları çalışmalarında, yabancı banka girişlerinin yerel bankaların üzerindeki etkisini incelemişlerdir. 17 adet yerel ve yabancı banka üzerinden gerçekleştirilen çalışma, 1990-2002 dönemini kapsamaktadır. Panel veri regresyon yöntemi kullanılan çalışmada, yabancı bankaların faaliyet giderleri, karlılık ve faiz marjları açısından yerel bankalar üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Tayland bankacılık

²⁷ kredi karşılıkları / toplam aktif

²⁸ faiz dışı kazançlar / toplam aktif; özsermaye / toplam aktif; genel giderler / toplam aktif; bankanın toplam aktifi/sistemdeki toplam aktif

²⁹ enflasyon oranı; reel faiz oranı; GSYH'nın yıllık değişimi; munzam karşılık oranı

sektöründe yabancı banka varlığının artması, yerel bankaların faaliyet giderlerini ve faiz marjlarını arttırmakta, karlılıklarını ise azaltmaktadır.

Fungacova ve Poghosyan (2009), Rus bankacılık sektöründe, özellikle sahiplik yapısı üzerinde durarak, faiz marjlarını etkileyen faktörleri araştırmışlardır. 1999-2007 dönemini kapsayan çalışmada bankalar, devlet bankaları, özel-yerel bankalar ve yabancı bankalar olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır. Panel veri regresyon yönteminin kullanıldığı çalışmada, net faiz marjı bağımlı değişken, Herfindahl indeksi ve bankaların finansal rasyoları³⁰ bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir. Analiz sonucunda, sektörün ortalama faiz marjının azalmakta olduğu ve yabancı bankaların yerel bankalardan daha düşük faiz marjları ile çalışmakta oldukları tespit edilmiştir. Her bir mülkiyet grubu için ayrı ayrı testler yapılmış ve faiz marjlarının mülkiyet durumuna göre belirleyicileri saptanmıştır. Yabancı sermayeli bankalar iki açıdan diğer bankalardan farklılık göstermektedirler. Bunlardan ilki; yalnızca yabancı bankaların faiz marjlarının piyasa yapısındaki değişikliklerden etkilenmekte olduğudur. İkincisi ise; bankanın aktif büyüklüğü ile faiz marjları arasındaki pozitif yönlü ilişkidir. Bir başka deyişle, toplam aktif açısından daha büyük olan yabancı sermayeli bankaların faiz marjları da yüksektir. Yerel sermayeli bankalarda ise bu durumun tam tersi gözlenmektedir. Ayrıca, yerel sermayeli bankalarda faiz marjları ile kredi riski arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Kredi riski arttıkça yerel bankaların net faiz marjları azalmaktadır.

Shen, Lu ve Wu (2009), Çin bankacılık sektörünü ele aldıkları çalışmalarında, yabancı banka girişlerinin yerel bankaların finansal performansları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. 1997-2007 dönemini kapsayan çalışmada regresyon yöntemi kullanılmıştır. Bağımlı değişkenleri finansal performans ölçütleri³¹ olan çalışmanın bağımsız değişkenleri yabancı sahiplik düzeyine ilişkin değişken, banka verileri³² ve genel ekonomik verilerdir³³. Yabancı sahiplik düzeyi, yabancı sermayeli banka sayısının Çin'deki tüm bankaların sayısına oranı

³⁰ personel gideri / toplam aktifler; sermaye / toplam aktifler; sorunlu krediler / toplam krediler; toplam aktiflerin logaritması; likit aktifler / yükümlülükler

³¹ aktif karlılığı, net faiz geliri rasyosu, net faiz marjı, maliyet / gelir

³² toplam sermaye / toplam aktifler; likit aktifler / toplam aktifler, krediler / mevduatlar, devletin bankanın sermayesindeki payı, toplam aktiflerin logaritması

³³ GSYH büyüme oranı, zorunlu karşılık oranı

ve bankanın sermayesindeki yabancı payı olmak üzere 2 ayrı değişken olarak ele alınmıştır. Çin bankacılık sektöründe bulunan yabancı sermayeli banka sayısının toplam banka sayısına oranı ile elde edilen yabancı sahiplik değişkeni ile yapılan testlerin sonucunda; yabancı banka girişlerinin yerel bankaların finansal performansını arttırdığı, fakat maliyetlerini azaltıcı bir etki oluşturmadığı saptanmıştır. Her bir bankanın yabancı payının ele alınmasıyla oluşturulan yabancı sahiplik değişkeni ile yapılan testlerin sonucunda ise; istatistikî olarak anlamlı sonuçlar elde edilmemiştir.

Acheampong (2013), yabancı banka girişlerinin, Gana bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yerel bankaların finansal performansları üzerindeki etkisini incelemiştir. Regresyon yöntemi kullanılan ve 1975-2008 dönemini kapsayan çalışmada, bağımlı değişken olarak belirlenen finansal performans göstergesi aktif karlılığıdır. Seçilen bağımsız değişkenler ise şunlardır: sermaye yeterliliği rasyosu, likidite rasyosu ve yabancı sahipliğini gösteren kukla değişken. Analizler, 1975-1991; 1992-2008 ve 1975-2008 olmak üzere 3 farklı dönem için gerçekleştirilmiştir. Sonuçlara göre, çalışmada incelenen 3 farklı dönemde de yerel bankaların finansal performanslarında artış meydana geldiği saptanmıştır. Yabancı banka girişleri, Gana bankacılık sektöründe bulunan yerel bankaların aktif karlılıklarını pozitif yönde etkilemektedir.

Unite ve Sullivan (2003), Okuda ve Rungsomboon (2007), yabancı varlığındaki artışın, yerel bankaların muhasebe karlarını düşürdüğünü tespit etmişlerdir. Acheampong (2013) ise, Gana bankacılık sektörünü ele aldığı çalışmasında, yabancı girişi ile birlikte yerel bankaların muhasebe karlarının arttığını tespit etmiştir.

Net faiz marjları açısından elde edilen sonuçlar farklılık göstermektedir. Tayland bankacılık sektörünü ele alan Okuda ve Rungsomboon (2007) yabancı sermayeli banka girişlerinin yerel bankaların faiz marjlarını arttırdığını, ancak Filipinler bankacılık sektörünü ele alan Unite ve Sullivan (2003) yabancı sermayeli banka girişlerinin yerel bankaların faiz marjlarını azalttığını tespit etmiştir. Unite ve Sullivan'a (2003) benzer bir sonuç, çalışmasında Rus bankacılık sektörünü ele alan Fungacova ve Poghosyan (2009) tarafından tespit etmiştir.

Fungacova ve Poghosyan (2009) ayrıca, yabancı bankaların aktif büyüklüklerinin faiz marjını olumlu yönde etkilediğini söylemektedirler.

Tek bir ülke üzerine yapılan çalışmaların yanı sıra Haas ve Lelyved (2006), Orta ve Doğu Avrupa'dan toplam 10 ülkeyi³⁴ kapsayan bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmalarında, yerel ve yabancı bankaların iş döngülerine ve bankacılık krizlerine verdikleri tepkilerin farklı olup olmadığını incelemişlerdir. 1993-2000 dönemini kapsayan araştırma, 250'den fazla banka üzerinde gerçekleştirilmiştir. Panel veri regresyon yöntemi kullanılan araştırmada yabancı bankalar, yeni kurulanlar ve devralınanlar olarak ikiye ayrılmış olup, sahiplik yapısı ve kriz dönemleri için kukla değişkenler kullanılmıştır. Sermayesinin %50'si ve daha fazlası yabancı ise banka "yabancı banka" olarak adlandırılmıştır. Araştırmada iki farklı model oluşturulmuştur. İlk modelde bağımlı değişken, bankanın toplam kredi büyüme yüzdesidir. İkinci modelde ise bağımlı değişken, bankanın herhangi bir ülkenin kredi piyasasındaki pazar payının büyüme yüzdesidir. Bu modelde makroekonomik faktörlerin etkisi de dikkate alınmış olup, bağımsız değişkenler; banka değişkenleri³⁵ ile ev sahibi ülkenin ve yabancı bankanın geldiği ana ülkenin ekonomik göstergeleri olarak belirlenmiştir³⁶. Kullanılan bankaya özgü değişkenler ile, bankaların ödeme güçleri, likidite durumları, büyüklükleri, kârlılıkları ve etkinlikleri incelenmek istenmiştir. Yapılan analizlerle, ekonominin normal seyir halinde olduğu dönemlerde sahiplik yapısındaki farklılıkların, bankaların kredilerindeki büyümeyi, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak kriz dönemlerinde sonuçlar değişmektedir. Ev sahibi ülkede kriz olduğu dönemlerde, yerel bankaların yabancı bankalara göre krizden çok daha fazla etkilendikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Yabancı bankaların kendi içinde yeni kurulanlar ve devralınanlar olarak gruplandığı bu çalışmada, yeni kurulan yabancı bankaların devralınan yabancı bankalara göre daha etkin çalıştıkları ve kriz dönemlerinde kredilerinde büyüme olduğu tespit edilmiştir. Son olarak, kullanılan

³⁴ Çek Cumhuriyeti, Estonya, Hırvatistan, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya.

³⁵ özsermaye / toplam aktif, likit aktifler / toplam aktif, banka aktifleri / toplam sektördeki aktifler, net dönem kârı/toplam aktif, net faiz marjı, kredi karşılıkları / net faiz geliri

³⁶ ana ülke GSYH oranı, ana ülke ortalama banka borç verme faiz oranı, ev sahibi ülke GSYH oranı, ev sahibi ülke ortalama banka borç verme faiz oranı, ev sahibi ülke enflasyon oranı, ana ülke - ev sahibi ülke GSYH oranı, ev sahibi ülke - ana ülke ortalama banka borç verme faiz oranı

ekonomik değişkenlerin etkisinin istatistikî olarak anlamlı olup olmadığı incelenmiş ve yabancı bankaların hizmet götördükleri ülkede faaliyetlerinden olumlu sonuçlar çıkarmasında, ev sahibi ülkenin ekonomik durumunun yanısıra, ana ülkedeki ekonomik durumun da etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bir çok ülkeyi kapsayan bir diğer çalışma, Naaborg ve Lensink'in (2008), Orta Avrupa, Doğu Avrupa ve Orta Asya'dan geçiş ekonomisi olarak kabul edilen, toplam 22 ülkeyi³⁷ kapsayan çalışmalarıdır. Araştırmalarında, bankacılık sistemlerindeki yabancı varlığının, banka performansı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Sadece 2001 yılının ele alındığı araştırma, 216 adet banka üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bir ülkedeki yabancı banka varlığı iki farklı değişken vasıtasıyla ölçülmüştür. Bu değişkenler; her bir bankanın sermayesindeki yabancı banka payını net olarak ortaya koyan 'sürekli değişken' ve bankanın sermayesinin en az %50'sinin yabancı olması halinde, bankanın 'yabancı banka' olarak adlandırıldığı 'kukla değişken'dir. Sürekli değişken ile kurulan modeldeki amaç; yabancıların, banka sermayesinde çoğunluk hakka sahip olmamasına rağmen, bankada alınabilecek stratejik kararlara etkisinin olup olmadığını incelemektir. Burada, bir bankanın yabancı banka olarak ele alınması için sermayesinin en az %50'sinin yabancı olması gerekmemektedir. Bağımlı değişkenleri; net faiz marjı/toplam aktif, vergi öncesi kâr/toplam aktif ve genel giderler/toplam aktif olan araştırmanın bağımsız değişkenleri; sahiplik yapısı için kullanılan değişkenin dışında, yerel banka değişkenleri³⁸ ve ekonomik göstergelerdir³⁹. Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi (GLS) kullanılan araştırmada, Zellner'in "görünürde ilişkisiz regresyon yöntemi (SUR)" dikkate alınmıştır. Yabancı bankaların sürekli değişken kullanılarak ele alındığı modelin sonucunda, banka sermayesinde yabancı payı artışının bankanın finansal performansına⁴⁰ olumsuz etki ettiği anlaşılmıştır. Kukla değişken ile oluşturulan modelde de sonuçlar değişmemiştir. Banka sermayesindeki yabancı payının artması, bankanın finansal performansını negatif yönde etkilemektedir. Kullanılan iki farklı sahiplik değişkeni ile elde edilen sonuçların birbirine benzer olmasından

³⁷ Azerbaycan, Bosna Hersek, Ermenistan, Hırvatistan, Özbekistan, Polonya, Rusya, Ukrayna...

³⁸ kredi karşılıkları / toplam aktif, özsermaye / toplam aktif, faiz dışı gelirler / toplam aktif, kısa vadeli kaynaklar / toplam aktif

³⁹ kişi başına düşen GSYH, yıllık GSYH büyüme oranı, reel faiz oranı

⁴⁰ finansal performans = net faiz marjı + faiz dışı gelirler – genel giderler + kredi karşılıkları

dolayı, yabancı artışı ile banka performansı arasındaki negatif ilişkiyi etkileyen faktörleri incelerken, yabancı banka değişkeni olarak sadece ‘sürekli değişken’ kullanılmıştır. Yabancı banka sahipliği ile banka performansı arasındaki negatif ilişkiyi, ekonomik gelişmenin etkileyip etkilemediğini ölçmek için kişi başına düşen GSYH değişkeni oluşturulan denklemin içine alınmış, fakat kişi başına düşen GSYH ile performans arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Aradaki bu negatif yönlü ilişkiyi etkileyebilecek bir başka faktörün banka konsantrasyonu olduğu düşünülmüş, fakat bu değişkenin de istatistikî olarak anlamlı bir ilişkisinin olmadığı görülmüştür. Son olarak, yabancı banka penetrasyonu ele alınmış ve yabancı banka penetrasyonunun artışının faiz marjları ve karlılığa negatif etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

2.1.3. Farklı Finansal Performans Göstergeleri Açısından Karşılaştırmalı Analizler

Claessens, Demirgüç-Kunt ve Huzinga (2001), bankacılık sektöründe yabancı varlığının etkilerini incelemek üzere gelişmiş ve gelişmekte olan 80 farklı ülkeden toplam 7900 adet ticari bankayı kapsayan bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. 1988-1995 dönemini kapsayan araştırmada yerel ve yabancı bankaların net faiz marjları, genel giderler, ödenen vergiler ve karlılık açısından nasıl farklılaştıkları incelenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankalar, yerel rakiplerinden daha karlıdırlar. Gelişmiş ülkelerde ise bu durumun tam tersi gözlenmektedir. Ayrıca, genel olarak yabancı varlığı, karlılıkta ve net faiz marjlarında düşüşe yol açmaktadır.

Gelişmekte olan ve tek bir ülke üzerine yapılmış olan çalışmalardan biri Sabi’nin çalışmasıdır. Sabi’nin (1996) Macaristan bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yerel ve yabancı bankaları bilanço ve gelir tablosu verileri⁴¹ açısından karşılaştırdığı çalışması, 1992-1993 dönemini kapsamaktadır. Analiz yöntemi olarak t testi ve Kruskal Wallis testi kullanılarak yapılan testlerin sonucunda,

⁴¹ net kar / toplam aktif, net kar / özsermaye, faaliyet gelirleri / toplam aktif, net faiz marjı / toplam aktif, likit aktif / toplam aktif, tüketici kredileri / mevduatlar, uzun vadeli krediler / toplam krediler, munzam karşılık oranı, müşteri kredileri / toplam aktif

Macaristan bankacılık sektöründe bulunan yabancı bankaların yerel bankalardan daha karlı oldukları tespit edilmiştir. Ancak, yabancı varlığındaki artışın, yerel bankaların performansı üzerinde arttırıcı bir etkisi yoktur.

Bir başka çalışma, Jeon ve Miller (2005) tarafından gerçekleştirilmiş olup, Kore bankacılık sektörünü ele almaktadır. Çalışmada, 1997’de yaşanan Asya krizi öncesi ve sonrasında, yerel ve yabancı sermayeli bankaların finansal performansları karşılaştırılıp, farklılıkların sebepleri incelenmiştir. 1994-1999 dönemini kapsayan çalışmada panel veri regresyon yöntemi kullanılmıştır. Yerel ve yabancı bankalar aktif karlılıkları ve özsermaye karlılıkları açısından karşılaştırılmıştır. Çalışmanın kapsamındaki dönem ele alındığında, yabancı bankaların genel anlamda yerel rakiplerine göre daha iyi finansal performans sergiledikleri saptanmıştır. Bu sonuçta rol oynayan faktörler olarak, yabancı bankaların yerli bankalar gibi Kore kredi tahsis direktiflerine bağlı olmamaları ve geldikleri ülkelerin yönetim şekli gösterilmektedir.

Arora (2010), yerel ve yabancı bankaların performansları üzerine Hindistan’da bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada, bankanın büyüklüğünün ve yaşının banka karlılığı üzerine etkileri incelenmiştir. Ayrıca, 3 farklı sahiplik yapısı⁴² ele alınmış ve her bir grupta bulunan bankalar ölçeklerine göre 3 ayrı kategoriye⁴³ ayrılmıştır. Ardından da bu bankaların performans yönünden farklılaşıp farklılaşmadıkları incelenmiştir. 1997-2006 döneminin incelendiği çalışmada, varyans analizi yöntemi kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak, faiz ve vergiöncesi kâr⁴⁴; bağımsız değişken olarak da bankanın net sabit varlıkları⁴⁵ ve bankanın yaşı kullanılmıştır. Bankalar ölçekleri açısından; küçük, orta ve büyük olmak üzere 3 ayrı kategoriye ayrılmış olup, sahiplik yapısı açısından da kamu bankaları, özel yerel bankalar ve özel yabancı bankalar olarak sınıflandırılmışlardır. Her biri 3 ayrı ölçek kategorisinde incelenen, 3 farklı sahiplik yapısındaki bankalar için gerçekleştirilen toplam 9 adet regresyon analizi sonucunda, bankanın ölçeği ve yaşının banka karlılığı üzerinde etkili olduğu

⁴²kamu bankaları, özel yerel bankalar ve özel yabancı bankalar

⁴³küçük, orta ve büyük

⁴⁴performans ölçütü (log FVÖK)

⁴⁵bankanın büyüklüğü (log net varlıklar)

sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada kurulan H_0 hipotezi⁴⁶, farklı sahiplik yapısı söz konusu olsa da bankaların ortalama kârlılığının aynı olduğudur. Bu hipotezi test etmek için t-testi yöntemi uygulanmıştır. Büyük ölçekli bankaların bulunduğu kategori ele alındığında, özel yerel bankaların ve özel yabancı bankaların aynı düzeyde ortalama karlılık elde ettikleri ortaya çıkmıştır. Orta ölçekli bankaların bulunduğu kategoride de özel yerel bankaların ve özel yabancı bankaların ortalama karlılıkları aynı düzeydedir. Küçük ölçekli banka grubu ele alındığında da ise, kamu bankaları ile özel yabancı bankaların ve özel yerel bankalar ile özel yabancı bankaların ortalama karlılıkları aynı düzeydedir. Bütün kategorilerde de diğer bütün banka grup ikililerinde bankaların ortalama karlılıkları istatistikî olarak anlamlı düzeyde birbirlerinden farklıdır. Dolayısıyla hipotez reddedilmektedir. Bir başka deyişle, herhangi bir sermaye yapısında bulunan bankaların ortalama karlılıkları bütün ölçek kategorilerinde de eşit değildir.

Azam ve Siddiqui (2012), Pakistan bankacılık sektörünü ele aldıkları çalışmalarında, yerel ve yabancı bankaların karlılık durumlarını karşılaştırmışlardır. 2004-2010 dönemini kapsayan araştırmada 3 aylık veriler kullanılmıştır. Bankaların, devletin kontrolündeki yerel bankalar, özel yerel bankalar ve yabancı bankalar olmak üzere 3 farklı grupta incelendiği araştırmada çoklu regresyon analizleri yapılmıştır. Aktif karlılığı ve özsermaye karlılığının bağımlı değişkenler olarak seçildiği iki ayrı model kurulmuş olup, bağımsız değişkenler olarak, bankaya özgü göstergelerin⁴⁷ yanısıra makroekonomik göstergeler⁴⁸ kullanılmıştır. Karşılaştırmalar sonucunda, yabancı bankaların yerel rakiplerine göre daha karlı oldukları saptanmıştır. Bunun yanı sıra, yabancı bankaların bulundukları ülkenin ekonomik durumundan, yerel bankalara oranla daha az etkilendikleri de tespit edilmiştir.

Abraham (2013), Suudi Arabistan bankacılık sektöründe yerel ve yabancı sermayeli bankaları karşılaştırmıştır. 10 adet yerel ve yabancı sermayeli banka üzerinden gerçekleştirilen çalışma, 2008-2009 dönemini kapsamaktadır. T testi ve

⁴⁶ $H_0 : M_{\text{kamu}} = M_{\text{özel yerel}} = M_{\text{özel yabancı}}$

⁴⁷sermaye yeterliliği rasyosu, kredi karşılıkları / toplam krediler, net faiz marjı, maliyet / gelir, likit aktifler / toplam aktifler, toplam avanslar / toplam mevduat

⁴⁸GSYH yıllık büyüme yüzdesi, enflasyon oranı

Wilcoxon Mann-Whitney testleri kullanılarak, yerel ve yabancı bankaların finansal performansları⁴⁹ arasındaki farklılaşma tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, yabancı bankaların özsermaye karlılığı, kredilerden kazançları ve kar marjları yerel bankalara oranla daha fazladır. Fakat bu üstünlüklerini daha yüksek performans gösterdikleri anlamına gelmemektedir, sonuçlar istatistikî olarak anlamlı değildir. Yerel bankaların ise; faiz marjları açısından yabancı rakiplerinden üstün konumda oldukları tespit edilmiştir.

Gelişmekte olan ülkeleri ele alan yerel ve yabancı bankaların finansal performanslarının karşılaştırıldığı tek bir ülke üzerinde yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde, yabancı bankaların yerel bankalardan daha karlı oldukları tespit edilmektedir (Sabi, 1996; Jeon ve Miller, 2005; Azam ve Siddiqui, 2012; Abraham, 2013). Yalnızca Arora (2010), Hindistan bankacılık sektörü üzerine yaptığı çalışmasında sermaye yapılarındaki farklılıkların karları değiştirmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Tek bir ülke üzerine yapılan çalışmaların yanı sıra, gelişmekte olan ülkeler üzerinde yapılmış olan bir çok ülkeyi kapsayan araştırmalar da mevcuttur. Aşağıda özetlenecek olan bu çalışmalar ele alındığında ise yabancı bankaların daha likit oldukları ve daha az maliyetlerle çalıştığı tespit edilmektedir (Mian, 2003). Crystal ve diğ. (2001), ise yukarıda tek bir ülke üzerine yapılmış olan çalışmaların aksine, CAMEL kriterleri üzerinden yaptıkları çalışmalarında yerel ve yabancı bankaların finansal performansları arasında istatistikî olarak anlamlı bir farkın olmadığını tespit etmektedirler.

Crystal, Dages ve Goldberg (2001), iki bölümden oluşan çalışmalarının ilk bölümünde, yabancı sermaye girişlerinin gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerini ve yabancı bankalar ile yerli bankaların birbirlerinden farklılaşp farklılaşmadıklarını incelemek amacı ile, Latin Amerika'daki 7 ülkeyi⁵⁰ kapsayan bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmada bankalar, yabancı bankalar, özel yerel bankalar ve devlet bankaları olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Çalışma, 1995-2001 dönemini kapsamakta olup, Moody's in banka finansal güç derecesi⁵¹

⁴⁹ net gelir / net faiz geliri, toplam aktifler / özsermaye, faaliyet giderleri / toplam aktifler, net faiz geliri / toplam aktifler, toplam krediler / toplam aktifler, net gelir / toplam aktifler, net gelir / özsermaye, tier 1 sermaye / risk ağırlıklı aktifler, özkaynak piyasa değeri / özkaynak defter değeri

⁵⁰ Arjantin, Şili, Kolombiya, Peru, Venezuela, Brezilya, Meksika.

⁵¹ Moody's banka puanlama kriterleri.

(BFSRs) üzerinden gerçekleştirilmiştir. Moody's in bu 7 ülkenin bankacılık sistemleri için verdiği notlar (C, D, D+, vb.) alınarak, karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, yabancı ve yerel bankaların performansları arasında istatistikî olarak anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, Arjantin, Şili ve Kolombiya ülkeleri üzerinde daha ayrıntılı bir inceleme gerçekleştirilmiştir. CAMEL kriterleri üzerinden yapılan inceleme, 1997-2000 dönemini kapsamaktadır. Bu 3 ülke için yapılan incelemede; sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite ve kârlılık ile ilgili oranlar karşılaştırılmıştır. Araştırmada, Kolombiya'da ve Şili'de yerel ve yabancı bankaların sözkonusu oranları arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark bulunmazken, Arjantin'de yabancı bankaların yerel bankalara oranla daha kötü performans sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Mian (2003), gelişmekte olan ülkeleri ele aldığı çalışmasında, bankaların organizasyonel yapısının banka davranışı üzerine etkisini incelemiş ve çeşitli sahiplik yapılarında olan bankaların güçlü ve zayıf yönlerini araştırmıştır. 1992-1999 dönemini kapsayan veri seti, 100 farklı gelişmekte olan ülkeden, toplam 1637 bankayı kapsamaktadır. Çalışmada bankalar, sahiplik yapılarına göre, devlete ait bankalar, yerel sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar olmak üzere 3 gruba ayrılmış ve panel veri regresyon yöntemi ile analizler yapılmıştır. 3 farklı gruba ayrılan bankaların aktif yapıları, sermaye yapıları ve gelir yapıları hakkında bilgiler içeren veriler ile yapılan testler incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre dahkonumdadırlar. Yurtdışındaki ana merkez üzerinden sağlanabilen ucuz kaynaklar sayesinde, yabancı bankaların maliyetleri düşmektedir.

Yabancı sermayeli banka varlığındaki artışın ülkelerin bankacılık sistemleri üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların incelendiği bu bölümde; son olarak panel veri regresyon yöntemi kullanılmış olan dünya literatüründeki önemli çalışmaların temel bulguları Tablo 2.1'de özetlenmektedir.

Tablo 2.1 : Yabancı sermayeli banka girişlerinin bankacılık sistemleri üzerindeki etkilerini inceleyen panel veri regresyon yöntemi kullanılarak yapılmış önemli çalışmalar

Eser	Örneklem & Dönem	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Bulgular
Claessens ve diğ. (2001)	1988-1995 & 80 farklı ülke	-vergi öncesi kâr/toplam aktif -net kâr marjı/toplam aktif -faiz dışı gelirler/toplam aktif -genel giderler/toplam aktif -kredi karşılıkları/toplam aktif	-yabancı banka sayısı / toplam banka sayısı (1) -özsermaye / toplam aktif; faiz dışı gelirler / toplam aktif; kısa vadeli kaynaklar / toplam aktif; genel giderler/toplam aktif (2) -kişi başına düşen GSYH; yıllık büyüme oranı; yıllık enflasyon oranı; reel faiz oranı (3)	Sektördeki yabancı banka varlığının artması ile birlikte yerel bankaların kârlılığı, faiz dışı gelirleri ve genel giderleri düşmektedir. Yabancı girişi ile net faiz marjları ve kredi kayıp karşılıkları arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
Unite ve Sullivan (2003)	1990-1998 & Filipinler	-vergi öncesi kar / toplam aktif -net faiz marjı / toplam aktif -faiz dışı gelirler / toplam aktif -genel giderler / toplam aktif -kredi karşılıkları / toplam aktif	-yabancı banka sayısı / toplam banka sayısı; banka sermayesindeki yabancı payı / 100 (1) -faiz dışı kazançlar / toplam aktif; özsermaye / toplam aktif; genel giderler / toplam aktif; bankanın toplam aktifi/sektörün toplam aktifi (2) -enflasyon oranı; reel faiz oranı; GSYH'nın yıllık değişimi; munzam karşılık oranı (3)	Yabancı varlığındaki artış, bankaların kârlılığını, net faiz marjlarını ve genel giderlerini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşürmektedir. Yabancı varlığındaki artış, bankaların kısa vadede risklerini de arttırmaktadır.
Lensink ve Hermes (2004)	1990-1996 & 48 farklı ülke	-net faiz marjı / toplam aktif -net faiz dışı gelirler / toplam aktif -vergi öncesi kar / toplam aktif -toplam genel giderler / toplam aktif -kredi değer düşüş karşılığı / toplam aktif	-yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranı; yabancı banka aktiflerinin toplamının bankacılık sektöründeki toplam aktiflere oranı (1) -(kısa ve uzun vadeli mevduat + diğer mevduat dışı kısa vadeli finansman) / toplam aktif; özsermayenin defter değeri/toplam aktif; (nakit, diğer bankalarda faiz dışı mevduat kazancı, diğer mevduat dışı kısa vadeli fonlama) / toplam aktif; personel giderleri ve diğer faiz dışı giderler / toplam aktif (2) -kişi başına düşen GSYH; GSYH'nın yıllık büyüme oranı; yıllık enflasyon oranı (3)	Az gelişmiş ülkelerde, yabancı banka girişi yerel bankaların maliyetlerini ve faiz marjlarını arttırmaktadır. Ancak, yabancı girişi ile karlılık arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Gelişmiş ülkelerde ise yabancı banka girişi; bazı bölgelerde yerel bankaların maliyetlerini, faiz marjlarını ve karlılıklarını azaltmaktadır, bazı bölgelerde olumlu veya olumsuz bir etki göstermemektedir.
Lesink ve Naaborg	1998-2001 &	-vergi öncesi kâr / toplam aktif	-banka sermayesindeki yabancı payı / 100 (1)	Yabancı varlığındaki artış, bankaların kârlılığını ve net faiz marjlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde

(2007)	73 farklı ülke	-net faiz marjı / toplam aktif	-genel giderler / toplam aktif; kredi karşılıkları / toplam aktif; özsermaye / toplam aktif (2)	düşürmektedir.
Naaborg ve Lensink (2008)	2001 & Orta Avrupa, Doğu Avrupa ve Orta Asya'dan 22 farklı ülke	-vergi öncesi kâr / toplam aktif -net faiz marjı / toplam aktif -genel giderler / toplam aktif	-enflasyon oranı; büyüme oranı; kişi başına düşen GSYH (3) -Banka sermayesinin %50 ve daha fazlası yabancı sermayeli ise, banka yabancı bankadır (kukla değişken); banka sermayesindeki yabancı payı / 100 (1) -kredi karşılıkları / toplam aktif; özsermaye / toplam aktif; faiz dışı gelirler / toplam aktif; kısa vadeli kaynaklar / toplam aktif -kişi başına düşen GSYH; yıllık GSYH büyüme oranı; reel faiz oranı	Yabancı varlığındaki artış, bankaların kârlılığını ve net faiz marjlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşürmektedir.
Shen ve diğ. (2009)	1997-2007 & Çin	-Net kâr marjı/toplam aktif -net faiz geliri rasyosu -net faiz marjı -malîyet / gelir	-yabancı banka sayısı / toplam banka sayısı; banka sermayesindeki yabancı payı / 100 (1) -toplam sermaye / toplam aktifler; likit aktifler / toplam aktifler; krediler / mevduatlar; devletin bankanın sermayesindeki payı; toplam aktiflerin logaritması (2)	Yabancı varlığındaki artış, bankaların kârlılığını ve net faiz marjlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde arttırmaktadır.
Lee ve diğ. (2012)	1999-2006 & 39 farklı ülke	-Vergi öncesi kar/toplam aktif -Net faiz marjı/toplam aktif -Faiz dışı gelirler/toplam aktif -Personel ve diğer faiz dışı giderler/toplam aktif -Kredi karşılıkları/toplam aktif	-GSYH büyüme oranı; zorunlu karşılık oranı (3) -banka sermayesindeki yabancı payı / 100 (1) -kısa ve uzun vadeli mevduatlar ve diğer mevduat dışı kısa vadeli finansman / toplam aktif; öz sermaye / toplam aktif; mevduat dışı kısa vadeli finansman / toplam aktif (2) -GSYH'nın yıllık büyüme oranı; yıllık enflasyon oranı; kişi başına düşen GSYH (3)	Yabancı varlığındaki artışın yerel bankaların kârlılığını ve genel giderlerini istatistikî olarak anlamlı düzeyde düşürdüğü tespit edilmiştir. Faktör değişkenler ele alınca ise; ekonomik gelişmişlik seviyesi düşük olan ülkelerde, yabancı banka varlığındaki artış, yerel bankaların gelirini, kârlılığını ve genel giderlerini arttırmaktadır.
Claessens ve Horen (2012)	1999-2006 & 51 farklı ülke	-Vergi öncesi kar/toplam aktif	- Banka sermayesinin %50 ve daha fazlası yabancı sermayeli ise, banka yabancı bankadır (kukla değişken) (1) -bankanın toplam aktifleri / bankacılık sektörünün toplam aktifleri; toplam krediler / toplam aktifler; toplam sermaye / toplam aktifler; aktif kârlılığının standart sapması; kredi	Çalışma kapsamındaki tüm ülkelere ait veriler üzerinden gerçekleştirilen panel veri analizi sonuçlarına göre, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yabancı bankaların yerel bankalara göre daha karlı oldukları tespit edilmiştir.

hacminin ortalama büyüme hızı; toplam mevduat ve kısa vadeli finansman / toplam yükümlülükler (2)

-bankanın devlet bankası olma durumunu gösteren kukla değişken; bankanın çalışmaya başladıktan sonra 4 yıl içinde faaliyetlerini durdurup durdurmadığını gösteren kukla değişken; bankanın ev sahibi ülkede aktif çalıştığı yıl sayısı (4)

-yabancı bankanın geldiği ülke ile ev sahibi ülkenin aynı bölgede olduğunu gösteren kukla değişken; yabancı bankanın geldiği ülke ile ev sahibi ülke arasındaki mesafenin logaritması (logkm); yabancı bankanın geldiği ülke ile ev sahibi ülkenin aynı dili konuşup konuşmadığını gösteren kukla değişken; ev sahibi ülkenin sömürge ülkesi olup olmadığını gösteren kukla değişken (5)

-ana ülkenin gelişmekte olan ülke olduğunu gösteren kukla değişken; Lerner indeksi; M2 / ev sahibi ülke GSYH'sı; düzenleyici kalitesi, kredi bilgi indeksi (3)

-
- (1) Yabancı sahipliği gösteren değişken
 - (2) Bankacılık sektörü bilgilerini içeren değişken
 - (3) Genel ekonomik durum bilgisini içeren değişken
 - (4) Banka bilgileri
 - (5) Ev sahibi ülke ile ana ülke arasındaki ilişki

2.2. Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yabancı sermayeli banka girişlerinin, Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkisini inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar iki ana hatta incelenebilir: etkinlik üzerine yapılan çalışmalar ve finansal performans üzerine yapılan çalışmalar. Bu bölümde, her iki kapsamda yer alan sınırlı sayıdaki çalışma özetlenecektir.

2.2.1. Etkinlik Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türk bankacılık sektöründe yabancı sermaye artışının etkinlik üzerindeki etkilerinin ele alındığı bu bölümde, Türkiye üzerine yapılmış olan kısıtlı sayıdaki çalışmaya değinilecektir.

Işık ve Hassan (2002), Türk bankacılık sektörünü ele aldıkları çalışmalarında, bankaların büyüklüklerinin, sahiplik yapılarının, kurumsal kontrol ve yönetimlerinin maliyet etkinliği ve alternatif kar etkinliği üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırmada SFA yöntemi kullanılmıştır. Çalışma, Bankalar Birliği tarafından yayınlanan ‘Türkiye’de Bankalar’ serisinin 1988, 1992 ve 1996 yıllarına ait yayınlarında yer alan veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kullanılan girdiler; çalışan giderlerinin çalışan sayısına oranı, duran varlık giderlerinin duran varlıkların defter değerine oranı ve faiz giderlerinin mevduat ve mevduat dışı fonlara oranı iken çıktılar; kısa vadeli ticari krediler, uzun vadeli ticari krediler, riske göre düzeltilmiş nazım hesaplar ve diğer gelir getiren varlıklardır. Analizler sonucunda, sektördeki ortalama maliyet etkinliği %90, ortalama kar etkinliği ise %84 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, yabancı bankaların yerel bankalara göre maliyet ve kar etkinliği açısından daha ileri düzeyde oldukları ve kar etkinliği açısından sözkonusu farkın, çok daha belirgin düzeyde olduğu da tespit edilmiştir.

El-Gamal ve İnanoğlu (2002) çalışmalarında, Türk bankacılık sisteminin etkinliğini incelemişlerdir. Bu inceleme sırasında bankalar 4 farklı boyutta karşılaştırılmıştır: (1) büyük – küçük, (2) kamu – özel, (3) yabancı – yerel, (4) islami – geleneksel. 1990-2000 dönemini kapsayan araştırmada SFA yöntemi kullanılmıştır. Bankanın kamu-özel veya islami-geleneksel olması, kendisinin ve sektörün etkinliğini etkilememektedir. Fakat, yabancı bankaların yerel bankalara oranla daha etkin oldukları tespit edilmiştir.

Işık ve diğ. (2003), Türk bankacılık sektöründe, 1981-1996 dönemini ele alarak, yeni kurulan⁵² bankalar ile, daha önceden kurulu olan bankaların⁵³ etkinliklerini karşılaştırmışlardır. X-etkinlik yönteminin kullanıldığı ve 16 yıllık bir dönemi kapsayan araştırmada, yeni kurulan bankaların ortalama yönetsel etkinliklerinin, daha önceden kurulmuş olan bankalara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yabancı ve yerel banka ayrımının da yapıldığı çalışmada, sisteme yeni giren yabancı bankaların, sisteme yeni giren yerel bankalardan daha etkin ve üretken oldukları tespit edilmiştir.

Yayla ve diğ. (2005) çalışmalarında, Türk bankacılık sektörüne yabancı katılımının olası etkilerini rasyo analizi ve veri zarflama analizi (VZA) yöntemlerini kullanarak incelemişlerdir. Bilanço verilerinden elde edilen rasyolar ile yapılan analizin sonucunda özetle; (1) yabancı bankaların daha yüksek aktif karlılığı ile çalışmakta oldukları; (2) yabancı bankaların yerel bankalara oranla daha yüksek sermaye karlılığı ile çalışmakta oldukları; (3) yabancı bankalarda mevduatın toplam pasife oranının oldukça düşük olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmada, VZA yöntemlerinden, üretim yaklaşımı ve aracılık yaklaşımı yöntemleri kullanılmıştır. Üretim yaklaşımında girdiler; personel giderlerinin toplam aktiflere oranı, diğer faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı ve şube başına personel sayısı iken, çıktılar; toplam mevduatın toplam aktiflere oranı ve toplam kredilerin toplam aktiflere oranıdır. Aracılık yaklaşımında ise girdiler; mevduatın toplam aktiflere oranı, mevduat dışı yabancı kaynakların toplam

⁵²10 yaşını doldurmamış bankalar

⁵³ yaşı 10 ve daha fazla olan bankalar

aktiflere oranı, faiz giderlerinin toplam aktiflere oranı ve faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı iken, çıktılar; toplam kredilerin toplam aktiflere oranı ve faiz gelirlerinin toplam aktiflere oranıdır. 2002-2004 dönemini kapsayan çalışmada bankalar; kamu bankaları, özel sermayeli bankalar ve yabancı bankalar olmak üzere 3 ayrı gruba ayrılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, aracılık yaklaşımı ele alındığı zaman bankaların etkinlikleri arasında istatistikî olarak anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamaktadır. Üretim yaklaşımı ele alındığında ise, yabancı bankaların etkinliklerinin diğer banka gruplarına oranla oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Önal ve Sevimsever (2006), Türk bankacılık sektöründeki bankaları sahiplik yapılarına göre gruplandırmışlar ve etkinlik açısından ne şekilde farklılaştıklarını incelemişlerdir. 1980-2004 dönemini kapsayan çalışmada bankalar; kamu bankaları, özel bankalar, yabancı bankalar, yerli bankalar ve sektör ortalaması olmak üzere 5 farklı grupta incelenmiştir. 1999 yılından sonra TMSF tarafından el konulan bankalar ise ayrı bir grup olarak fon bankaları adı altında araştırmaya dahil edilmiştir. Yöntem olarak VZA seçilmiştir. Girdiler; mevduat, faiz giderleri, faiz dışı gelirler iken; çıktılar ise krediler, faiz giderleri ve faiz dışı gelirler olarak belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlarda, yabancı bankalar ile özel bankaların araştırmanın kapsamındaki yıllar içinde paralel eğilim gösterdiği fakat yabancı bankaların diğer bütün banka gruplarına göre daha etkin çalıştıkları saptanmıştır.

Türkiye üzerine yapılan çalışmaların sonucunda da, yabancı sermayeli banka girişlerinin Türk bankacılık sektörünü etkinleştirdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankalar yerel bankalardan daha etkin çalışmaktadırlar (Işık ve Hassan, 2002; El-Gamal ve İnanoğlu, 2002; Önal ve Sevimsever, 2006). Yayla ve diğ. (2005) çalışmalarında farklı bir bulguya ulaşmışlardır. Bu durum, görece daha kısa bir dönemi incelemiş olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

2.2.2. Finansal Performansı Etkileyen Faktörleri İnceleyen Çalışmalar

Uluslararası alanda yapılan çalışmalardan sonra, bu bölümde Türkiye özelinde regresyon yöntemi kullanılarak, yabancı sermayedeki artışın Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini inceleyen sınırlı sayıda çalışmaya yer verilecektir.

Denizer (2000), 1980-1997 dönemini kapsayan çalışmasında, finansal liberalizasyon sonrasında Türk bankacılık sisteminde artan yabancı sermaye girişinin sektörün finansal performansı üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Panel veri regresyon yöntemi kullanılan çalışmada, modelde kullanılan bağımlı değişkenler; net faiz marjının toplam varlıklar içindeki payı, genel giderlerin toplam varlıklar içindeki payı ve vergi öncesi net karın toplam varlıklar içindeki payıdır. Sektörün finansal performansını ortaya koyan bu bağımlı değişkenleri açıklamak için banka rasyoları⁵⁴ ve ekonomik göstergelerden⁵⁵ oluşan bağımsız değişken seti kullanılmıştır. Bankalar, kamu bankaları, özel yerel bankalar ve yabancı bankalar olmak üzere 3 farklı grupta incelenmiştir. Sermayesinin %50'si ve daha fazlası yabancı ise banka, “yabancı banka” olarak adlandırılmış ve kukla değişken ile regresyona dahil edilmiştir. Yabancı banka penetrasyonunun yerel bankaların üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla; yabancı banka sayısı / toplam banka sayısı, yabancı banka toplam varlıkları / sektördeki toplam varlık rasyoları kullanılmıştır. Net faiz marjları bağımlı değişkeni ile oluşturulan regresyonun sonucunda, yabancı banka kukla değişkeninin istatistikî olarak anlamlı ve pozitif yönde etkili olduğu tespit edilmiştir. Genel giderler kalemi ele alınınca da yabancı bankaların yerel bankalara oranla daha fazla genel giderlerinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Son olarak, karlılık üzerine testler yapılmış ve yabancı sahiplikteki artışın karlılığı da arttırdığı tespit edilmiştir.

⁵⁴özsermaye / toplam varlıklar, kısa ve uzun vadeli mevduatlar / toplam varlıklar, bankanın şube sayısı / toplam şube sayısı

⁵⁵enflasyon oranı, nominal faiz oranı

Çakar (2003) tez çalışmasında, finansal liberalizasyon sonrası yabancı bankaların Türk finansal sistemine girişlerini ve sistemde doğurdıkları etkiyi incelemiştir. Yabancı bankaların Türk bankacılık sektöründeki etkilerini incelemek amacıyla, bağımlı değişkenin net faiz marjı olduğu bir regresyon modeli kurulmuştur. En küçük kareler yönteminin kullanıldığı modelde bağımsız değişkenler; para arzının (M2Y) GSYH'ya oranı, enflasyonun aylık artışı, yabancı bankaların aktif büyüklüklerinin toplam banka aktiflerine oranı ve hazine faizlerinin reel getirisi. Çalışma, 1996 Q2 - 2001 Q4 dönemini kapsamaktadır. Kriz dönemini kapsayan araştırmada, 2001 Q2 dönemi için kukla değişken oluşturularak modele dahil edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; bütün değişkenler istatistikî olarak anlamlıdır ve bağımsız değişkenlerin faiz marjlarını açıklama düzeyi yüksektir. Yabancı banka payının artması ile rekabetin artacağı ve net faiz marjlarının düşeceği öngörülmüş, fakat elde edilen sonuçlarla bu öngörünün gerçekleşmediği tespit edilmiştir. Bunun sebebi de yabancı bankaların 2001 yılı itibari ile halen Türk bankacılık sektörü içindeki payının oldukça düşük olmasıdır.

Özkan (2011), doktora tez çalışmasında Türk bankacılık sektöründe uluslararasılaşmanın banka performansına etkilerini incelemiştir. Çalışmada karşılaştırmalı rasyo analizi ve panel veri regresyon yöntemleri kullanılmıştır. İlk olarak yabancı sermayeli bankalar, 2002-2010 dönemini kapsayan seçilmiş göstergeler üzerinden kamu ve özel sermayeli bankalar ile karşılaştırılmışlardır. Karşılaştırma sonucunda, sermaye yeterliliği açısından, yabancı bankaların yerel bankalara göre daha iyi durumda oldukları görülmektedir. Benzer şekilde, yabancı sermayeli bankaların likidite düzeylerinin de yerel rakiplerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Karlılık açısından incelendiklerinde ise, yabancı bankaların kamu ve özel bankalara oranla daha düşük aktif karlılığı ile çalıştıkları görülmektedir. Karşılaştırmalı rasyo analizinin ardından, panel veri regresyon yöntemi kullanılarak sektördeki uluslararasılaşmanın bankaların karlılığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. 2002Q1-2010Q3 dönemini kapsayan analizde bağımlı değişken olarak; aktif karlılığı, özsermaye karlılığı ve net faiz marjı kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise şu kriterlere ilişkin rasyolardır:

bankalardaki yabancı payı, sermaye yeterliliği⁵⁶, bilanço yapısı⁵⁷, aktif kalitesi⁵⁸, likidite⁵⁹ ve gelir-gider yapısı⁶⁰. Elde edilen sonuçlara göre, bankacılık sektöründe yabancı payının artışı sektörün aktif karlılığını azaltmaktadır. Aktif karlılığının yanında özsermaye karlılığının da azaldığı, net faiz marjlarında ise daralmanın meydana geldiği tespit edilmiştir.

Şavk (2013) çalışmasında, yabancı sermayeli banka girişlerinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini incelemiştir. 2002-2011 dönemini kapsayan araştırmada panel veri regresyon yöntemi kullanılmıştır. Çalışma, bankaların sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalitesi, likidite, karlılık ve gelir gider yapısı hakkında bilgi içeren oranları üzerinden gerçekleştirilmiş ve yabancı bankalar ile yerel bankaların performans açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları araştırılmıştır. Bağımlı değişkenler, sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalitesi, likidite, karlılık ve gelir-gider yapısına ilişkin oranlar iken, 17 farklı bağımsız değişken kullanılmıştır. 17 farklı bağımsız değişkenin açıklayıcılık gücünün %91'i 3 ayrı bağımsız değişken setinde toplanmaktadır: (1) ekonomik veriler⁶¹, (2) döviz kurları⁶², (3) GSYH büyüme hızı⁶³. Çalışmada, bankanın sahiplik yapısı göstergesi olarak kukla değişken kullanılmıştır. Bankalar kamu ve özel, yerel ve yabancı olarak ayrıştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda, yabancı sermayeli bankaların sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalitesi,

⁵⁶ özkaynaklar / (kredi+piyasa+operasyonel riske esas tutar), özkaynaklar / toplam aktifler, (özkaynaklar-duran aktifler) / toplam aktifler, net bilanço pozisyonu / özkaynaklar, (net bilanço pozisyonu + net nazım hesap pozisyonu) / özkaynaklar

⁵⁷ TP aktifler / toplam aktifler, TP pasifler / toplam pasifler, YP aktifler / YP pasifler; TP mevduat / toplam mevduat, TP krediler ve alacaklar / toplam krediler ve alacaklar, toplam mevduat / toplam aktifler, alınan krediler / Toplam aktifler

⁵⁸ finansal varlıklar (net) / toplam aktifler, toplam krediler ve alacaklar / toplam aktifler, toplam krediler ve alacaklar / toplam mevduat, takipteki krediler (net) / toplam krediler ve alacaklar, özel karşılıklar / takipteki krediler, duran aktifler / toplam aktifler, tüketici kredileri / toplam krediler ve alacaklar

⁵⁹ likit aktifler / toplam aktifler, likit aktifler / kısa vadeli yükümlülükler, TP likit aktifler / toplam aktifler

⁶⁰ faiz dışı gelirler (net) / toplam aktifler, faiz dışı faaliyet giderleri / toplam aktifler personel giderleri / diğer faaliyet giderleri; faiz dışı gelirler (net) / diğer faaliyet giderleri

⁶¹ enflasyon(%), GSYH(milyar TL), 91 günlük hazine bonosu ortalama faizi, M2, dış ticaret (milyar dolar), dış ticaret (milyar TL), dış ticaret / GSYH, toplam iç borç stoku, cari işlemler/GSYH(%), doğrudan yabancı yatırım / GSYH(%), bütçe dengesi / GSYH(%), kamu borcu / GSYH(%)

⁶² ortalama döviz sepeti, ortalama USD / TL

⁶³ GSYH(%), faiz dışı denge/GSYH(%)

likidite ve gelir-gider yapısı açısından sektör ortalamasını yükselten, karlılık oranları açısından ise sektör ortalamasını düşüren etki oluşturduğu saptanmıştır.

Türk bankacılık sektörüne, yabancı banka girişlerinin etkilerinin incelendiği bu çalışmalarda, yabancı banka varlığındaki artışın sektörün karlılığı üzerinde negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özkan, 2011; Şavk, 2013). Denizler (2000) ise çalışmasının neticesinde, yabancı banka girişlerinin sektörün karlılığını arttırdığını tespit etmiştir. Bunun sebebi olarak, incelemiş olduğu dönem (1980-1997) ve 2000 ve 2001 krizlerinin ardından Türk finans sektöründe uygulamaya konulan politikalar olduğu söylenebilir.

2.2.3. Farklı Finansal Performans Göstergeleri Açısından Karşılaştırmalı Analizler

Regresyon yöntemi ile yapılan çalışmaların yanı sıra, Türk bankacılık sektöründe bulunan yerel ve yabancı bankaları farklı finansal göstergeler açısından karşılaştıran çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalar aşağıda özetlenmektedir.

Ünsal ve Duman (2005) çalışmalarında, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaları çeşitli performans kriterleri açısından karşılaştırmışlardır. Sektörde bulunan bankalar; kamu sermayeli bankalar, özel sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar olmak üzere 3 farklı gruba ayrılmıştır. 2002 Q4 - 2004 Q4 dönemini kapsayan araştırmada 3'er aylık veriler kullanılmıştır. Banka grupları; sermaye yeterliliği⁶⁴, aktif kalitesi⁶⁵, likidite yeterliliği⁶⁶ ve karlılık⁶⁷ açısından karşılaştırılmışlardır. Öncelikle, temel bileşenler yaklaşımı ile likidite riski, sermaye riski, kredi riski ve karlılık

⁶⁴ özkaynaklar / toplam pasif, (özkaynak + kar / zarar) / toplam aktifler, (özkaynak + kar / zarar) / toplam pasifler, (özkaynak + kar) / (mevduat + mevduat dışı kaynaklar), faiz getirili aktifler / özkaynaklar, ödenmiş sermaye / özkaynaklar

⁶⁵ toplam krediler / toplam aktifler, duran aktifler / toplam aktifler, menkul değerler cüzdanı / toplam aktifler, takipteki krediler / toplam aktifler, duran aktifler / ödenmiş sermaye, bağlı değerler + iştirakler / toplam aktifler

⁶⁶ likit aktifler / toplam aktifler, likit aktifler + (mevduat + mevduat dışı kaynaklar), likit aktifler / ödenmiş sermaye, menkul değerler cüzdanı + toplam likit aktifler, garanti kefaletler / özkaynaklar

⁶⁷ net dönem karı / ortalama toplam aktifler, net dönem karı / ortalama özkaynaklar, net dönem karı / ortalama ödenmiş sermaye, kredilerden alınan faizler / faiz gelirleri + faiz dışı gelirler, (faiz gelirleri – faiz giderleri) / toplam gelirler

durumları hakkında bilgiler içeren indeksler oluşturulmuştur. Ardından, bu indeksler kullanılarak faktör analizi yapılmış ve her bir banka grubu için skorlar elde edilmiştir. Bu skorların karşılaştırılması sonucunda, kamu sermayeli bankaların daha düşük kredi riski, yabancı sermayeli bankaların ise daha düşük sermaye riski taşıdıkları tespit edilmiştir. Karlılık ele alındığında ise araştırma kapsamında bulunan 8 dönemin 4'ünde yabancı sermayeli bankaların lider konumda oldukları göze çarpmaktadır.

Aktaş ve Kargın (2007), Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ticari bankaları ele aldıkları çalışmalarında, yabancı sermayeli ve yerel sermayeli bankaların, sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite, g araştırmışlardır. Türkiye Bankalar Birliği'nden temin edilen veri setinde bu boyutları içeren toplam 37 farklı finansal oran bulunmaktadır. 2003-2006 dönemini kapsayan çalışmada t testi ve Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Her bir kriter açısından elde edilen sonuçlar şöyle özetlenebilir: (1) *Sermaye Yeterliliği*: Yabancı bankalar yerel bankalara oranla daha fazla sermaye yeterliliğine sahiptirler. (2) *Aktif Kalitesi*: Her ne kadar dönem dönem farklılıklar gözlenmiş olsa da, yabancı bankalar ile yerel bankalar arasında istatistikî olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. (3) *Likidite*: İncelenen dönem boyunca, yabancı bankalar yerel bankalara göre daha yüksek düzeyde likit oranla faaliyet göstermektedirler. (4) *Karlılık*: Yerel ve yabancı bankaların karlılıkları arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. (5) *Gelir Gider Yapısı*: Yerel ve yabancı bankaların gelir gider yapıları arasında bazı yıllarda belirgin farklılıklar bulunmaktadır. En çarpıcı farklılıklar, faiz gelirleri / toplam gelirler ve faiz giderleri / toplam giderler kalemlerindedir. Bu kalemlerde yerel bankalar yabancı rakiplerinden daha yüksek oranlara sahiptirler.

Süer (2008), 2001 krizi sonrasında Türk bankacılık sektöründe artan yabancılaşmayı ele aldığı çalışmasında, yabancı bankalar ile yerel bankaların performanslarını karşılaştırmıştır. 2001-2006 dönemini kapsayan çalışma, CAMELS kriterleri üzerinden yapılmıştır. Yerel ve yabancı bankaların sermaye

yeterliliği⁶⁸, aktif kalitesi⁶⁹, yönetim kalitesi⁷⁰, kazanç⁷¹, likidite⁷² ve piyasa riskine duyarlılık⁷³ açısından karşılaştırıldığı çalışmada, ANOVA ve t testi yöntemleri kullanılmıştır. Sermaye yeterliliği açısından, yabancı bankaların yerel bankalara göre daha güçlü sermaye yapısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Fakat incelenen dönem içerisinde iki ayrı grup arasındaki bu farkın azaldığı saptanmıştır. Aktif kalitesi ele alındığında, her iki banka grubunun da aktif kalitelerinin dönem içinde azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat çalışmanın kapsadığı dönemde, yabancı bankaların aktif kaliteleri, yerel rakiplerinden daha yüksektir. Faiz dışı gelir yaratma kabiliyeti ile yönetim kalitesi ölçüldüğünde, yabancı bankaların yerel bankalara oranla daha etkin oldukları ortaya çıkmıştır. Kriz döneminde yabancı bankaların kazanç bakımından daha iyi durumda oldukları tespit edilmiştir. Likidite açısından, yabancı bankaların likit çalıştıkları, yerel banka alt grubu olan kamu sermayeli bankaların ise en az likit olan banka grubu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Faiz gelirlerinin toplam aktiflere oranı ile bankaların piyasa riskine duyarlılıkları test edilmiş, ve bu oranın her iki banka grubu için de azaldığı saptanmıştır.

Ata (2009) çalışmasında, Türk bankacılık sektöründe yer alan yerli ve yabancı bankaları finansal performansları açısından karşılaştırmış ve sektördeki yabancı sermaye girişinin bankaların performansına etkilerini analiz etmiştir. 2002-2007 dönemini kapsayan çalışmada, 14 yerli ve 14 yabancı olmak üzere toplam 28 adet ticari banka araştırmaya dahil edilmiştir. Lojistik regresyon yönteminin kullanıldığı çalışmada bankalar, karlılık, likidite, risk ve etkinliğe ilişkin finansal oranlar⁷⁴ üzerinden karşılaştırılmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre, yerli bankaların yabancı bankalara kıyasla daha iyi finansal performans sergilemekte olduğu belirlenmiştir. Yerel bankaların ortalama maliyet etkinlikleri

⁶⁸öz kaynaklar / toplam aktifler, öz kaynaklar (sabit varlıklar hariç) / toplam aktifler

⁶⁹takipteki krediler (net) / toplam krediler, sabit varlıklar / toplam aktifler

⁷⁰net faiz gelirleri / toplam faaliyet gelirleri, faiz dışı gelirler / toplam aktifler

⁷¹net kar / toplam aktifler, net kar / öz kaynaklar

⁷²likit aktifler / toplam aktifler, likit aktifler / kısa vadeli yükümlülükler

⁷³yabancı para cinsinden varlıklar / yabancı para cinsinden yükümlülükler, net faiz gelirleri / toplam aktifler

⁷⁴net kâr / öz kaynak; net kâr / toplam aktif; vergi öncesi kâr / krediler + menkul kıymet; net faiz gelirleri / toplam getirili aktifler; faaliyet kârı / toplam aktif; faiz dışı gider / toplam aktif; krediler / mevduat; toplam getirili aktifler / krediler; özel karşılıklar / toplam aktif.

ve ortalama karlılıkları yabancı bankalara oranla daha fazladır. Fakat, yabancı bankaların özellikle faiz dışı giderler/toplam aktif kalemi ele alındığında; yerel bankalara oranla çok daha iyi performans gösterdikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra yabancı bankalar aktif karlılığı ve faaliyet karı/toplam aktifler oranı açısından da daha etkin olan banka grubu konumundadırlar.

Köse (2009), 2004-2007 dönemini kapsayan çalışmasında, yabancı varlığındaki artışın, Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada; yabancı varlığındaki artışın, yerel bankaların faiz marjlarını, karlılıklarını, faiz dışı gelirlerini azaltacağını, kısa vadede risklerini ise arttıracakı öngörülmüştür. Bunun dışında, yabancı varlığındaki artışın yerel bankaların genel giderleri üzerinde de etkilerinin olacağı beklenmektedir. Çalışma iki ayrı döneme ayrılmıştır: (1) 2004-2005 dönemi, (2) 2006-2007 dönemi. Çalışma, 10'u özel, 3'ü kamu bankası olmak üzere, toplam 13 banka üzerinden gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, yabancı sermaye girişleri, Türk bankacılık sektöründe bulunan yerel bankaların net faiz marjlarını, faiz dışı gelirlerini ve genel giderlerini düşürmektedir. Yabancı girişlerinin, yerel bankaların karlılığını ise etkilemediği tespit edilmiştir.

Karacaoğlu (2011), 2001-2009 dönemini kapsayan araştırmasında, karşılaştırmalı oran analizi yöntemiyle yabancı bankalar ile yerel bankaları karşılaştırmıştır. Karşılaştırmada kullanılan oranlar aktif kalitesine⁷⁵, sermaye yeterliliğine⁷⁶ ve karlılığa⁷⁷ ilişkindir. Yabancı bankaların, sektördeki toplam aktifler, mevduatlar ve krediler içindeki payının özellikle 2003 yılından sonra belirgin bir artış gösterdiği ve etkinliklerinin arttığı tespit edilmiştir. Aktif kalitesi açısından, yabancı bankaların sektör ortalamasının üzerinde olduğu olduğu anlaşılmaktadır. Sermaye yeterliliği açısından, 2002-2005 yılları arasında yabancı bankaların sektör ortalamasının üzerinde olduğu, ancak 2005 yılından sonra sektör ortalamasına doğru geriledikleri belirlenmiştir. Karlılık açısından yapılan

⁷⁵krediler/mevduat; krediler/toplam aktifler oranları

⁷⁶dönem net kârı/ toplam aktifler

⁷⁷özkaynaklar/toplam aktifler

incelemede ise; 2006 yılına kadar yabancı bankaların sektör ortalamasının üzerinde oldukları, 2007 yılından itibaren ise sektör ortalamasının altına düştükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Karşılaştırmalı oran analizleri ile yapılan çalışmalar, genellikle CAMEL kriterleri üzerinden yapılmıştır. Çalışmaların ortak noktası, yabancı sermaye girişlerinin Türk bankacılık sektörünün finansal performansı, yani karlılığı üzerindeki etkisidir. Yerel ve yabancı bankaların karlılıkları arasında istatistikî olarak anlamlı bir farkın olmadığını tespit eden çalışmalar mevcuttur (Aktaş ve Kargın, 2007; Köse, 2009). Ancak, Ünsal ve Duman (2005) 8 dönemi kapsayan çalışmasının 4 döneminde yabancı sermayeli bankaların yerel rakiplerinden daha karlı olduklarını tespit etmiştir. Ata (2009) ise çalışmasında, aktif karlılığı açısından yabancı bankaların yerel bankalardan üstün olduğunu tespit etmiştir. Bunun yanı sıra, yabancı bankaların yerel bankalardan daha likit çalıştıkları (Aktaş ve Kargın, 2007; Süer, 2008) ve aktif kalitesi açısından daha üstün konumda oldukları (Süer, 2008; Karacaoğlu, 2011) tespit edilmiştir.

Türk bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişinin ekonomik sistem üzerindeki etkilerini ele alan çalışmalar da literatürde mevcuttur. Bunlardan biri, Çelik ve Ürünveren'e (2009) aittir. Çalışmada, yabancı girişlerinin Türk bankacılık sektörünün rekabet düzeyine etkisi Panzar ve Rosse modeli ile açıklanmıştır. Araştırma, 2002-2007 dönemini kapsamaktadır. 2002 yılından 2007 yılına doğru sektördeki yabancı banka sayısının artmasına rağmen, rekabet düzeyinin yalnızca 2006 yılında istatistikî olarak anlamlı düzeyde arttığı tespit edilmiştir. Bir başka ifade ile, 2006 yılı haricinde yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sektöründe rekabeti artırma etkisi yoktur.

Diğer bir çalışma da Bülbül ve Emirmahmutoğlu'na (2010) aittir. Doğrudan yabancı yatırımların Türk bankacılık sektörü üzerindeki istihdam etkisini inceleyen araştırmacılar, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 5

adet Türk sermayeli banka ile 5 adet yabancı sermayeli bankayı örnekleme dahil etmişlerdir. Panel veri regresyon yöntemi kullanılan araştırmada kullanılan modelin bağımlı değişkeni, istihdamdaki yıllık büyüme oranı iken; bağımsız değişkenleri de, şube sayısındaki yıllık büyüme oranı ve toplam aktiflerdeki yıllık büyüme oranıdır. Yerel ve yabancı bankalar için ayrı ayrı kurulan modeller incelendiğinde, şube sayısındaki yıllık büyümenin ve toplam aktiflerdeki yıllık büyümenin istihdamdaki büyümeyi istatistikî olarak anlamlı düzeyde açıkladıkları görülmektedir. Her iki durumda da istihdamda artış gözlenmektedir. Fakat, yerel ve yabancı bankaların birlikte olduğu üçüncü bir model daha oluşturulmuş ve yabancı bankaların sektöre ilk giriş yaptıkları dönemde istihdamı arttırıcı etkisinin yerel bankalara oranla daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörüne giriş amaçları Küçüksönmez (2010) tarafından araştırılmıştır. Küçüksönmez, yüksek lisans tezinde, yabancı bankaların Türk bankacılık sektörüne giriş nedenlerini incelemiştir. Çalışmada, 2010 yılı mayıs ve haziran ayları itibari ile Türkiye’de yabancı ortaklığı bulunan 10 bankadan sektörel deneyimi 5 yıldan fazla olan toplam 114 banka çalışanına⁷⁸ anket uygulanmıştır. 72 sorudan oluşan anket ile yabancı bankaların Türkiye’ye gelme nedenleri, hedef müşteri kitleleri, öncelikli faaliyet alanları ve son 10 yılda sektörde meydana getirdikleri değişiklikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, yabancı bankaların yeni müşteri arayışı düşüncesi ile Türkiye’ye geldikleri, hedefledikleri müşteri kitlelerinin başında küçük ve orta ölçekli işletmelerin olduğu, en çok önem verdikleri faaliyet alanının ise hane halkına konut kredisi vermek olduğu ortaya çıkmıştır. Son 10 yıldaki değişim ele alındığında ise, banka çalışan sayılarının ve şube sayılarının artmakta olduğu, doğru orantılı olarak da, banka aktiflerinin (krediler) arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

⁷⁸yönetici ve yönetici yardımcısı düzeyinde

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YABANCI SERMAYE ve TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

Bu bölümde öncelikle, Türk bankacılık sektöründe 2000 yılına kadar olan gelişmeler ele alınmaktadır. Ardından, Kasım 2000 krizi üzerinde durulmakta ve kriz sonrasında Türk bankacılık sektöründeki gelişmelere yer verilmektedir.

3.1. 2000 Yılına Dek Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de bankacılığın temelleri Osmanlı İmparatorluğu dönemine dayanmaktadır. Birçok kaynakta, Osmanlı Bankası’nın kuruluşu ile Osmanlı İmparatorluğu’nda bankacılık devrinin başladığından söz edilmesine karşın, Eldem (1999; s.12), Osmanlı İmparatorluğu’nda kurulan ilk bankanın Osmanlı Bankası olmadığını belirtmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1840’lı yıllara kadar bankacılık, daha çok sarraflar ve Galata bankerleri tarafından ilkel şekillerde yürütülmekte idi (Er, 2009; s.131). Osmanlı İmparatorluğu’nun ilk bankası, J. Alléon ve Th. Baltazzi isimli 2 Galata bankerleri tarafından, 1847 yılında kurulmuştur (Zarakolu, 1974; s.6). Galata bankerleri tarafından kurulan bu bankanın adı, İstanbul Bankası’dır⁷⁹ (Yazgan, 1973, s.14; Kazgan ve diğ., 2000, s.26). Ancak kurulan bu banka 5 yıl gibi kısa bir süre çalışıp, 1952 yılında batmıştır.

İstanbul Bankası’ndan kısa bir süre sonra, 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası ile birlikte, Osmanlı’da bankacılığın tam anlamıyla başladığı kabul edilmektedir (Keskin ve diğ, 2008; s.1). Osmanlı Bankası ile birlikte borçlanma bankacılığı dönemi başlamıştır (Yüzgün, 1982; s.12). İngiliz sermayedar grubuna ait olan Osmanlı Bankası, banknot çıkarma yetkisi de verilerek, imtiyazlı hale getirilmiştir. Osmanlı Bankası, 1863 yılında kapatılmış ve sermayedarları ile yeni kurulan Osmanî Şahane Bankası’na aktarılmıştır. Osmanlı Bankası’nın bir diğer özelliği de, bir nev-i Merkez Bankası görevi üstlenmesidir. Merkez Bankası

⁷⁹Banque de Constantinople

kurulduktan sonra banknot çıkarma yetkisini kaybetmiş ve özel bir banka statüsünde faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir (Yazgan, 1973; s.15).

Niş Valisi Mithat Paşa, 1863 yılında Memleket Sandıkları ile ilk zirai kredi sandığını kurmuştur. Ulusal banka özeliği taşıyan bu kuruluş ile günümüz Türkiye'sinin bankacılık sisteminin en önemli kamu bankası olan Ziraat Bankası'nın temelleri atılmıştır (Yüzgün, 1982; s.11).

İstanbul Bankası ve Osmanlı Bankası ile fiilî bankacılığın başladığı Osmanlı İmparatorluğu'nda, Cumhuriyet'in ilanına kadar yerli ve yabancı sermayeli çok sayıda banka kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilanına kadar kurulan bankalar Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Osmanlı döneminde kurulan bankalar

Kuruluş Tarihi	Bankanın Adı	Sahiplik Durumu
1864	Şirketi Umumiyei Osmaniye Bankası	Yabancı
1866	Şirketi Maliyei Osmaniye Bankası	Yabancı
1870	Avusturya – Osmanlı Bankası	Yabancı
1870	Avusturya – Türk Bankası	Yabancı
1872	İkinci İstanbul Bankası	Yabancı
1872	Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniye	Yabancı
1888	Selânik Bankası	Yabancı
1891	Midilli Bankası	Yabancı
1909	Türkiye Millî Bankası	Yabancı
1910	Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	Yabancı
1910	Osmanlı Ticaret Bankası	Yabancı
1913	Türk Ticaret Bankası	Millî
1914	Millî Aydın Bankası	Millî
1914	Millî Kahraman Bankası	Millî
1914	Emlâki Gayrimenkule ve İkrizat Bankası	Millî
1916	Akşehir Bankası	Millî
1917	Manisa Bağcılar Bankası	Millî
1917	İtibarî Millî Bankası	Millî
1917	Konya Ahalî Bankası	Millî
1917	İktisadî Millî Bankası	Millî
1919	Eskişehir Çiftçiler Bankası	Millî
1919	Adapazarı Emniyet Bankası	Millî
1920	Konya Türk Ticaret Bankası	Millî
1922	Bor Zürra ve Tüccar Bankası	Millî

Kaynakça: Yüzgün, 1982; s.12

Tablo 3.1 incelendiğinde, 1910 yılına kadar olan dönemde yabancı bankaların hakimiyeti göze çarpmaktadır. 1910 yılından Cumhuriyet'in ilanına kadar olan dönemde ise, yerel bankaların kurulduğu görülmektedir.

1919-1922 yılları arasında İstiklal Savaşı sebebiyle ülke ekonomik anlamda çöküntü içine girmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte savaştan çıkan Türk devleti, ekonomi alanında reform niteliğinde yenilikler yapmaya başlar. İlk olarak 1923 yılında İzmir'de, Türkiye İktisat Kongresi düzenlenir. Bu kongrede, ülkenin iktisadî kalkınmasında bankaların rolü üzerinde durulmuş ve ulusal bankacılığı geliştirme doğrultusunda birtakım kararlar alınmıştır (Zarakolu, 1974; s.17-19). Mustafa Kemal Atatürk'ün İzmir İktisat Kongresi'ndeki; *“Siyasi, askeri zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, iktisadî zaferle taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler kalıcı olamaz, az zamanda sönerler”* sözüyle de ulusal bankacılık sisteminin hızlı bir gelişim göstermesini istediği görülmektedir (Yüzgün, 1982; s.15). Nitekim, 1924 yılında Cumhuriyet döneminin özel sermayeli ilk bankası olan Türkiye İş Bankası kurulmuştur. Türkiye İş Bankası'nın ardından, sırasıyla 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası, 1926 yılında da Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilanı ile kurulan bu 3 bankanın dışında, Osmanlı Bankası'nın imtiyazlarının kısıtlanması ve Merkez Bankası kurulması fikri Cumhuriyet'in ilanından sonra ulusal bankacılık adına atılan önemli adımlardır (Kocabaşoğlu, 2001; s.28).

11 Haziran 1930 yılında 1715 sayılı kanunla, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kurulmuştur. Bu bankanın kurulması ile Osmanlı Bankası'nın emisyon bankacılığı faaliyetleri sona ermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Türkiye tarihinde banknot ihraç etme yetkisine sahip olan ikinci banka, fakat ulusal sermaye ile kurulmuş ilk emisyon bankası olmuştur (Özdemir, 1997; s.7).

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kurulan pekçok yerel banka, 1929 yılında başlayan dünya ekonomik buhranı ile birlikte kapanmak durumunda kalmıştır. Türk bankacılık tarihinde, Cumhuriyet'in kuruluşundan II. Dünya savaşına kadar olan dönem, devlet bankalarının kurulduğu ve ulusal bankacılığın ivme kazandığı dönem olarak kabul edilmektedir. Merkez Bankası'nın kurulmasının ardından özel kanunlarla kurulan devlet bankaları; Sümerbank (1933), Etibank (1935), Denizcilik Bankası (1938), Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938) olarak sıralanabilir (Takan, 2002; s.4-5).

1938 yıl sonu itibariyle Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren bankalar Tablo 3.2'de yer almaktadır.

Tablo 3.2: 1938 yıl sonu itibariyle Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar

Sahiplik Türü	Bankanın Adı	Kuruluş Tarihi
Özel kanunla kurulmuş devlet bankası	T. C. Ziraat Bankası	1888
Özel kanunla kurulmuş devlet bankası	Sümerbank	1933
Özel kanunla kurulmuş devlet bankası	Denizbank	1938
Özel kanunla kurulmuş devlet bankası	Emlak Eytam Bankası	1927
Özel kanunla kurulmuş devlet bankası	Etibank	1935
Özel kanunla kurulmuş devlet bankası	Belediyeler Bankası	1933
Özel kanunla kurulmuş devlet bankası	İstanbul Emniyet Sandığı	1868
Özel kanunla kurulmuş devlet bankası	T. Halk Bankası	1938
Ticari banka	T. İş Bankası	1924
Ticari banka	T. Ticaret Bankası	1914
Ticari banka	İzmir Ahali ve Esnaf Bankası	1928
Mahalli banka	T. İmar Bankası	1928
Mahalli banka	Akhisar Tütüncüler Bankası	1924
Mahalli banka	Akşehir Bankası	1916
Mahalli banka	Akseki Ticaret Bankası	1927
Mahalli banka	Eskişehir Bankası	1927
Mahalli banka	Konya Türk Ticaret Bankası	1920
Mahalli banka	Efes Bank Ltd.	1933
Mahalli banka	Adapazarı Emniyet Bankası	1919
Mahalli banka	Manisa Bağcılar Bankası	1917
Mahalli banka	Denizli İktisat Bankası	1927
Mahalli banka	Konya Ahali Bankası	1917
Mahalli banka	Afyon Terakki Servet Bankası	1926
Mahalli banka	Konya İktisadi Milli Bankası	1912
Mahalli banka	Milli Aydın Bankası	1914
Mahalli banka	Kocaeli Halk Bankası	1927
Mahalli banka	Mersin Ticaret Bankası	1929
Mahalli banka	Niğde Çiftçi ve Tüccar Bankası	1926
Mahalli banka	Nevşehir Bankası	1927
Mahalli banka	Bor Zürra ve Tüccar Bankası	1922
Mahalli banka	Şarki Karaağaç Bankası	1928
Mahalli banka	Elazığ İktisat Bankası	1929
Mahalli banka	Diyarbakır Bankası	1931
Mahalli banka	Ermenek Ahali Bankası	1927
Mahalli banka	Emvaali Gayrimenkule ve İkrazat Bankası	1914
Mahalli banka	Lüleburgaz Birlik Ticaret Bankası	1929
Mahalli banka	Bor Esnaf Bankası	1928
Mahalli banka	Kırşehir Ticaret Bankası	1931
Mahalli banka	Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası	1928
Mahalli banka	İstanbul Küçük İkrazat Sandığı	1923
Yabancı banka	Osmanlı Bankası	1863
Yabancı banka	Selanik Bankası	1888
Yabancı banka	Deutsche Orient Bank	
Yabancı banka	Banca Commerciale Italiana	
Yabancı banka	Banco di Roma	
Yabancı banka	Deutsche Bank und D.G.	
Yabancı banka	Hollantse Bank Uni. N.V.	
Yabancı banka	S.S.C.I. Ticareti Hariciye Bankası	
Yabancı banka	Şarki Karip Ticaret Bankası	

Kaynakça: Zarakolu, 1974; s.275.

II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında birçok yeni banka kurulmuş ve Türk bankacılık sistemi hızlı bir gelişim göstermiştir. Sözkonusu 1945-1960

döneminde, özellikle ticari banka sayısı artış göstermiştir. Bu dönemde, büyük çoğunluğu özel banka olmak üzere, toplam 30 adet banka kurulmuştur. Başlıcaları; Yapı Kredi Bankası (1944), Türkiye Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Şekerbank (1954) ve Pamukbank'tır (1955). Aynı dönemde, 4'ü yabancı sermayeli olmak üzere toplam 14 adet banka faaliyetlerini durdurmuştur (Akgüç, 1987; s.39-47).

1963 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmış ve bu planın içinde bankacılık sektörüne ve kredi politikalarına ait hususlar da yer almıştır. Böylece, Türk bankacılık tarihinde 'planlı dönem' başlamıştır (Artun, 1980; s.49). Kalkınma planları ile birlikte, ithal ikameci sanayi stratejisi liberal ekonomi politikalarının yerini almış ve ulusal bankacılık sistemi dışa kapatılmıştır. 1971 yılında, Merkez Bankası'nın çoğunluk hissesi Hazine'ye geçmiştir. Sanayi, tarım, madencilik ve ulaştırma alanlarında kalkınmaya yönelik politikalar benimseyen devlet, Merkez Bankası'nı da kendi bünyesine alarak düşük faizli kredilerle kalkınmayı hedeflemiştir (Er, 2009; s.137).

1923 (Cumhuriyet'in ilanı) – 1980 (Finansal liberalizasyon) döneminde ulusal bankacılık sisteminde yer alan yerel ve yabancı sermayeli bankaların sayıları Tablo 3.3'de gösterilmektedir.

Tablo 3.3: 1923-1980 yılları arasında Türk bankacılık sistemindeki banka sayıları

Yıllar	Yerel	Yabancı	Toplam
1923	18	18	36
1924	20	15	35
1925	24	18	42
1926	24	18	42
1927	31	18	49
1928	39	18	57
1929	43	16	59
1930	45	16	61
1931	47	15	62
1932	45	15	60
1933	47	10	57
1934	44	10	54
1935	45	10	55
1936	44	9	53
1937	40	9	49
1938	41	9	50
1939	37	9	46
1940	35	9	44
1941	35	9	44
1942	34	9	43
1943	33	9	42
1944	34	9	43
1945	33	7	40
1946	35	7	42
1947	33	7	40
1948	35	7	42
1949	36	7	43
1950	37	7	44
1951	37	6	42
1952	39	6	45
1953	43	6	49
1954	46	6	52
1955	49	7	56
1956	52	6	58
1957	54	6	60
1958	56	6	62
1959	54	6	60
1960	53	6	59
1961	48	5	53
1962	47	5	52
1963	47	5	52
1964	44	5	49
1965	44	5	49
1966	42	5	47
1967	42	5	47
1968	43	5	48
1969	43	5	48
1970	43	5	48
1971	42	5	47
1972	41	5	46
1973	39	5	44
1974	39	5	44
1975	39	5	44
1976	37	5	42
1977	39	5	44
1978	40	4	44
1979	40	4	44
1980	40	4	44

Kaynakça: Yüzgün, 1982; s.18-19.

Tablo 3.3’de de görüldüğü gibi, Cumhuriyet’in ilk yıllarında Osmanlı döneminin etkisi devam etmekte, yabancı bankaların etkinliği gözlenmektedir. 1923 yılından 1980 yılına doğru ise yabancı sermayeli bankaların sayısında önemli bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Aynı dönemde, yerel sermayeli bankaların sayısı dönem dönem artmış, dönem dönem azalmıştır. Özetle, Cumhuriyet’in ilk yıllarında, Osmanlı döneminde olduğu gibi yabancı bankalar sektörde etkin iken, ilerleyen yıllarda izlenen politikalar ve gerçekleştirilen reformlar ile ulusal bankacılık sistemi gelişmiş ve yerel bankalar sektörde etkin hale gelmiştir.

1980 yılı itibariyle finansal liberalizasyon akımı tüm dünyada yaygınlaşmaya başlamıştır. 1980 yılında, 24 Ocak kararları ile bu yaklaşım Türkiye’de de gündeme gelmiştir. Planlı dönemde ele alınan ithal ikameci kapalı ekonomi sistemi yerini serbest piyasa modeline bırakmıştır. 1982 yılında Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılmış, 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası kurulmuş, 1989 yılında da altın piyasası kurulmuştur. Bu politikalar ile finans sektörü hem liberalleşmiş, hem de çeşitlilik kazanmıştır. Bankalar Tasfiye Fonu’nun 1983 yılında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na dönüştürülmesi ve bankalara gecikmiş alacaklarına ilişkin kredi kayıp karşılığı ayırma zorunluluğu getirilmesi, dönemin diğer önemli gelişmeleridir. 1985 yılında yeni bankalar yasası yürürlüğe girmiş ve Türk bankacılık sektörü uluslararası standartlara tabi olmaya başlamıştır. 1989 yılında sermayenin de serbest bırakılması ile birlikte, Türk bankaları yurtdışında şubeler açarak dışa açılmaya başlamışlardır (Er, 2009; s.138-140).

Finansal liberalizasyon ile birlikte, yabancı bankalar da Türkiye’de faaliyet göstermeye başlamışlardır. Artan yabancı katılımı ile birlikte sektördeki rekabet yoğunlaşmış ve Türk bankacılık sisteminin etkinliği artmıştır. Ancak, 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz, bankacılık sektörüne olan güveni sarsmıştır. 5 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe giren ekonomik istikrar programı çerçevesinde, sektöre olan güveni yeniden tesis etmek ve bankacılık sisteminde oluşabilecek genel bir krizi önlemek amacı ile, bankalardaki mevduata %100 devlet garantisi getirilmiştir. İlerleyen yıllarda bu durumun haksız rekabet doğurduğu tespit

edilmiş ve 2000 yılında da devlet garantisi kademeli olarak azaltılmıştır (Takan, 2002; s.7).

1980 yılından sonra bankacılık sektöründe holding bankacılığı olgusu ortaya çıkmıştır. Ancak, bir bankanın sermayesinin çoğunluğunun belirli bir holding kontrolünde olması durumu birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Finansal açıdan sıkıntıya düşen bazı holdingler, sahip oldukları bankalardan büyük miktarlarda fon temin etmek suretiyle, banka iflaslarına yol açmışlardır. 1998 ve 1999 yıllarında, Bank Ekspres, İnterbank, Sümerbank, Egebank ve Yurtbank gibi bankalar iflas ederek Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmişlerdir (A.g.e., s.16-17).

Türk lirasının aşırı değer kaybettiği 1994 krizi sonrasında, 1999 yılına kadar toplam 11 bankaya TMSF tarafından el konulmuştur. Bu dönemde Türk bankacılık sektöründe Hazine Müsteşarlığı denetimi sağlamakta, TCMB da uzaktan gözetimi sağlamaktaydı. Ancak, 1999 yılında bu parçalı yapıyı ortadan kaldırmak üzere Türk bankacılık sektöründe tek bir bağımsız denetleyici ve düzenleyici kurumun bulunmasına karar verilmiştir. Bu amaçla, Ağustos 2000'de de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)⁸⁰ kurulmuştur.

1997-1998 Asya ve Rusya krizlerinin etkisinde kalan Türk bankacılık sektöründe, 6 milyar Amerikan Doları civarında yabancı finansal yatırım kaybı yaşanmıştır. Finans sektörünün kredi ihtiyacı artmış, bunun sonucunda da faiz oranları yükselmiştir. Dünya ekonomisinde de yaşanan olumsuz gelişmeler sonucunda yurt dışından sağlanan kaynakların sınırlandırılması ile birlikte reel sektörün faaliyetleri yavaşlamıştır. Bu gelişmeler Türk bankacılık sektörünün aktif kalitesini bozmuştur. Ekonomik krizle birlikte, bankaların kredilerinin geri ödenmesinde sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır. Bankacılık sektöründe artan riskler sonucunda karlılık azalmış ve bazı bankalar faaliyetlerini durdurmuşlardır. Türk bankacılık sektöründe meydana gelen bu gelişmeler, Kasım 2000 bankacılık krizini doğurmuştur (Erdoğan, 2002; s.129-131). Bir sonraki bölümde, kriz dönemindeki ve sonrasındaki gelişmeler aktarılmaktadır.

⁸⁰(http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/kurum_bilgileri/bddk_hakkinda/5802bddkkitapcik16_07son.pdf)

3.2. Kasım 2000 Sonrası Türk Bankacılık Sektörü

Türk bankacılık sektörü 2000 krizi öncesinde birtakım yapısal sorunlar yaşamaktaydı. Bu yapısal sorunlar, Parasız (2005; s.107-108) tarafından aşağıdaki aşağıdaki şekilde özetlenmektedir:

- Kamu bankalarının, Hazine'nin finansal ihtiyacını karşılamada önemli rol almaya başlamaları ile birlikte, bu bankaların görev zararlarında önemli artışlar oluşması ve bu zararların banka aktiflerinde oldukça büyük yer tutması;
- Kamunun finans sektöründen fon talebini arttırması ve iç borç yönetiminin bankacılık sektörüne bağımlılığı sonucunda, bankaların aracılık faaliyetlerini etkin bir şekilde uygulayamamaları;
- Özel sermayeli bankaların, grup ve ortaklarına kullandırdığı kredilerin artması sonucunda aracılık faaliyetlerinin etkinliğinin engellenmiş olması;
- Mali açıdan zayıf olan bankalara karşı alınan tedbirlerde geç kalınmış olunması;
- Bankacılık sektöründe rekabetin sağlanamamış olması.

Bu sorunların eşiğinde Türk bankacılık sistemi 2000 yılına adım atmıştır. Dolayısıyla, ekonomide yaşanan en ufak bir sorunda, bankacılık sektörünün ciddi bir darbe alması kaçınılmaz olmuştur.

9 Aralık 1999 tarihinde, 2000-2002 dönemini kapsayan ekonomik program yürürlüğe girmiştir. Bu program, IMF ile imzalanan stand-by anlaşması ile de desteklenmiştir (Tekkoyun, 2001). Buna rağmen Kasım 2000 krizi önlenememiştir. Kamu bankalarının ve büyük ölçüde DİBS taşıyan Demirbank gibi bazı özel bankaların iç piyasada kısa vadeli borçlanma telaşına girmeleri, Kasım 2000 krizini tetiklemiştir. Özellikle, kamu ihraçlarının %15'ini tek başına

karşılayan Demirbank'ın likidite sorunu çekmesi ve 2000 yılında batması, bunun yanı sıra benzer şekilde kamu iç borçlanma senetlerini ellerinde bulunduran bankaların finansman sıkıntısına düşmeleri sonucunda finans sektörüne ve kamuya duyulan güvenin zayıflaması krizi net olarak doğurmuştur (Aydın, 2006; s.189).

Kasım 2000 krizinin ardından IMF'nin katkısıyla uygulanan ekonomik program da yeniden gözden geçirilmiş ve yapısal reformların hızlandırılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda, stand-by anlaşması uyarınca IMF'den 7.5 milyar dolar ek finansman sağlanmıştır. Böylece, kasım 2000 krizinin etkisi kısmen azaltılmış, mali piyasalar dengelenmiş ve faiz oranları gerilemiştir (A.g.e., s.190). Ancak, 2001 yılının şubat ayında, siyasi gerginliğin de etkisiyle finans piyasalarına karşı bir güvensizlik ortamı oluşmaya başlamıştır. 19 Şubat 2001 tarihinde finans piyasalarındaki hassas denge bozularak sistemik riske dönüşmüş, 22 Şubat 2001 tarihinde de Türk Lirası dalgalanmaya bırakılmıştır. Böylece, bankacılık krizi ve ekonomik kriz iç içe geçmiştir. Şubat 2001 krizinin Kasım 2000 krizinden farkı, krizin yarattığı riskin sistemik hale dönüşmüş olmasıdır. Sistemik risk dolayısıyla bankacılık sektöründe yaşanan likidite sıkışıklığı aşılamamış, ödemeler dengesi kilitlenme düzeyine gelmiştir (Parasız, 2005; s.109).

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonucunda, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması gündeme gelmiştir. Yeniden yapılandırmaya girecek olan bankacılık sektöründe krizlerin sonucunda ortaya çıkan sorunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Parasız, 2005; s.109):

- Bankaların özkaynak yetersizliği ortaya çıkmıştır.
- Likidite ve faiz riski artmıştır.
- Yüksek faiz oranlarından dolayı, bankaların hem kaynak maliyetleri artmış, hem de menkul kıymetlerinin değerinde faiz oranlarındaki artışa bağlı olarak önemli kayıplar oluşmuştur.
- Yüksek faiz oranları, kamu ve fon bankalarının halihazırda var olan kısa vadeli kaynak ihtiyaçlarının maliyetini arttırmıştır.

- 2001 şubat ayında yapılan kur politikası değişikliği sonucunda dalgalanmaya bırakılan döviz kurlarının Türk Lirasının değerinde yarattığı %100'lük kayıp ile birlikte meydana gelen kur riski bankaların zarar etmesine sebep olmuştur.
- Bankacılık sisteminin aktif kalitesi bozulmuştur.
- Karşılık ayrılmayan sorunlu kredilerde artış meydana gelmiştir.
- İç denetim sistemlerinin yetersizliği ortaya çıkmıştır.

Kriz döneminde bankacılık sektöründe ortaya çıkan sorunlar yukarıda özetlenmiştir. Bu dönemde bir çok banka iflas etmiş ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Bu bankalar ve TMSF'ye devredilme tarihleri Tablo 3.4'de gösterilmektedir.

Tablo 3.4: TMSF tarafından el konulan bankalar (1999-2001 dönemi)

Banka	TMSF'ye Geçiş Tarihi
Sümerbank	21.12.1999
Egebank	21.12.1999
Esbank	21.12.1999
Yaşarbank	21.12.1999
Yurtbank	21.12.1999
Etibank	27.10.2000
Bank Kapital	27.10.2000
Demirbank	06.12.2000
Ulusalbank	28.02.2001
İktisat Bankası	15.03.2001
Bayındırbank	07.10.2001
EGS Bank	07.10.2001
Sitebank	07.10.2001
Kentbank	07.10.2001
Toprakbank	30.11.2001

Kaynakça: Özatay, 2009; s.91.

TMSF'ye devrolan bu bankalar ve kriz sonrasında sektörde yaşanan sorunlar, Türk bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Yeniden yapılandırma sürecinde ilk olarak, Nisan 2001 tarihinde “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” yürürlüğe girmiştir. Bu programın temel ilkeleri şunlardır:

- Dalgalı kur sistemi içinde enflasyonla mücadeleyi kesintisiz ve kararlı bir şekilde sürdürmek.
- Bankacılık sektöründe, kamu ve TMSF bünyesindeki bankalar başta olmak üzere, hızlı ve kapsamlı bir yeniden yapılandırmayı gerçekleştirmek

ve bankacılık kesimi ile reel sektör arasındaki ilişkiyi sağlıklı hale getirmek.

- Kamu finansman dengesini bir daha bozulmayacak biçimde güçlendirmek.
- Toplumsal uzlaşmaya dayalı, fedakarlığın tüm kesimlerce adil bir biçimde paylaşılmasını öngören ve enflasyon hedefleri ile uyumlu bir gelirler politikası sürdürmek.
- Bütün bunları etkinlik, esneklik ve şeffaflık ile sağlayacak yapısal unsurların yasal zeminini oluşturmak.

Programın nihai amacı; ekonomide sürdürülebilir gelişme ortamını sağlayarak kaynak kullanma sürecinde verimliliği arttırmak, dışa açık bir yaklaşımla piyasa koşullarında rekabet gücünü geliştirmek ve böylece ekonomik büyümeyi, yatırım ve istihdamı arttırarak ülkenin refah düzeyini kalıcı bir biçimde yükseltmektir. (Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, s.12-13)

Bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılma sürecinde ve güçlü ekonomiye geçiş programı kapsamında finans piyasalarına ilişkin yeni düzenlemeler getirilmiştir. 2001 yılında bankacılık kesiminin açık pozisyonları, takas operasyonu sonucunda kur riskini Hazine'nin üstlenmesi yolu ile kapatılmıştır. TMSF bünyesinde bulunan bankalardan, Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Bank Kapital ve Ulusal Bank, 2001 yılı içinde Sümerbank ile birleştirilmiştir ve yine aynı yıl içinde Oyak Grubu'na satılmıştır. 2001 yılı içinde TMSF bünyesinde bulunan diğer bankalardan Demirbank HSBC'ye, Sitebank ise Novabank'a satılmıştır (Afşar, 2004; s. 142-143). TMSF bünyesinde bulunan, sonrasında el değiştiren ya da kapatılan bankalar Tablo 3.5'te gösterilmektedir.

Tablo 3.5: TMSF bünyesinde bulunan ve sonrasında el değiştiren ya da kapatılan bankalar

TMSF'ye Devrolan Bankalar	İlgili Tarih	Sahiplik Türü	Mevcut Durumu	İlgili Tarih
T.Ticaret Bankası A.Ş.	27.06.1997	(1)	Tasfiyesine karar verildi	14.08.2002
Interbank	07.01.1999	(1)	Etibank bünyesine alındı	02.07.2001
Sümerbank A.Ş.	21.12.1999	(1)	Oyak grubuna satıldı	09.08.2001
Yurtbank A.Ş.	21.12.1999	(1)	Sümerbank ile birleşti	26.01.2001
Egebank A.Ş.	21.12.1999	(1)	Sümerbank ile birleşti	26.01.2001
Eskişehir Bankası T.A.Ş.	21.12.1999	(1)	Etibank bünyesine alındı	02.07.2001
Yaşarbank A.Ş.	21.12.1999	(1)	Sümerbank ile birleşti	26.01.2001
Bank Kapital T.A.Ş.	27.10.2000	(1)	Sümerbank ile birleşti	26.01.2001
Etibank A.Ş.	27.10.2000	(1)	Tasfiyesine karar verildi	28.12.2001
			Bayındırbank ile birleşti	05.04.2002
Demirbank T.A.Ş.	06.12.2000	(1)	HSBC'ye satıldı	13.12.2001
Ulusal Bank T.A.Ş.	28.02.2001	(1)	Sümerbank ile birleşti	20.04.2001
İktisat Bankası T.A.Ş.	15.03.2001	(1)	Tasfiyesine karar verildi	07.12.2001
			Bayındırbank ile birleşti	05.04.2002
Milli Aydın Bankası A.Ş.	09.07.2001	(1)	Denizbank bünyesine alındı	19.12.2002
Kentbank A.Ş.	10.07.2001	(1)	Tasfiyesine karar verildi	14.12.2001
			Bayındırbank ile birleşti	05.04.2002
EGS Bank A.Ş.	10.07.2001	(1)	Bayındırbank ile birleşti	18.02.2002
Toprakbank A.Ş.	30.10.2001	(1)	Bayındırbank ile birleşti	30.09.2002
Pamukbank T.A.Ş.	18.06.2002	(1)	Halk Bankası'na devredildi	12.10.2004
T. İmar Bankası	03.07.2003	(1)	Banka iflas etti	08.06.2005
Birleşik Türk Körfez Bankası	-	(1)	Osmanlı Bankası'na devredildi	29.08.2001
T. Emlak Bankası A.Ş.	-	(2)	Ziraat Bankası'na devredildi	06.07.2001
Osmanlı Bankası T.A.Ş.	-	(3)	Garanti Bankası'na devredildi	11.12.2001
Park Yatırım Bankası A.Ş.	-	(4)	Faaliyet izni kaldırıldı	06.12.2000
Okan Yatırım Bankası A.Ş.	-	(4)	Faaliyet izni kaldırıldı	09.07.2001
Atlas Yatırım Bankası A.Ş.	-	(4)	Faaliyet izni kaldırıldı	10.07.2001
Kıbrıs Kredi Bankası Ltd.	-	(5)	Faaliyet izni kaldırıldı	28.09.2000
Rabobank A.Ş.	-	(5)	Faaliyet izni kaldırıldı	02.04.2002

Kaynakça: TBB, Faaliyeti Sona Eren Bankalar (<http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/banka-bilgileri/tarihsel-bilgiler/68>)

- (1) Özel Sermayeli Ticari Banka
- (2) Kamu Sermayeli Ticari Banka
- (3) Türkiye'de Kurulu Yabancı Banka
- (4) Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası
- (5) Türkiye'de Şube Açan Yabancı Banka

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması için yapılan düzenlemeler sonucunda sektörün toparlanmaya başlaması 2003 yılını bulmuştur. Kriz sonrasında, bankaların bir bölümü TMSF'ye devredilmiş, bir bölümü de diğer bankalarla birleşmiştir. 2000 yılında sektörde toplam 79 banka bulunmakta iken, 2003 yılında bu sayı 55'e düşmüştür. Özel mevduat bankalarının sayısı azalırken, 2005 yılı itibari ile yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısında artış gözlenmeye başlamıştır (Coşkun ve diğ., 2012; s.28-29). Kriz sonrasında Türk bankacılık sektörünün yapısal göstergeleri Tablo 3.6'da gösterilmektedir.

Tablo 3.6: Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonrasında Türk bankacılık sektörünün yapısal göstergeleri

Yıllar	2000	2001	2002	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Banka Sayısı	79	61	54	47	46	46	45	45	45	44	45	45
Kamu Mevd. Bank.	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel Mevd. Bank.	28	22	20	17	14	11	11	11	11	11	12	11
TMSF'de	11	6	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Yabancı Mevd. Bank.	18	15	15	13	15	18	17	17	17	16	16	17
Kalkınma ve Yatr. Bank.	18	15	14	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Şube Sayısı	7 837	6 908	6 106	6 247	6 849	7 619	8 790	9 027	9 465	9 834	10 234	11 021
Personel Sayısı	170 401	137 495	123 271	132 258	143 143	158 534	171 598	172 402	178 503	181 418	186 098	197 465

Kaynakça: TBB, Banka Grupları Bazında Seçilmiş Bazı Bilgiler (<http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/banka-bilgileri/tarihsel-bilgiler/68>).

2003 yılı itibari ile toparlanmaya başlayan Türk bankacılık sektöründe, Tablo 3.6’da da görüldüğü gibi, 2000 yılından sonra özel sermayeli mevduat bankalarının ve TMSF bünyesinde bulunan bankaların sayısında önemli bir azalış meydana gelmiştir. Öte yandan, Tablo 3.7’de görüldüğü gibi, 2005 yılından itibaren yabancı bankaların mevduatlarında önemli oranda artış meydana gelmiştir. Bir başka ifadeyle, krizi fırsat bilen yabancı sermayeli bankalar, Türkiye’de bankacılık faaliyetlerinde bulunmak için girişimlerde bulunmaya başlamışlardır. Tablo 3.7’de 2002 yılı sonrasında seçilmiş bilanço verileri ile Türk bankacılık sektöründeki yabancı bankaların gelişimi aktarılmaktadır.

Tablo 3.7: 2002-2013 döneminde, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı bankaların seçilmiş bilanço verileri (milyon TL)

Yıllar	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aktifler	6.624	6.943	10.346	20.715	59.323	84.335	104.797	107.487	135.572	158.187	174.315	250.153
Krediler ve Alacaklar	2.248	2.772	4.790	10.473	33.393	52.774	64.731	64.266	81.425	93.242	110.358	154.807
Mevduat	3.457	3.545	6.201	12.242	37.420	51.467	60.234	65.369	78.349	93.165	103.818	140.637
Özkaynaklar	1.387	1.665	2.082	3.300	7.114	11.144	13.180	15.809	18.439	18.810	23.203	25.691
Faiz Gelirleri	1.273	1.009	1.265	2.458	6.595	10.821	14.120	13.596	12.334	13.555	17.041	18.041
Faiz Giderleri	544	375	587	1.280	3.631	6.079	7.736	5.754	4.884	6.474	7.780	7.993
Faiz Dışı Gelirler (Net)	432	576	725	1.010	2.265	1.964	1.639	1.999	1.870	2.339	3.001	3.092
Faiz Dışı Giderler	515	703	805	1.317	2.851	3.947	4.743	4.987	5.605	5.692	6.618	7.904
Vergi Öncesi Kâr	266	351	362	702	1.795	2.086	1.778	2.401	2.446	2.542	3.236	1.976

Kaynakça: TBB, Banka Grupları Bazında Seçilmiş Bazı Bilgiler (<http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/banka-bilgileri/tarihsel-bilgiler/68>).

Yabancı bankaların seçilmiş bilanço kalemlerinde (aktif, mevduat, vb.) tutar olarak bir artışın meydana geldiği Tablo 3.7’de görülmektedir. Ancak, yabancı bankaların 2002-2013 yılları arasındaki gelişimi, seçilmiş bilanço kalemlerindeki oransal artış ne seviyede olmuştur? TBB’den alınan veriler doğrultusunda, yabancı sermayeli bankaların, seçilmiş bilanço kalemleri cinsinden, Türk bankacılık sektörü içindeki payı ve bunun gelişimi Tablo 3.8’de gösterilmektedir.

Tablo 3.8: Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörü içerisindeki payı

Yıllar	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aktifler	%3.10	%2.70	%3.30	%5.20	%12.20	%15.00	%14.80	%13.40	%14.00	%13.60	%13.40	%15.20
Krediler ve Alacaklar	%3.90	%3.90	%4.60	%6.80	%15.30	%18.80	%17.60	%16.80	%16.00	%14.00	%14.30	%15.20
Mevduat	%2.40	%2.20	%3.10	%4.80	%11.90	%14.40	%13.20	%12.80	%12.70	%13.30	%13.40	%14.90
Özkaynaklar	%5.40	%4.60	%4.50	%6.10	%12.20	%15.10	%15.90	%14.80	%14.20	%13.50	%13.20	%13.80
Faiz Gelirleri	%2.80	%2.60	%3.10	%5.80	%12.10	%15.60	%16.70	%16.20	%16.20	%15.70	%15.90	%16.70
Faiz Giderleri	%1.70	%1.30	-	%5.30	%10.70	%13.90	%14.50	%13.70	%13.10	%13.70	%14.00	%15.70
Faiz Dışı Gelirler (Net)	%6.00	%4.70	%8.40	%9.80	%19.10	%13.90	%12.30	%12.60	%9.90	%12.10	%14.30	%13.00
Faiz Dışı Giderler	%5.30	%6.60	%7.30	%8.90	%19.50	%22.80	%22.80	%23.20	%22.80	%21.10	%21.10	%21.00
Vergi Öncesi Kâr	%7.50	%4.30	%3.90	%7.70	%12.70	%11.80	%11.20	%9.90	%9.30	%10.60	%11.10	%6.90

Kaynakça: TBB, Banka Grupları Bazında Seçilmiş Bazı Bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

3.3. 2012 Yılı Sonu İtibariyle Türk Bankacılık Sektörü

2012 Aralık ayı sonu itibariyle Türk bankacılık sektöründe; 3 adet kamu sermayeli mevduat bankası, 12 adet özel sermayeli mevduat bankası, 1 adet TMSF bünyesinde banka, 10 adet Türkiye’de kurulmuş olan yabancı banka, 6 adet Türkiye’de şube açmış olan yabancı banka, 3 adet kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankası, 6 adet özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankası ve 4 adet yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere toplam 45 banka faaliyet göstermektedir. Türk bankacılık sektöründe faal olan kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki bankaların kuruluş tarihleri ve kuruluşlarından bu yana sermaye yapılarında meydana gelen değişiklikler Tablo 3.9’da görülebilir.

Tablo 3.9: 2012 Aralık sonu itibariyle Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankalar ve tarihsel gelişimleri

Banka	Kuruluş	Halka Açılış	Notlar
Adabank A.Ş.	1985	-	Yabancılaşma olmamıştır
Akbank T.A.Ş.	1948	1990	2006: %20 Citibank Overseas Investment Inc
Alternatif Bank A.Ş.	1992	1995	2013: %74.25 Commercial Bank of Qatar
Anadolubank A.Ş.	1996	-	Yabancılaşma yaşamamıştır
Arap Türk Bankası A.Ş.	1976	-	Türk(%65) ve Arap(%35) sermayeli ortak girişim bankası
Bank Mellat	1982	-	Yabancı banka şubesidir
Birleşik Fon Bankası	1958	-	Yabancılaşma olmamıştır
Burganbank A.Ş.	1992	-	2007: %70 Eurobank EFG Holding (Lüksemburg) 2012: %99.76 Burganbank S.A.K. (Kuveyt)
Citibank A.Ş.	1981	-	Kuruluşunda şube olarak başlayan banka 2004 yılında A.Ş. olarak faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır
Denizbank A.Ş.	1997	2004	2006: %74.99 Dexia Participation Belgique S.A. (Belçika-Fransa) 2012: %99.85 Sberbank Rossii (Rusya)
Deutsche Bank A.Ş.	1988	-	2004’te mevduat kabul etme yetkisi almıştır
Fibabanka A.Ş.	1984	-	1984: Manufacturers Hanover Trust Company (şube) 1991: Manufacturers Hanover Bank A.Ş. (Türkiye’de kurulu yabancı banka) 1997: %100 Sitebank (Özel sermayeli yerel banka) 2002: %100 Novabank S.A. (Türkiye’de kurulu yabancı banka) 2010: %95 Credit Europe Bank (Hollanda) (Fiba Grubu-yerel) 2012: %97.63 Fiba Holding A.Ş. (Özel Sermayeli yerel banka)
Finans Bank A.Ş.	1987	1990	2006: %46 National Bank of Greece S.A. (Yunanistan) 2007: %40 National Bank of Grece S.A. (hisseleri geri toplamıştır) 2008: %9.68 National Bank of Grece S.A. (Türkiye’de kurulu yabancı banka)
Habib Bank Limited	1983	-	Yabancı banka şubesidir
HSBC Bank A.Ş.	1990	-	Türkiye’de kurulu yabancı banka
ING Bank A.Ş.	1984	-	1984: The First National Bank of Boston (şube) 1990: The First National Bank of Boston A.Ş. (Türkiye’de kurulu yabancı banka) 1994: %100 Oyakbank A.Ş. (Özel sermayeli yerel banka) 2007: %100 ING Bank A.Ş. (Hollanda)
JPMorgan Chase Bank N.A.	1984	-	Yabancı banka şubesidir
Portigon AG	1985	-	1985: Standart Chartered Bank olarak kurulmuştur 1990: Westdeutsche Landesbank Europe A.G. olarak değişmiştir (Almanya) 1997: Westdeutsche Landesbank Girozentrale olarak değişmiştir (Almanya) 2002: WestLB AG (Almanya) olarak değişmiştir 2012: Portigon AG (Almanya) olarak değişmiştir
Şekerbank T.A.Ş.	1953	1996	2006: %33.98 Bank Turanalem JSC. (Kazakistan)
Société Générale SA	1989	-	Yabancı banka şubesidir (Fransa)

Tekstil Bank A.Ş.	1986	1990	Yabancılaşma olmamıştır
The Royal Bank of Scotland Plc.	1921	-	1921: Holantse Bank Uni N.V. olarak kurulmuştur 1995: ABN Ambro Bank N.V. olarak değişmiştir 2010: The Royal Bank of Scotland N.V.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1927	2000	2005: %42.125 BNP Paribas 2011: %25.8 BNP Paribas (Hisse toplama ve Fortis'i devralma) 2007: %40 National Bank of Kuwait (Kuveyt)
Turkish Bank A.Ş.	1982	-	Yabancılaşma olmamıştır
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1863	-	Yabancılaşma olmamıştır
T. Garanti Bankası A.Ş.	1946	1990	2005: %25.5 General Electric Grubu
T. Halk Bankası A.Ş.	1938	2007	Yabancılaşma olmamıştır
T. İş Bankası A.Ş.	1924	1998	Yabancılaşma olmamıştır
T.Vakıflar Bankası T.A.O.	1954	2005	Yabancılaşma olmamıştır
Turkland Bank A.Ş.	1986	-	1986: Bank of Bahrain and Kuwait B.S.C. olara kurulmuştur 1992: %100 Tasarruf ve Kredi Bankası (Şahenk ve Doğu grubu) 1997: %100 MNG Bank A.Ş. (MNG grubu) 2007: %50 Arap Bank Plc 2007: %41 BankMed
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1944	1987	2005: %57,38 Unicredit & Koç ortaklığı (%29,19 Yabancı) 2006: %22,8 Unicredit & Koç ortaklığı (%40,18 Yabancı)

Kaynakça: TBB, Faaliyet Gösteren Bankalar, Faaliyeti Sona Eren Bankalar, Banka Faaliyet Raporları

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: YABANCILAŞMA SÜRECİNİN TÜRKİYE’DE FAALİYET GÖSTEREN BANKALARIN SEÇİLMİŞ RASYOLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümünde yer alan özgün araştırma, son 10 yılda artan yabancı sermaye girişinin, Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların seçilmiş rasyoları üzerindeki etkisini ölçmek üzere gerçekleştirilmiştir. Yalnızca ticari bankalar üzerinden gerçekleştirilen ve 2002-2012 dönemini kapsayan araştırmada panel veri regresyon yöntemi kullanılmıştır.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Finansal serbestleşme süreci sonucunda ve yaşanan finansal krizler ile birlikte son yıllarda, kârlı pazarlar arayışında olan gelişmiş ülkelerden, fona ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkelere doğru sermaye akımları artmaya başlamıştır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerini yaşayan Türk bankacılık sektörü, yabancı bankalar için bir fırsat haline gelmiştir ve 2003 yılından itibaren Türk bankacılık sektöründeki yabancı sermaye payı artmaya başlamıştır.

Bu tez çalışmasının amacı, artan yabancı sermayenin, Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini tespit etmektir. Bu etkileri tespit etmek amacıyla Unite Sullivan’dan (2003) esinlenilerek aşağıdaki bölümde yer alan hipotezler oluşturulmuştur.

4.2. Hipotezler

- Hipotez 1 : Yabancı sermayede artış, faiz marjlarında azalışa yol açar.

Faiz marjı, faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki farkın toplam aktif içindeki payı ile ölçülmektedir. Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörüne

katılımı ile birlikte rekabetin artacağı, dolayısıyla faiz gelirlerinin düşeceği öngörülmüştür. Yabancı sermayedeki artışın, faiz marjlarını düşüreceği beklenmektedir.

- Hipotez 2 : Yabancı sermayede artış, muhasebe karlarında azalışa yol açar.

Muhasebe karı, vergi öncesi karın toplam aktif içindeki payı ile ölçülmektedir. Türk bankacılık sektörüne giren yabancı bankaların, Türk reel sektörüne ilişkin bilgi birikimleri ve tecrübeleri yerel sermayeli bankalardan daha az olacağı için yabancı bankaların maliyetlerinin de göreceli olarak daha yüksek olabileceği öngörülmektedir. Ayrıca, rekabetin de etkisiyle faiz marjlarının düşeceği, dolayısıyla muhasebe karlarının da azalacağı beklenmektedir.

- Hipotez 3 : Yabancı sermayede artış, kredi dışı faaliyetlerde artışa yol açar.

Kredi dışı faaliyetler, faiz dışı gelirlerin toplam aktif içindeki payı ile ölçülmektedir. Literatürde yabancı banka girişlerinin, yerel bankacılık sektörünü etkinleştirdiği yaygın olarak bulunmuş bir sonuçtur. Burada da sonuçların aynı şekilde olacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, yabancı sermayedeki artışın, kredi dışı faaliyetleri arttıracığı beklenmektedir.

- Hipotez 4 : Yabancı sermayede artış, kısa vadede risk artışına yol açar.

Kısa vadede risk, takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payı ile ölçülmektedir. Yabancı banka girişleri kısa vadede ev sahibi ülkenin bankacılık sektöründeki rekabeti arttırmakta, yerel bankaları daha etkin çalışmaya zorlamaktadır. Birbirleri ile rekabet halinde olan bankalardan özellikle yerel sermayeli olanlar, kredi verme faaliyetinde daha agresif bir tutum içine girebilirler. Bu durum, kredibilitesi düşük olan müşterileri de kredilendirme ile sonuçlanabilir. Dolayısıyla, yabancı sermayedeki artışın, kısa vadede risk artışına yol açması beklenmektedir.

4.3. Araştırmada Kullanılan Veri Seti

Araştırmada kullanılan veriler, Türk bankacılık sektöründe 2002-2012 yılları arasında faaliyet göstermiş olan ticari bankalara ilişkin verilerdir. Kalkınma ve yatırım bankaları, uzun dönemli kaynak sağlayan bankalar olduklarından ve mevduat kabul etmediklerinden dolayı araştırmanın kapsamı dışında tutulmuşlardır. Araştırmanın kapsamında olan 31 adet ticari bankanın listesi Tablo 4.1’de yer almaktadır.

Tablo 4.1: Araştırmanın veri setinde yer alan mevduat bankaları

Adabank A.Ş.	JPMorgan Chase Bank N.A.
Akbank A.Ş.	Portigon AG
Alternatif Bank A.Ş.	Société Générale (SA)
Anadolubank A.Ş.	Şekerbank T.A.Ş.
Arap Türk Bankası A.Ş.	Tekstil Bankası A.Ş.
Bank Mellat	The Royal Bank of Scotland Plc.
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	Turkish Bank A.Ş.
Burganbank A.Ş.	Turkland Bank A.Ş.
Citibank A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Denizbank A.Ş.	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
Deutsche Bank A.Ş.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
Fibabanka A.Ş.	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Finansbank A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.
Habib Bank Limited.	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
HSBC Bank A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
ING Bank A.Ş.	

2002 – 2012 dönemini kapsayan çalışmada veri seti, TBB tarafından yayınlanan bankaların seçilmiş finansal oranlarından, bankaların faaliyet raporlarından ve bağımsız denetim raporlarından, TCMB istatistiklerinden ve TÜİK’den temin edilerek oluşturulmuştur. Veriler yıllık olup, 2001 krizi sonrasında Türk bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma döneminin başlaması ve 2002 yılından itibaren Türk bankacılık sektöründe enflasyon muhasebesinin uygulanmaya başlanmış olmasından dolayı çalışmada 2002 yılından sonrası ele alınmaktadır.

4.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada ekonometrik analiz yöntemi olarak panel veri regresyon yöntemi kullanılmış olup, analizler R programı vasıtası ile gerçekleştirilmiştir.

Panel veride aynı kesit gözlemlerinin belli bir zaman dilimindeki değişimi gözlenir. Bir başka deyişle, panel veri regresyon yöntemi ile kesit analizi ve zaman serisi analizi birleştirilmektedir (Güriş ve Çağlayan, 2005; s.8;12).

Panel verinin, kesit veri ya da zaman serisi veriye göre üstünlükleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Baltagi, 1995; s.4-6; Hsiao, 2003; s.1-2).

- Panel veride kesitlerin zaman içerisindeki değişimi ele alındığı için birimlerin heterojen olduğu varsayılır. Panel veri tahmin teknikleri, kesit biriminde yer alan özneye özgü değişkenlere yer vererek, heterojenliği dikkate almaktadır.
- Panel veri, kesit verisini ve zaman serisi verisini birleştirdiği için daha açıklayıcıdır. Değişkenleri arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu oluşmasını azaltır.
- Verilerin toplulaştırılmasında bilgi kayıpları diğer veri setlerine oranla daha azdır.
- Kesit verisi ve zaman serisi verisi ile ele alınması zor olan karmaşık modeller (ölçek ekonomileri gibi..) panel veri yöntemi ile daha iyi ele alınabilir.

Panel veri yönteminde kesitte bulunan birimlerin tamamının aynı zaman diliminde gözlenmesi gerekmemektedir. Dengeli panel ve dengesiz panel olmak üzere iki farklı panel grubu ile de testler yapılabilmektedir (Woolridge, 2012; s.491).

- **Dengeli Panel:** Bir panelde her bir birimin aynı gözlem sayısına sahip olduğu durumdur.
- **Dengesiz Panel:** Bir panelde her bir birimin farklı gözlem sayısına sahip olduğu durumdur (Bazı yıllar için gözlem olmayabilir) .

Panel veri regresyon yönteminde iki adet temel yaklaşım vardır. Bu temel yaklaşımlar, sabit etkiler yaklaşımı ve rassal etkiler yaklaşımıdır. Greene (2003; s.287-294), bu iki yaklaşımı aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

1. Sabit Etkiler Yaklaşımı:

$$Y_{it} = X_{it}\beta + \alpha_i + e_{it}$$

Y_{it} bağımlı değişkeni, X_{it} açıklayıcı değişken vektörünü, β eğim katsayılarını, e_{it} hata terimini ve α_i sabit terimi ifade etmektedir.

Sabit etkiler modelinde, birimlerin davranışları arasındaki farklılıkların sabit terimdeki farklılıklardan ortaya çıktığı varsayılmaktadır. Bu modelde, hem zaman, hem kesit katsayılarının eğimleri sabittir. Görülmeyen bireysel etkilerin, modelde bulunan açıklayıcı değişkenlerden kaynaklandığı varsayılmaktadır. Sabit terimin kesitler arasında sabit, zaman içerisinde değişebildiğini; sabit terimin zaman içerisinde sabit, her bir birim için değişebildiğini varsayarak zamanın ve kesitlerin etkisi gözlenebilmektedir.

2. Rassal Etkiler Yaklaşımı:

$$Y_{it} = X_{it}\beta + \alpha_i + (e_{it} + u_{it})$$

Y_{it} bağımlı değişkeni, X_{it} açıklayıcı değişken vektörünü, β eğim katsayılarını, e_{it} hata terimini, u_{it} birimlerde meydana gelen farkların hatasını ve α_i sabit terimi ifade etmektedir.

Rassal etkiler modelinde, yatay kesit verilerinin sabit terimlerinin rassal olarak dağıldığı varsayılır. Kesitlere veya zamana bağlı olarak meydana gelen değişimler, hata teriminin bir bileşeni olarak yerini alır. Böylece, sabit etkiler modelinde meydana gelen serbestlik derecesi kaybı elimine edilir.

Panel veri setine uygulanacak modelin seçimi Hausman testi ile yapılır. Asimptotik olan ve χ^2 dağılımına sahip olan bu test istatistiği; birimlerde meydana gelen farkların hatası ile açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyonu test etmektedir (Kök ve Şimşek)⁸¹.

⁸¹ (<http://www.deu.edu.tr/userweb/recep.kok/dosyalar/panel2.pdf>)

Bu araştırmada kullanılan yöntem de, panel veri regresyon yöntemi olup, model aşağıdaki gibidir:

$$Y_{it} = aY_{b_{it}} + bB_{it} + cC_t + dD_{it} + eH_{it} + \alpha_i + e_{it}$$

Y, finansal performans vektörünü; $Y_{b_{it}}$, yabancı sahipliği gösteren değişkeni; B_{it} , banka verileri vektörünü; C_t , genel ekonomik veriler vektörünü; D_{it} , bankanın devlet bankası olup olmadığını gösteren kukla değişkeni, H_{it} ise bankanın halka açık olup olmadığını gösteren kukla değişkeni ifade etmektedir.

Yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini ölçmek için kurulan hipotezler, Tablo 4.2’de yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenler ile test edilmektedir. Testler %90 güven aralığında yapılmaktadır.

Tablo 4.2: Araştırmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler

Bağımlı Değişkenler	Bağımsız Değişkenler
• (Faiz gelirleri-faiz giderleri) / toplam aktif • Vergi öncesi kar / toplam aktif • Faiz dışı gelirler (net) / toplam aktif • Takipteki krediler (brüt) / toplam krediler	• Bankadaki yabancı sermaye payı (yabancı sermaye / toplam sermaye) • Bankanın yabancı sermayeli olup olmadığını gösteren kukla değişken • Bankanın halka açık olup olmadığını gösteren kukla değişken • Bankanın devlet bankası olup olmadığını gösteren kukla değişken • Likit aktifler / toplam aktifler • Özkaynaklar / (kredi+piyasa+operasyonel riske esas tutar) • Bankanın toplam aktifleri / sektördeki toplam aktif • Enflasyon oranı • Gayri Safi Yurt İçi Hasıladaki yıllık reel yüzde değişimi gösteren reel büyüme oranı • Yıllık faiz oranlarındaki değişim

Bağımlı değişkenlerden;

- (1) faiz gelirleri ile faiz giderleri farkının toplam aktiflere oranı, birinci hipotezin testinde,
- (2) vergi öncesi karın toplam aktife oranı, ikinci hipotezin testinde,
- (3) net faiz dışı gelirlerin toplam aktif içindeki payı, üçüncü hipotezin testinde,
- (4) takipteki kredilerin (brüt) toplam krediler içindeki payı dördüncü hipotezin testinde

kullanılmaktadır. Hipotezlerde ele alınan bu değişkenlerin; yıllara göre değişimini gösteren tablolara Ek A1-4'ten, bankalara ve yıllara göre hetorejenliğini gösteren tablolara ise Ek B1-8'den ulaşılabilir.

Ayrıca, yabancı sahipliğini ifade eden kontrol değişkeni, bankanın devlet bankası olup olmadığını belirten kukla değişken, bankanın halka açık olup olmadığını belirten kukla değişken, bankacılık sektörünün seçilmiş finansal oranları ve genel ekonomik durumu gösteren oranlar; bağımsız değişkenler olarak kullanılmaktadır. Bağımsız değişkenlerin sınıflandırılmış haldeki listesi Tablo 4.3'te yer almaktadır.

Tablo 4.3: Analizde kullanılan bağımsız değişken grupları

Kontrol Değişkenler	Bankaların Finansal Oranları	Genel Ekonomik Veriler
Bankadaki yabancı sermaye payı (yabancı sermaye / toplam sermaye)	Likit aktifler / toplam aktifler	Enflasyon oranı
Bankanın yabancı sermayeli olup olmadığını gösteren kukla değişken	Özkaynaklar / (kredi + piyasa + operasyonel riske esas tutar)	Gayri safi yurt içi hasıladaki yıllık reel yüzde değişimi gösteren reel büyüme oranı
Bankanın halka açık olup olmadığını gösteren kukla değişken	Bankanın toplam aktifleri / sektördeki toplam aktif	Yıllık faiz oranlarındaki değişim
Bankanın devlet bankası olup olmadığını gösteren kukla değişken		

İlk bağımsız değişken yabancı sahipliğini ifade eden değişkendir. Yabancı sahiplik değişkeni iki farklı şekilde ele alınmaktadır. Birincisi kukla değişkendir. Bankanın sermayesinin %50 ve daha fazlasının yabancılara ait olması durumunda banka, “yabancı banka” olarak tanımlanmaktadır. Bankaların yıllık faaliyet raporları ele alınmış ve yıl sonlarındaki sermaye paylarına bakılarak bir bankanın yabancı sermayeli olup olmadığını gösteren kukla değişken oluşturulmuştur. İkincisi ise sürekli değişkendir. Bankaların faaliyet raporları ele alınarak yıl sonundaki sermaye payları çıkarılmıştır. Çıkarılan sermaye yapılarında, herbir bankanın sermayesindeki yabancı sermaye oranı hesaplanarak sürekli değişken oluşturulmuştur. İki ayrı değişken ile de elde edilen sonuçlar farklılık göstermediği için, ilerleyen bölümlerde sürekli değişken ile yapılan testler

özetlenecektir. Kukla değişken ile elde edilen sonuçların özet tabloları da Ek C1’de incelenebilir.

Yabancı sermaye varlığını belirten değişkenin dışında, bankanın halka açık olup olmadığını gösteren “Pdummy” kukla değişkeni ve bankanın devlet bankası olup olmadığını gösteren “Sdummy” kukla değişkeni modele dahil edilmiştir. Araştırmanın kapsamında olan 31 adet ticari bankanın 12 tanesi halka açıktır. Bu bankalar Tablo 4.4’de listelenmiştir.

Tablo 4.4: Örneklemde yer alan halka açık bankalar

Akbank A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Alternatif Bank A.Ş.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
Denizbank A.Ş.	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Finansbank A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.
Şekerbank T.A.Ş.	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
Tekstil Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

Regresyon analizlerinde, bağımsız değişken olarak, sistemdeki yabancı sermaye varlığını ölçmek için kullanılan sürekli değişkenin dışında bankaların seçilmiş oranları da kullanılmıştır. Bunlar; bankanın aktiflerinin ne derece likit olduğunu gösteren likit aktifler / toplam aktifler oranı, bankanın taşıdığı toplam riske karşılık elinde bulundurduğu özkaynağı gösteren özkaynaklar / (kredi + piyasa + operasyonel riske esas tutar) oranı, ve bankanın sektörün toplam aktifleri içindeki payını gösteren, bankanın toplam aktifleri / sektördeki toplam aktif oranıdır.

Son bağımsız değişken grubu da ülkenin ekonomik durumuna ilişkin göstergeleri içermektedir. Regresyon analizlerine dahil edilen ekonomik göstergeler ile, Türkiye’nin yıldan yıla değişim gösteren ekonomik durumu ele alınmış olup, bankacılık sektörü üzerindeki olası etkisi gözardı edilmemiştir. Bu göstergeler şöyle sıralanabilir:

- (1) tüketici fiyat endeksindeki yıllık yüzde değişimi ile ifade edilen enflasyon oranı;
- (2) gayri safi yurt içi hasıladaki yıllık reel yüzde değişim ile ifade edilen reel büyüme oranı ve;

(3) yıllık faiz oranlarındaki değişim⁸².

4.5. Araştırmanın Bulguları

Bu çalışmada, yabancı sermaye girişlerinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Bu kapsamda, Unite ve Sullivan'ın (2003) çalışmasından esinlenilerek kurulan hipotezler %90 güven aralığında test edilmiştir. Çalışmada panel veri regresyon yöntemi kullanılmış olup, her bir hipotez için ayrı ayrı regresyon denklemi kurulmuştur. Analizlerde kurulan panellerin tamamı dengesiz (*unbalanced*) paneldir. Bunun sebebi, bazı yıllarda mevcut bilginin bulunmaması ve daha anlamlı sonuç almak için aykırı değerlerin veri setinden çıkarılmış olmasıdır. Yapılan Hausman testi sonucunda; 2. ve 3. hipotezler için sabit etkiler modeli kullanılırken, 1. ve 4. hipotezler için ise rassal etkiler modeli kullanılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler için kullanılan kısaltmalar Tablo 4.5'te yer almaktadır.

Tablo 4.5: Bağımlı ve bağımsız değişkenler için analizlerde kullanılan kısaltmalar

Bağımlı Değişken	
NIM	(faiz gelirleri - faiz giderleri) / toplam aktif
Profit	vergi öncesi kar / toplam aktif
Nint_income	faiz dışı gelirler (net) / toplam aktif
Risk	takipteki krediler (brüt) / toplam krediler
Bağımsız Değişken	
Fcont	yabancı sahiplik yüzdesi
Fdummy	bankanın yabancı banka olup olmadığını gösteren değişken (1)
Pdummy	bankanın halka açık olup olmadığını gösteren kukla değişken
Sdummy	bankanın kamu bankası olup olmadığını gösteren kukla değişken
Bankaların Oranları	
Likit	likit aktifler / toplam aktifler
Syapisi	öz kaynaklar / (kredi + piyasa + operasyonel riske esas tutar)
Buyukluk	bankanın toplam aktifleri / sektördeki toplam aktif
Genel Ekonomik Veriler	
Enf	enflasyon oranı (TÜFE)
Int	Yıllık faiz oranlarındaki değişim (2)
Growth	GSYH'daki yıllık reel yüzde değişimi gösteren reel büyüme oranı

(1) Bir bankanın sermayesinin %50'si ve daha fazlası yabancı ise, o banka yabancı sermayeli bankadır.

(2) (Bankalarca mevduatlara uygulanan azami faiz oranı / Enflasyon oranı) - 1

⁸² (bankalarca mevduatlara uygulanan azami faiz oranı / enflasyon oranı) - 1

Tablo 4.6’da sabit etkiler modeli ile, Tablo 4.7’de ise rassal etkiler modeli ile yapılan analizlerin sonuçları yer almaktadır. Hipotezlerin açıklayıcı istatistikleri Ek D1’de incelenebilir. Analizlerin sonucunda, yabancı sermayedeki artışın Türk bankacılık sektörünün muhasebe karlarının azalışına yol açtığı tespit edilmiştir. Öte yandan, yabancı sermayedeki artış ile faiz marjları, kredi dışı faaliyetler, ve kısa vadeli risk göstergeleri ile arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Muhasebe karları açısından sonuçlar Filipin bankacılık sektörü üzerine yapılmış olan Unite ve Sullivan’ın (2003) çalışması ile örtüşmekte, ancak diğer hipotezler açısından farklılık göstermektedir. Analiz sonuçlarının Unite ve Sullivan’ın (2003) çalışmasındaki bulgularla karşılaştırılması Tablo 4.8’de gösterilmektedir.

Tablo 4.6: Sabit etkiler modeli

Bağımlı Değişken	Muhasebe Karı (Profit)	Kredi Dışı Faaliyetler (Nint_income)
Fcont	-0.021*** (0.008)	-0.003 (0.007)
Pdummy	0.295 (1.169)	0.251 (1.120)
Sdummy	0.125 (3.20)	0.231 (3.066)
Likit	-0.010 (0.015)	-0.008 (0.015)
Syapisi	0.020*** (0.006)	0.006 (0.005)
Buyukluk	0.540** (0.260)	0.057 (0.249)
Enf	-0.009 (0.026)	0.122*** (0.025)
Int	0.432 (0.352)	1.491*** (0.338)
Growth	-0.094** (0.038)	0.024 (0.037)
R ²	8.72	14.13

Signif. codes: 0 '***' 0.01 '**' 0.05 '*' 0.1 '.' 1

Elde edilen sonuçlara göre, yabancı banka girişleri ile karlılık arasındaki ilişki istatistikî olarak anlamlı ve negatif yönlüdür. Başka bir deyişle, yabancı sermayedeki artış, muhasebe karlarında azalışa sebep olmaktadır. Bu durumun bankacılık sisteminde artan rekabetten kaynaklandığı düşünülebilir. Muhasebe karlarını istatistikî olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönde etkileyen diğer değişken, reel büyüme oranıdır. Ülkenin ekonomik gelişmişliği ile bankaların

karlılığı ters orantılıdır. Ayrıca, sermaye yapısı ve aktif büyüklüğü ile muhasebe karı arasında da istatistikî olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Sermaye yapısı sağlam olan bankaların karlılıkları da yüksektir. Bununla birlikte, bankaların aktif büyüklükleri arttıkça karlılıkları da artmaktadır.

Kredi dışı faaliyetleri ele alan analizde ise, yabancı sermayedeki artışın kredi dışı faaliyetler üzerindeki etkisi istatistikî olarak anlamlı değildir. Kredi dışı faaliyetleri yalnızca ülkenin ekonomik durumuna ilişkin göstergelerin etkilediği tespit edilmiştir. Enflasyon oranı ve faizlerdeki artış, faiz dışı gelirlerin toplam aktif içindeki payı ile ifade edilen kredi dışı faaliyetleri de arttırmaktadır. Bu durum, faizlerde yükseliş olduğunda, reel sektörün kredi talebini azalttığı, dolayısıyla da bankaların kredi dışı aktivitelere yöneldiği şeklinde açıklanabilir.

Tablo 4.7: Rassal Etkiler Modeli

Bağımlı Değişken	Faiz Marjları (NIM)	Kısa Vadeli Risk (Risk)
Fcont	0.006 (0.007)	0.002 (0.014)
Pdummy	0.801 (0.793)	-4.481** (1.734)
Sdummy	2.870** (1.167)	1.022 (3.885)
Likit	-0.006 (0.013)	-0.051* (0.029)
Syapisi	0.0284*** (0.005)	0.086*** (0.017)
Buyukluk	-0.138* (0.081)	0.409* (0.214)
Enf	0.113*** (0.031)	0.228*** (0.059)
Int	0.004 (0.430)	0.700 (0.769)
Growth	-0.171*** (0.048)	-0.093 (0.085)
R ²	19.04	20.31

Signif. codes: 0; '***' 0.01; '**' 0.05; '*' 0.1; '.' 1

Birinci ve dördüncü hipotezleri test etmek üzere kurulan modellerin sonuçları Tablo 4.7’de yer almaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, faiz marjları ile yabancı banka girişleri arasında istatistikî olarak anlamlı düzeyde bir ilişki yoktur. Ancak, kamu bankası olma durumunun göstergesi olarak kullanılan değişken ile faiz marjları arasındaki ilişki, istatistikî olarak anlamlı ve pozitif yönlüdür.

Bankaların faiz marjlarının diğer belirleyicileri; bankanın taşıdığı toplam riske karşılık elinde bulundurduğu özkaynağı gösteren, $[\text{özkaynaklar} / (\text{kredi} + \text{piyasa} + \text{operasyonel riske esas tutar})]$ oranı ve bankanın aktif toplamının sektörün toplam aktifleri içindeki payını gösteren, $[\text{bankanın toplam aktifleri} / \text{sektördeki toplam aktif}]$ oranıdır. Bankanın taşıdığı toplam riske karşılık elinde bulundurduğu özkaynağı arttıkça faiz marjları da artmaktadır. Ancak, banka büyüdükçe faiz marjları azalmaktadır. Enflasyon oranı ve reel büyüme oranı da faiz marjını açıklamakta istatistikî olarak anlamlı bulunan, zıt yönlü değişkenlerdir. Enflasyon oranı arttıkça faiz marjları artmakta iken, reel büyüme oranı arttıkça faiz marjları azalmaktadır.

Çalışmada son olarak, 4. hipotezi test etmek üzere yabancı sermaye artışının kısa vadeli risk göstergesi olan $[\text{takipteki krediler (brüt)} / \text{toplam krediler}]$ değişkeni üzerindeki etkisi incelenmiştir. Yabancı banka girişleri ile bu değişken arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Yalnızca halka açık banka olma durumunu ifade eden değişkenle olan ilişki istatistikî olarak anlamlı ve negatif yönlü olarak bulunmuştur. Bir başka deyişle, halka açık bankaların kısa vadede riskleri diğer banka gruplarına göre daha azdır. Bankaların taşıdığı kısa vade riskin diğer belirleyicileri; banka rasyolarının tamamı ve enflasyon oranıdır. Bankaların ellerinde daha fazla likit varlık bulundurmaları risklerini azaltmaktadır. Ancak, bankanın taşıdığı toplam riske karşılık elinde bulundurduğu özkaynağı arttıkça ve banka büyüdükçe riskleri de artmaktadır. Enflasyon oranı ile kısa vadeli riskler arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur. Enflasyon oranı arttıkça, bankaların kısa vadedeki riskleri de artmaktadır.

Tablo 4.8 : Sonuçların Unite ve Sullivan'ın (2003) çalışması ile karşılaştırılması

Bağımlı Değişken	Unite ve Sullivan (2003)	Araştırmam
Muhasebe karları	Yabancı girişi ile azalmaktadır.	Yabancı girişi ile azalmaktadır.
Net faiz marjı	Yabancı girişi ile <u>azalmaktadır.</u>	Yabancı girişi ile arasındaki ilişki istatisti olarak anlamlı değildir.
Faiz dışı gelirler	Yabancı girişi ile <u>azalmaktadır.</u>	Yabancı girişi ile arasındaki ilişki istatisti olarak anlamlı değildir.
Kısa vadeli risk	Yabancı girişi ile <u>artmaktadır.</u>	Yabancı girişi ile arasındaki ilişki istatisti olarak anlamlı değildir.

BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ ve ÖNERİLER

Globalleşme ile birlikte, 20. yüzyılın son çeyreğinde, diğer sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de uluslararasılaşma kaçınılmaz bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, ekonomi ve finans alanında uzmanlaşmış araştırmacılar, bankaların bu son yıllarda artan uluslararasılaşma sürecini yakından izlemeye ve incelemeye başlamışlardır. Bir başka deyişle, bankacılık sektörlerinin uluslararasılaşması ve uluslararasılaşmanın etkileri araştırmacılar için önemli bir araştırma konusu olarak literatürde yerini almıştır. Bugüne dek yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlar, bölgeden bölgeye ve incelenen dönemden döneme farklılık göstermektedir.

1980 sonrasında sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ile birlikte Türkiye’de de uluslararası ticaret faaliyetleri artmaya başlamıştır. Bu durum, bankacılık sektörünün uluslararasılaşmasını da beraberinde getirmiştir. Bunun yanı sıra, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin ardından “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”nı uygulayarak büyümeye başlayan Türkiye’yi fırsatlar ülkesi olarak görmeye başlayan yabancılar, Türkiye’de banka satın almaya başlamışlardır. Dolayısıyla, 2002 yılından itibaren Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların sektördeki payları giderek artmaya başlamıştır.

Bu tez çalışmasının amacı, Türk bankacılık sektöründe son yıllarda meydana gelen yabancı sermaye artışının, sektörde faaliyet gösteren bankaların seçilmiş finansal göstergeleri üzerindeki etkilerini incelemektir. Unite ve Sullivan’ın (2003) çalışmasından esinlenilerek, yabancı sermaye artışının; faiz marjları, muhasebe karları, kredi dışı faaliyet gelirleri ve kısa vadeli riskler üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Analizler, Türk bankacılık sektöründe 2002-2012 döneminde faaliyet göstermiş olan 31 adet ticari banka üzerinden, panel veri regresyon yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Analizler neticesinde temel bulgu, yabancı sermayedeki artışın Türk bankacılık sektörünün muhasebe karlarında azalışa yol açtığıdır. Bu sonuç; Claessens ve diğ. (2001), Unite ve Sullivan (2003), Okuda ve Rungsomboon

(2007) ile paralel yöndedir. Bunun sebebi yerel bankaların ev sahibi ülke avantajından yararlanamaması ve yabancı bankalar ile rekabet eder konuma gelmek için karlarını düşürmesi olarak yorumlanabilir.

Öte yandan, yabancı sermayedeki artış ile faiz marjları, kredi dışı faaliyetler ve kısa vadeli risk arasındaki ilişkilerin istatistikî olarak anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar temel alınan Unite ve Sullivan'ın (2003) Filipinler üzerine yaptıkları çalışması ile örtüşmemektedir.

Bu bulguların yanı sıra bankaların muhasebe karlarını açıklayan değişkenler olarak; yabancı sermaye girişlerinin dışında, bankanın riskli varlıklarına karşılık tuttuğu özkaynak oranı, bankanın aktif büyüklüğü ve reel büyüme oranı istatistiksel olarak anlamlı çıkmaktadır. Bankanın büyüklüğünün ve sermaye yapısının bankanın karlılığı üzerindeki etkisi pozitif iken, reel büyüme oranının bankanın karlılığı üzerindeki etkisi negatiftir. Claessens ve diğ. (2001) reel büyüme oranındaki artışın, bankacılık sektöründe karlılığı da arttıracaklarını savunmaktadır. Burada Türkiye için sonuçların tam tersi olduğu tespit edilmiştir.

Bankaların kredi dışı faaliyet gelirlerinin açıklayıcı değişkenlerinden, faiz oranları ve enflasyon oranı istatistikî olarak anlamlı çıkmaktadır. Enflasyon oranlarındaki ve faiz oranlarındaki artış, bankaların kredi dışı faaliyet gelirlerini arttırmaktadır. Bu sonuç Unite ve Sullivan'ın (2003) çalışmasındaki sonuçlarla da desteklenmektedir. Reel faiz oranlarının artması, bankacılık sektörünün faiz dışı gelirlerini arttırmaktadır.

Bankaların faiz marjları üzerinde istatistikî olarak anlamlı düzeyde etkili olan değişkenler; riskli varlıklarına karşılık tuttukları özkaynak oranı, bankanın toplam aktiflerinin sektördeki payı, enflasyon oranı, reel büyüme oranı ve bankanın kamu bankası olup olmama durumunu ifade eden kukla değişkendir. Eğer banka kamu sermayeli ise, faiz marjları artmaktadır. Ayrıca, riskli varlıklara karşılık tutulan özkaynak oranı ile faiz marjları arasındaki ilişki negatif yönlü iken, bankanın toplam aktiflerinin sektördeki payı ile faiz marjları arasındaki ilişki pozitif yönlüdür. Enflasyon oranının artması bankaların faiz marjlarını arttırırken, reel büyüme oranındaki artış faiz marjlarını azaltmaktadır.

Bankaların taşıdıkları kısa vadeli riski ifade etmek için kullanılan takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, bağımsız değişken olarak kullanılan, bankaların finansal oranlarının tamamı tarafından istatistikî olarak anlamlı düzeyde açıklanmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, bankaların likidite düzeyleri arttıkça, riskleri azalacaktır. Ancak, bankaların toplam aktiflerinin sektördeki payı ve riskli varlıklarına karşılık tuttukları özkaynak oranları ile bankaların taşıdıkları risk arasındaki ilişkinin yönü pozitifdir. Bankaların kısa vadeli risklerini istatistikî olarak anlamlı düzeyde açıklayan bir diğer değişken enflasyon oranıdır. Enflasyon oranı arttıkça, bankaların kısa vadeli risklerinde artış meydana gelmektedir.

Kısaca, bu çalışmanın temel bulgusu yabancı sermayeli banka varlığındaki artışın, muhasebe karlarını azalttığıdır. Ülkelerin bankacılık sektörlerinde yaşanan uluslararasılaşmanın ulusal bankacılık sektörleri üzerindeki etkilerini inceleyen çok sayıda çalışma mevcut olmasına rağmen, çalışmalarda ulaşılan sonuçlar farklılıklar göstermektedir. Bazı çalışmalarda yabancı varlığındaki artış, muhasebe karlarını arttırmakta (Acheampong 2013) iken, bazı çalışmalarda muhasebe karlarını azaltmaktadır (Unite ve Sullivan, 2003; Okuda ve Rungsomboon 2007). Türk bankacılık sektöründe yabancı sermaye girişlerinin, sektörün finansal performansı üzerine etkilerini inceleyen kısıtlı sayıda çalışma vardır. Türkiye üzerine yapılmış çalışmalarda da farklı sonuçlar elde edilmiştir. Özkan (2011) ve Şavk (2013) çalışmalarında yabancı girişleri ile muhasebe karlarının azaldığını; Denizer (2000) ise arttığını tespit etmiştir. Sonuçların farklı olmasının sebebi, ele alınan dönemin farklı olmasıdır. Denizer (2000) muhasebe karlarındaki artışın, çalışmanın kapsamı boyunca yabancı bankaların varlığının oldukça az olmasından kaynaklandığını savunmaktadır. Bu çalışmaların karşılaştırılması Tablo 5.1’de bulunmaktadır. Türk bankacılık sektöründe yabancı sermayeli banka girişleri üzerine ekonometrik çalışma yapabilmek için; kriz sonrasında yapılan yenilikler ve düzenlemeler gözardı edilmemeli ve 2002 sonrasında ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmanın üstün yönleri, en geniş zaman diliminde, en güncel veri setine sahip olması ve gelişmekte olan bir ülke üzerine yapılmış temel bir makaleye (Unite ve Sullivan, 2003) dayandırılmasıdır. Türk bankacılık sektöründeki yabancı sermaye artışı son yıllarda oldukça artmaktadır. Yabancı sermayeli banka girişlerinin etkilerini gözlemlemek giderek

önemli bir konu haline gelmiştir. Bu çalışmanın bundan sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 5.1 : Türk bankacılık sektörü üzerine yapılan çalışmalar

Yazar	Dönem	Yöntem	Muhasebe karları
Denizer (2000)	1980-1997	Panel veri regresyon	Yabancı girişi ile <u>artmaktadır.</u>
Özkan (2011)	2002-2010	Panel veri regresyon	Yabancı girişi ile <u>azalmaktadır.</u>
Şavk (2013)	2002-2011	Panel veri regresyon	Yabancı girişi ile <u>azalmaktadır.</u>
Araştırmam	2002-2012	Panel veri regresyon	Yabancı girişi ile <u>azalmaktadır.</u>

Bu çalışma; kapsamakta olduğu 2002-2012 dönemi ve analize dahil edilen 31 adet ticari banka ile sınırlıdır. Ayrıca, bu çalışma sadece ülke içindeki ekonomik gelişimi ele almıştır; geliştirmek için benzer ülkeler arasında karşılaştırmalı analizler yapılabilir. Böylece, Türkiye'deki yabancı sermayeli banka girişlerinin etkilerinin dünya ile paralel yönde olup olmadığı, farklılık göstermekte ise bunun belirleyicilerinin neler olduğu tespit edilebilir.

KAYNAKÇA

Abraham, A. (2013). Foreign ownership and bank performance metrics in Saudi Arabia. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 6(1), 43-50.

Acheampong, N.K. (2013). The effects of foreign bank entry on financial performance of domestic-owned banks in Ghana. *The International Journal of Business and Finance Research*, 7(3), 93-104.

Afşar, M. (2004). *Finansal küreselleşme ve Türk bankacılık krizleri üzerine etkisi*. Eskişehir: T. C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Akgüç, Ö. (1987). *100 Soruda Türkiye’de bankacılık*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Aktaş, H. ve Kargın, M. (2007). Türk bankacılık sektöründeki yabancı ve ulusal bankaların finansal oranlar açısından karşılaştırılması. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 31-45.

Arnold, P.J. ve Sikka, P. (2001). Globalization and the state-profession relationship: the case the bank of credit and commerce International. *The Accounting, Organizations and Society*, 26, 475-499.

Arora, H. (2010). Effect of size and age on the performance of Indian banks under different ownership forms. *The IUP Journal of Bank Management*, 9(1), 28-41.

Artun, T. (1980). *İşlevi, gelişimi, özellikleri ve sorunlarıyla Türkiye’de bankacılık*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Ata, H.A. (2009). Banka yabancılaşmasının Türkiye’deki yerli ve yabancı bankalar açısından karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(4), 109-123.

Azam, M. ve Siddiqui, S. (2012). Domestic and foreign banks profitability: Differences and their determinants. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2(1), 33-40.

Aydın, Ü. (2006). *Türkiye’de 1980 sonrası dönemde yaşanan ekonomik krizlerin analizi* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). İktisadi Araştırmalar Vakfı Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışması, İstanbul.

Baltagi, H.B. (1995). *Econometric analysis of panel data*. John Willey and Sons Ltd.

Berger, A.N., DeYoung, R., Genay, H. ve Udell, G.F. (2000). Globalisation of financial institutions: Evidence from cross-border banking performance. *Brookings Wharton Papers on Financial Services*, 3, 23-158.

Bokpin, G.A. (2013). Ownership structure, corporate governance and bank

efficiency: An empirical analysis of panel data from the banking industry in Ghana. *Corporate Governance*, 13(3), 274-287.

Bonin, J.P., Hasan, I. ve Wachtel, P. (2005). Bank performance, efficiency and ownership in transition countries. *Journal of Banking and Finance*, 29, 31-53.

Bülbül, O.G. ve Emirmahmutoğlu, F. (2010). Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisi: Türk bankacılık sektörü örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 205-238.

Claessens, S., Demirgüç Kunt, A. ve Huizinga, H. (2001). How does foreign entry affect domestic banking markets?. *Journal of Banking and Finance*, 25, 891-911.

Claessens, S. ve Klingeibel, D. (2001). Competition and scope of activities in financial services. *The World Bank Research Observer*, 16(1), 19-40.

Claessens, S. ve Van Horen, N. (2012). Being a foreigner among domestic Banks: asset or liability?. *Journal of Banking and Finance*, 36, 1276-1290.

Claessens, S. ve Van Horen, N. (2013). Impact of foreign banks. *DNB Research Papers*, 370.

Coşkun, M.N., Ardor, H.N., Çermikli, A.H., Eruygur, H.O., Öztürk, F., Tokatlıoğlu, İ., Aykaç, G. ve Dağlaroğlu, T. (2012). *Türkiye’de bankacılık sektörü piyasa yapısı, firma davranışları ve rekabet analizi*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.

Crystal, J.S., Dages, B.G. ve Goldberg, L.S. (2001). Does foreign ownership contribute to sounder banks in emerging markets? The Latin American experience. *Federal Reserve Bank of New York, Working Paper*.

Çakar, V. (2003). *Yabancı sermayeli banka girişleri ve ulusal bankacılık sektörleri üzerindeki etkileri* (Uzmanlık yeterlilik tezi). Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Çelik, T. ve Ürünveren, Ç. (2009). Yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sektörüne rekabet etkisi: 2002-2007. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 42-59.

Denizer, C. (2000). Foreign entry in Turkey’s banking sector, 1980-1997. *The World Bank, Working Paper*.

Eisnbeis, R.A. ve Kaufman, G.G. (2008). Cross-border banking and financial stability in the EU. *Journal of Financial Stability*, 4, 168-204.

Eldem, E. (1999). *Osmanlı bankası tarihi*, İstanbul: Osmanlı Bankası Tarihi Araştırma Merkezi.

Ekren, N. (1986). *Uluslararası bankacılık ve Türkiye örneği*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Er, S. (2009). *Devletin bankacılık sektöründe düzenleyici ve denetleyici rolü ve Türkiye uygulaması*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Erdoğan, N. (2002). *Dünya ve Türkiye’de finansal krizler, Türk bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma uygulamaları, kamu bankaları deneyimi*. Yaklaşım Yayınları.

El-Gamal, A.M. ve İnanoğlu, H. (2002). Efficiencies and unobservable heterogeneity in Turkish banking: 1990-2000. *Rice University, Working Paper*.

Eun, C.S., Resnick, B.G. ve Sabherwal, S. (2012). *International finance global edition*. McGraw-Hill Irwin.

Fungáčová, Z. ve Poghosyan, T. (2009). Determinants of bank interest margins in Russia: Does bank ownership matter? *BOFIT Discussion Papers*, 22.

Greene, W.H. (2003). *Econometric analysis*. New Jersey: Prentice Hall.

Güriş, S. ve Çağlayan, E. (2005). *Ekonometri temel kavramlar*. İstanbul: Der Yayınları.

Haas, R. ve Lelyveld, I. (2006) Foreign banks and credit stability in Central and Eastern Europe. A panel data analysis. *Journal of Banking and Finance*, 30, 1927-1952.

Havrylchuk, O. (2006). Efficiency of the Polish banking industry: Foreign versus domestic banks. *Journal of Banking and Finance*, 30, 1975-1996.

Hsiao, C. (2003). *Analysis of Panel Data*. Cambridge University Press.

Işık, İ. ve Hassan, M.K. (2002). Cost and profit efficiency of the Turkish banking industry: An empirical investigation. *The Financial Review*, 37, 257-280.

Işık, İ., Uysal, D. ve Meleke, U. (2003). Post-entry performance of de novo banks in Turkey. *Annual Conference of the ERF, Morocco*.

Jeon, Y. ve Miller, S. M. (2005). Performance of domestic and foreign banks: The case of Korea and the asian financial crisis. *Global Economic Review*, 34(2), 145-165.

Kazgan, H., Öztürk, M. ve Koraltürk, M. (2000). *Türkiye Cumhuriyeti merkez bankası*. Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd. Şti.

Karacaoğlu, Ç., (2011). Yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektörüne girişi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Keskin, E., İnan, E.A., Mumcu, M. ve Erdönmez, P. (2008). *50. yılında Türkiye bankalar birliği ve Türkiye’de bankacılık sistemi (1958-2007)*. İstanbul: Graphis Matbaa.

Kocabaşoğlu, U. (2001). *Türkiye İş bankası tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları.

Köse, A. (2009). Foreign bank presence and domestic bank performance in Turkish banking sector. *Yönetim: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, 63, 8-24.

Küçüksönmez, A. (2010). Küresel yönetim açısından uluslararası sermaye hareketlerinin Türk bankacılık sektörüne etkileri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Lechner, J.F. ve Boli, J. (2000). *The globalization reader*. USA: Blacwell Publishers Inc.

Lee, C.C., Hsieh, M.F. ve Dai, H.W. (2012). How does foreign bank ownership in the banking sector affect domestic bank behaviour? A dynamic panel data analysis. *Bulltin of Economic Research*, 64(1), 86-108.

Lensink, R. ve Hermes, N. (2004). The short-term effects of foreign bank entry on domestic bank behaviour: Does economic development matter?. *Journal of Banking and Finance*. 28(3), 553–568.

Lensink, R. ve Naaborg, I. (2007). Does foreign ownership foster bank performance?. *Applied Financial Economics*, 17, 881-885.

Lensink, R. Meesters, A. ve Naaborg, I. (2008). Bank efficiency and foreign ownership: Do good institutions matter?. *Journal of Banking and Finance*, 33, 20-29.

Levine, R. (1997). Financial development and economic growth: Views and agenda. *Journal of Economic Literature*, 35(2), 688-726.

Mian, A. (2003). Foreign, private, domestic and government banks; new evidence from emerging markets. *University of Chicago Business School, Working Paper*.

Naaborg, I. ve Lensink, R. (2008). Banking in transition economies: Does foreign ownership enhance profitability?. *The European Journal of Finance*, 14, 545-562.

Obstfeld, M. ve Taylor, M.A. (2004). *Global capital markets: Integration, crisis and growth*. Cambridge: Cambridge University Press.

Okuda, H. ve Rungsomboon, S. (2007). The effects of foreign bank entry on the Thai banking market: Empirical analysis from 1990 to 2002. *Review of Pacific Basin Financial Markets and Policies*, 10(1), 101–126.

Önal, Y.B. ve Sevimsever, N.C. (2006). Yabancı banka girişlerinin Türk

bankacılık sistemine etkileri: Yerli ve yabancı bankaların etkinlik analizi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 295-312.

Özatay, F. (2009). *Finansal Krizler ve Türkiye*. Doğan Kitap.

Özdemir, M. (1997). *Cumhuriyet'ten bugüne Türkiye Cumhuriyet merkez bankası*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü.

Özkan, L. (2011). Bankacılık sektöründe uluslararasılaşmanın banka performansı üzerine etkileri ve Türkiye uygulaması (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

Parasız, İ. (2005). *Para Banka Finansal Piyasalar*. Ezgi Kitabevi.

Pasiouras, F. ve Kosmidou, K. (2007). Factors influencing the profitability of domestic and foreign commercial banks in the European Union. *Research in International Business and Finance*, 21, 222-237.

Sabi, M. (1996). Comparative Analysis of Foreign and Domestic Bank Operations in Hungary. *Journal of Comparative Economics*, 22, 178-188.

Sensarma, R. (2006). Are foreign banks always the best? Comparison of state-owned, private and foreign banks in India. *Economic Modelling*, 23, 717-735.

Seyidoğlu, H. (1997). *Uluslararası Finans*. İstanbul: Güzem Yayınları.

Shen, C.H., Lu, C.H. ve Wu, M.W. (2009). Impact of foreign bank entry on the performance of Chinese banks. *China & World Economy*, 17(3), 102-121.

Süer, Ö. (2008). Will foreign bank entry lead to sounder banks in Turkey?. *Journal of Business and Behavioral Sciences*. 18(1), 133-146.

Şavk, M. (2013). Yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektöründeki rolü: Türk bankalarının finansal performansına etkileri (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Takan, M. (2002). *Bankacılık teori uygulama ve yönetim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tekkoyun, İ. (2001). İstikrar programının ilk sonuçları ve 6 aralık kararları. *Vergi Dünyası*, 234. <http://www.vergidunyasi.com.tr/dergiler.php?id=2318> (Erişim tarihi: 31.07.2014)

Unite, A.A. ve Sullivan, M.J. (2003). The effect of foreign entry and ownership structure on the Philippine domestic banking market. *Journal of Banking and Finance*, 27, 2323-2345.

Ünsal, A. ve Duman, S. (2005). Türkiye' deki bankaların performanslarının temel

bileşenler yaklaşımı ile karşılaştırmalı analizi. *VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, 26-27 Mayıs 2005, İstanbul. <http://www.ekonometridernegi.org/bildiriler/01s1.pdf> (Erişim Tarihi: 22.03.2014).

Woolridge, J. M. (2012). *Intorductory to econometrics: A modern aproach*. South Western Cengage Learning.

Yayla, M., Kaya, Y.T. ve Ekmen, İ. (2005). Bankacılık sektöründe yabancı girişi: küresel gelişmeler ve Türkiye. *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, ARD Çalışma Raporları*.

Yazgan, T. (1973). *Türk bankacılık sistemi*. İstanbul: Toker Matbaası.

Yüzgün, A. (1982). *Cumhuriyet dönemi Türk banka sistemi (1923-1981)*. İstanbul: Der Yayınevi.

Zarakolu, A. (1974). *Cumhuriyetin 50. yılında memleketimizde bankacılık*. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.

İnternet Siteleri

BDDK. (2014). *Kuruluşu ve Yapısı; Faaliyetleri; Denetimine Tabi Kuruluşlar*. http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/kurum_bilgileri/bddk_hakkinda/5802bddkkitapcik16_07son.pdf (Erişim tarihi: 31.08.2014)

Cambridge. (2013). *Learner's Dictionary*. <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/turkish> (Erişim tarihi: 02.10.2013).

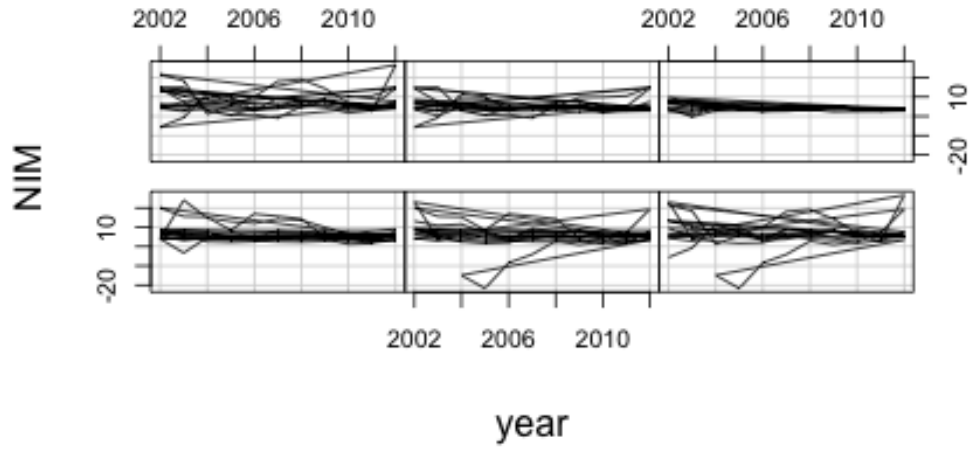
Kök ve Şimşek. (2014). <http://www.deu.edu.tr/userweb/recep.kok/dosyalar/panel2.pdf> (Erişim tarihi: 31.07.2014)

TCMB. (2014). *Güçlü ekonomiye geçiş programı*. http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf (Erişim tarihi: 30.07.2014).

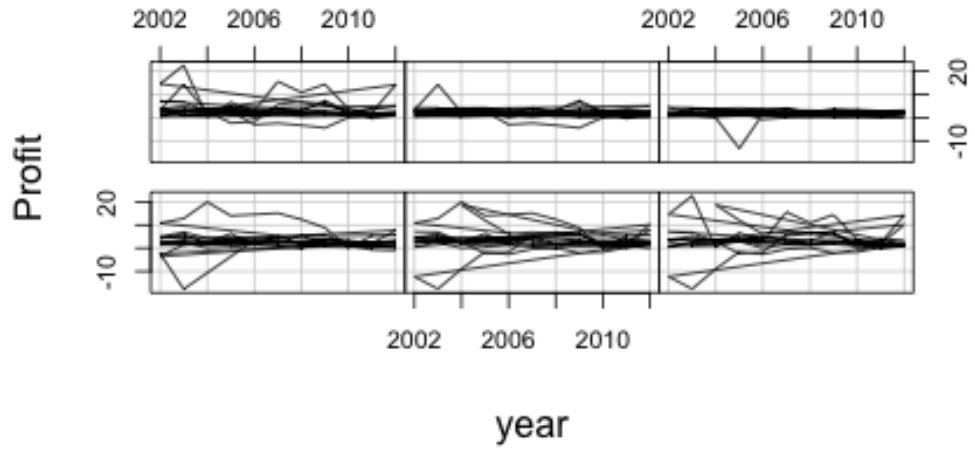
TBB. (2014). *Faaliyeti sona eren bankalar ve banka grupları bazında seçilmiş bazı bilgiler*. <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/banka-bilgileri/tarihsel-bilgiler/68> (Erişim tarihi: 30.07.2014).

EKLER

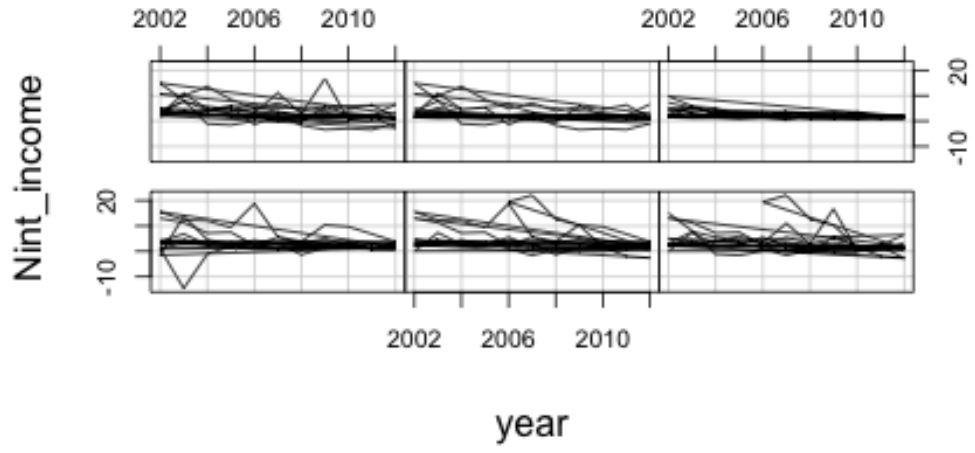
EK A1: Faiz Marjlarının Yıllara Göre Değişimi

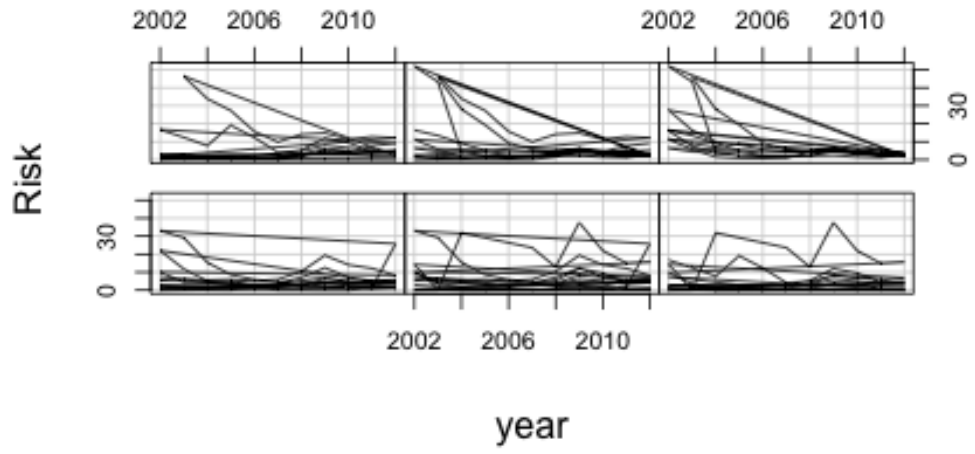
EK A2: Muhasebe Karlarının Yıllara Göre Değişimi

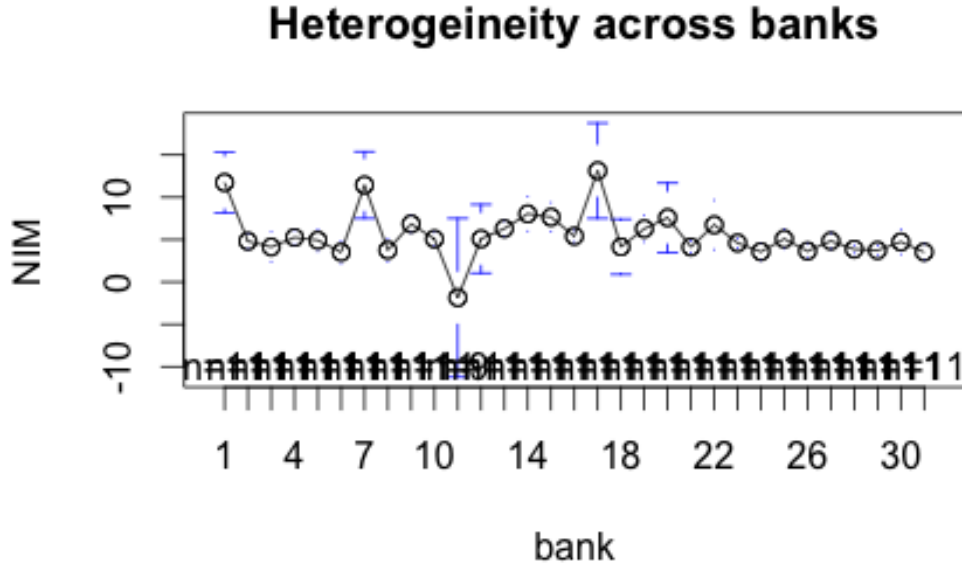
EK A3: Kredi Dışı Faaliyetlerin Yıllara Göre Değişimi

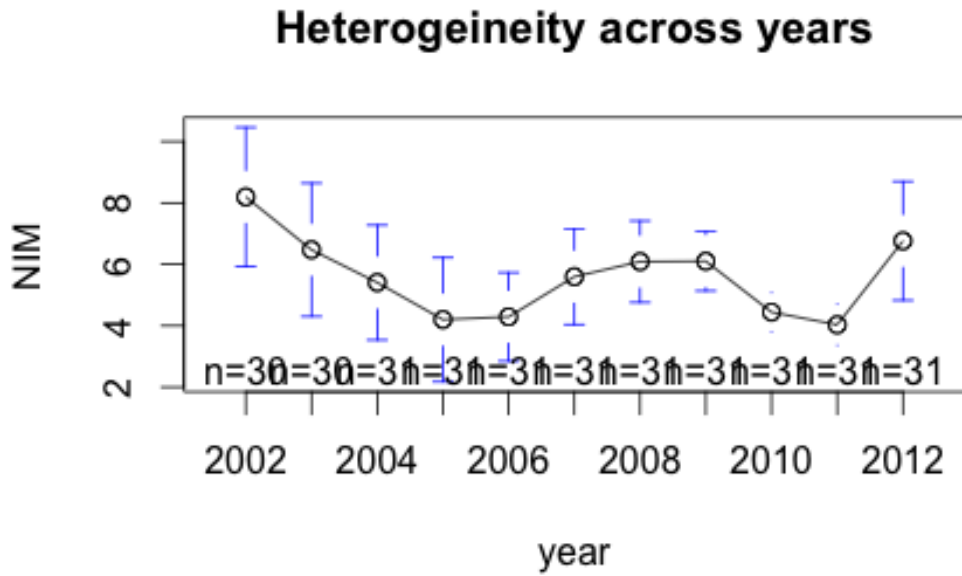
EK A4: Kısa Vadeli Riskin Yıllara Göre Değişimi

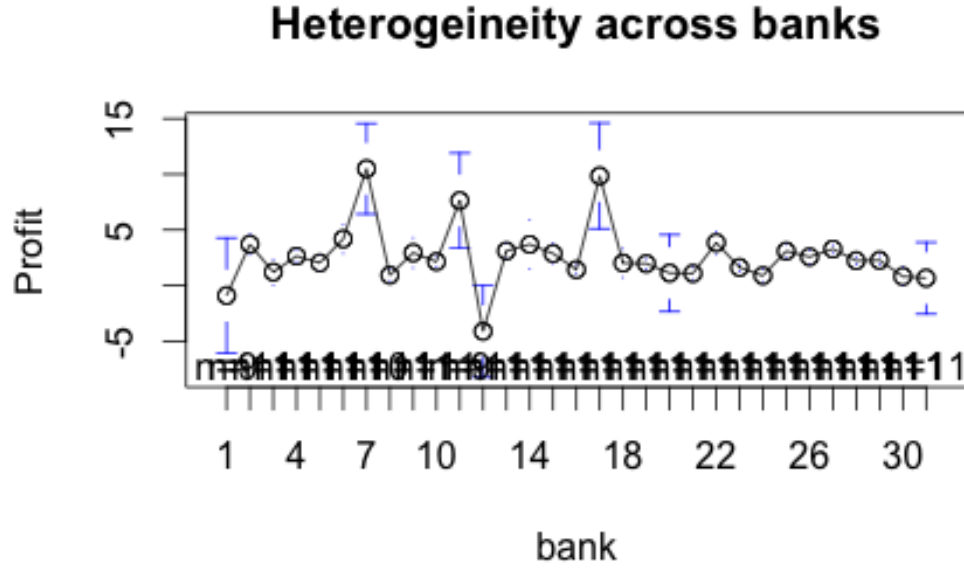
EK B1: Faiz Marjlarının Bankalara Göre Heterojenliği

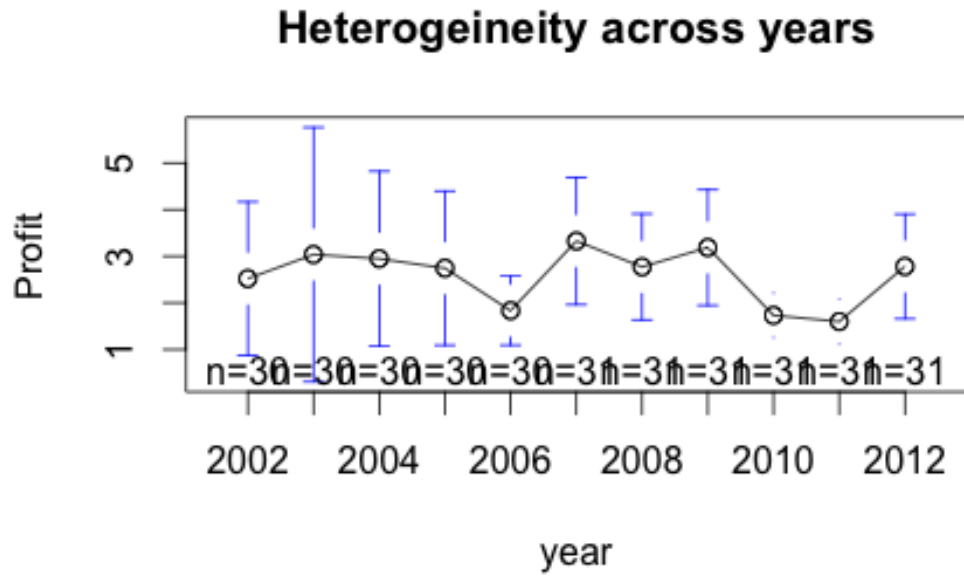
EK B2: Faiz Marjlarının Yıllara Göre Heterojenliği

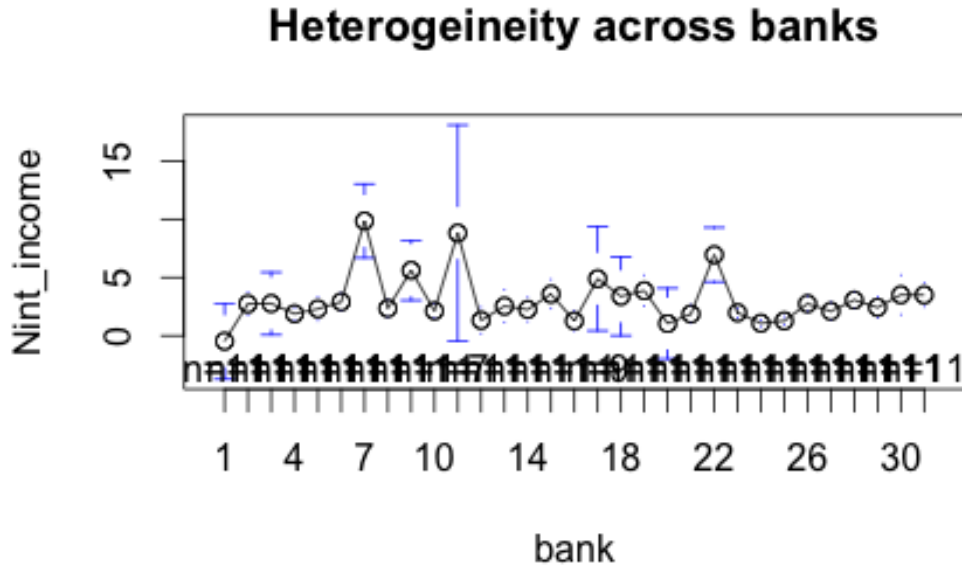
EK B3 : Muhasebe Karlarının Bankalara Göre Heterojenliği

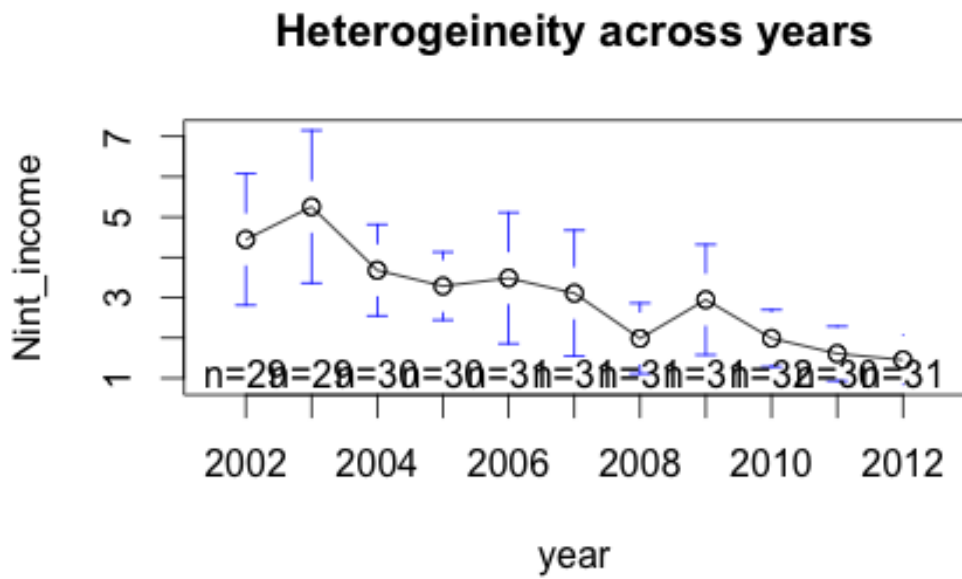
EK B4 : Muhasebe Karlarının Yıllara Göre Heterojenliği

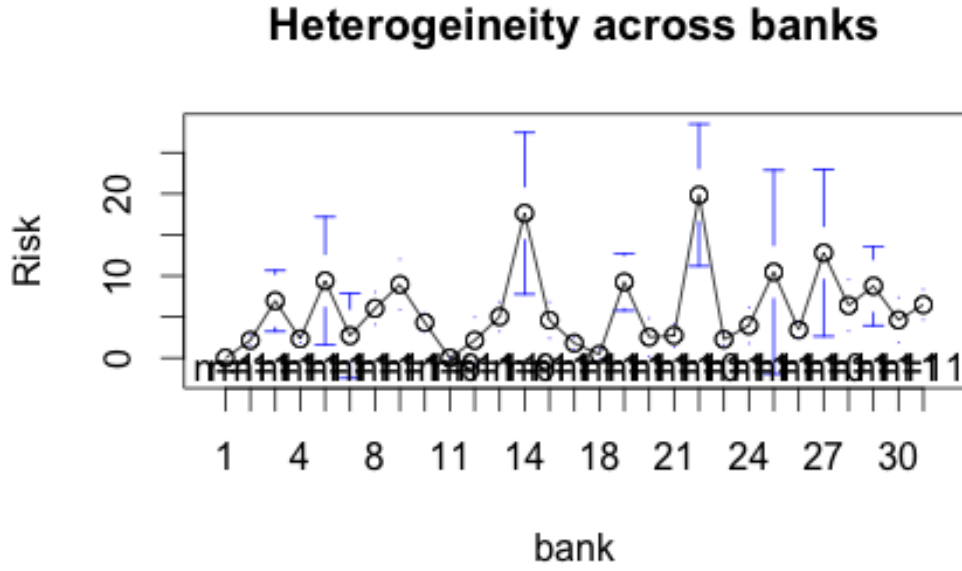
EK B5 : Kredi Dışı Faaliyetlerin Bankalara Göre Heterojenliği

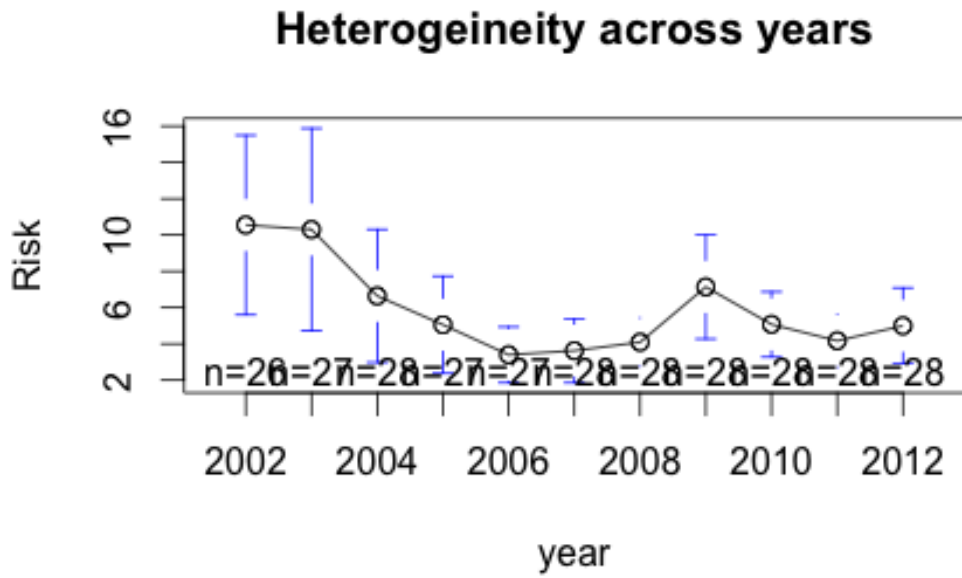
EK B6 : Kredi Dışı Faaliyetlerin Yıllara Göre Heterojenliği

EK B7 : Kısa Vadeli Riskliğin Bankalara Göre Heterojenliği

EK B8 : Kısa Vadeli Riskliğin Yıllara Göre Heterojenliği

EK C1 : Yabancı Sahiplik Yapısının Kukla Değişken Olarak Ele Alınmasıyla
Elde Edilen Sonuçlar (Özet Tablolar)

Sabit Etkiler Modeli

Bağımlı Değişken	Muhasebe Karı (Profit)	Kredi Dışı Faaliyetler (Nint_income)
Fcont	-1.918** (0.740)	-0.401 (0.707)
Pdummy	0.346 (1.170)	0.265 (1.121)
Sdummy	0.229 (3.207)	0.230 (3.064)
Likit	-0.008 (0.015)	-0.008 (0.015)
Syapisi	0.020*** (0.006)	0.006 (0.005)
Buyukluk	0.523** (0.260)	0.060 (0.248)
Enf	-0.003 (0.026)	0.122*** (0.025)
Int	0.480 (0.349)	1.486*** (0.335)
Growth	-0.090** (0.038)	0.023 (0.037)
R ² (%)	8.63	14.17

Signif. codes: 0; '***' 0.01; '**' 0.05; '*' 0.1; ' ' 1

Rassal Etkiler Modeli

Bağımlı Değişken	Faiz Marjları (NIM)	Kısa Vadeli Risk (Risk)
Fdummy	0.378 (0.683)	0.690 (1.319)
Pdummy	0.754 (0.803)	-4.305** (1.736)
Sdummy	2.707** (1.141)	1.194 (3.845)
Likit	-0.006 (0.013)	-0.051 (0.029)
Syapisi	0.028*** (0.005)	0.085*** (0.017)
Buyukluk	-0.138. (0.081)	0.418* (0.214)
Enf	0.109*** (0.031)	0.233*** (0.057)
Int	-0.030 (0.427)	0.765 (0.761)
Growth	-0.174*** (0.048)	-0.088 (0.085)
R ² (%)	18.95	20.34

Signif. codes: 0; '***' 0.01; '**' 0.05; '*' 0.1; ' ' 1

EK D1 : Hipotezlerin Açıklayıcı İstatistikleri

Hipotez 1

Unbalanced Panel: n=31, T=9-11, N=339

Coefficients	Estimate	St. Error	t-value	Pr(> t)
Intercept	3.792	1.211	3.132	0.0018***
Fcont	0.006	0.007	0.808	0.4195
Pdummy	0.801	0.793	1.010	0.3130
Sdummy	2.870	1.167	2.458	0.0144**
Likit	-0.006	0.013	-0.521	0.6023
Syapisi	0.028	0.005	5.192	3.6e-07***
Buyukluk	-0.138	0.081	-1.702	0.0896*
Enf	0.113	0.031	3.552	0.0004***
Int	0.004	0.430	0.009	0.9920
Growth	-0.171	0.048	-3.532	0.0004***

Signif. codes: 0 '***' 0.01 '**' 0.05 '*' 0.1 '.' 1

Total Sum of Squares: 5360

Residual Sum of Squares: 4308.3

R-Squared : 0.19622

Adj. R-Squared : 0.19043

F-statistic: 8.9227 on 9 and 329 DF, p-value: 4.6922e-12

Hipotez 2

Unbalanced Panel: n=31, T=9-11, N=336

Coefficients	Estimate	St. Error	t-value	Pr(> t)
Fcont	-0.021	0.008	-2.656	0.008***
Pdummy	0.295	1.169	0.252	0.800
Sdummy	0.125	3.206	0.039	0.968
Likit	-0.010	0.015	-0.643	0.520
Syapisi	0.020	0.006	3.436	0.0006***
Buyukluk	0.540	0.260	2.072	0.039**
Enf	-0.009	0.026	-0.357	0.720
Int	0.432	0.352	1.227	0.220
Growth	-0.094	0.038	-2.433	0.015**

Signif. codes: 0 '***' 0.01 '**' 0.05 '*' 0.1 '.' 1

Total Sum of Squares: 2690.5

Residual Sum of Squares: 2424

R-Squared : 0.099054

Adj. R-Squared : 0.087262

F-statistic: 3.61597 on 9 and 296 DF, p-value: 0.00026959

Hipotez 3

Unbalanced Panel: n=31, T=7-11, N=335

Coefficients	Estimate	St. Error	t-value	Pr(> t)
Fcont	-0.003	0.007	-0.405	0.685
Pdummy	0.251	1.120	0.224	0.822
Sdummy	0.231	3.066	0.075	0.939
Likit	-0.008	0.015	-0.587	0.557
Syapisi	0.006	0.005	1.208	0.227
Buyukluk	0.057	0.249	0.232	0.816
Enf	0.122	0.025	4.828	2.2e-06 ***
Int	1.491	0.338	4.402	1.5e-05 ***
Growth	0.024	0.037	0.650	0.516

Signif. codes: 0 '***' 0.01 '**' 0.05 '*' 0.1 '.' 1

Total Sum of Squares: 2636.3

Residual Sum of Squares: 2213.1

R-Squared : 0.16052

Adj. R-Squared : 0.14135

F-statistic: 6.26741 on 9 and 295 DF, p-value: 4.1119e-08

Hipotez 4

Unbalanced Panel: n=29, T=1-11, N=303

Coefficients	Estimate	St. Error	t-value	Pr(> t)
Intercept	2.870	2.435	1.178	0.239
Fcont	0.002	0.014	0.142	0.886
Pdummy	-4.481	1.734	-2.583	0.010**
Sdummy	1.022	3.885	0.263	0.792
Likit	-0.051	0.029	-1.745	0.081*
Syapisi	0.086	0.017	5.019	9.03e-07***
Buyukluk	0.409	0.214	1.911	0.056*
Enf	0.228	0.059	3.866	0.0001***
Int	0.700	0.769	0.911	0.363
Growth	-0.093	0.085	-1.085	0.278

Signif. codes: 0 '***' 0.01 '**' 0.05 '*' 0.1 '.' 1

Total Sum of Squares: 13555

Residual Sum of Squares: 10708

R-Squared : 0.21013

Adj. R-Squared : 0.20319

F-statistic: 8.65833 on 9 and 293 DF, p-value: 1.5901e-11

ÖZGEÇMİŞ

Süleyman ŞEN, 3 Haziran 1988’de Bucak’ta doğdu. 2005 yılında Bucak Anadolu Lisesi’nde lise öğrenimini tamamladı. 2005 yılında başladığı Süleyman Demirel Üniversitesi İşletme lisans programından 2009 yılında mezun oldu. 2011 yılında Galatasaray Üniversitesi İşletme Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans programına başladı.

2011 yılında Öğretim Görevlisi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu, Uluslararası Ticaret bölümünde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. 2012 yılı Şubat ayında geçici olarak Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde araştırma görevlisi olarak görevlendirildi. Halen Galatasaray Üniversitesi’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Galatasaray Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı Soyadı : Süleyman Şen
Tez Başlığı : Yabancı Sermayenin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri Üzerine Bir
Araştırma
Savunma Tarihi : 16.09.2014
Danışmanı : Doç. Dr. Ömür Süer Baklacı

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı

Doç. Dr. Ömür Süer Baklacı

Doç. Dr. Volkan Demir

Prof. Dr. Haluk Levent

İmza

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Yaman Öztekin

